

frenetična in simbolična *Everything Will Be Alright*.

Tako Ulmer kot Jackson sta prišla v Evropo posebej in samo zaradi nastopa v Skopju. Edine zasluge za to gredo organizatorjem. Če povemo, da je tudi Kip Hanrahan za prvi nastop v svojem edinem lanskoletnem gostovanju v Evropi izbral prav Skopje, potem lahko dobite podobo o reputaciji tega festivala v ZDA. Mala ekipa, ki jo vodita direktor Oliver Belopet in menedžer na lokaciji v New Yorku, Velibor Pečevski, je dosegla, da se na meniju znajdejo glavne in okusne jedi. Honorarji, plačani glasbenikom, so dvakrat nižji (posebej za Lurija in Hanrahana kot najdražja) od tega, kar dobivajo v drugih krajih, toda nihče ni imel pripomb. Tako je že nekaj let in tako se pridobiva ugled. Finančno so festival pokrili številni sponzorji (med njimi celo MUP Makedonije s 1.500 USD), deloma pa tudi republika in televizija, ki je posnela doberšen del programa, med samim festivalom pa je predvajala posnetke s prejšnjih festivalov. Občinstva je bilo veliko (vstopnica za en večer je bila 2 DEM, komplet pa 8 DEM!!). Razlog za navdušenje.

■ ...BELCI PA SO SAMO OKRAS JAZZA

Domačih glasbenikov ni bilo v programu. Toda edina makedonska skupina, Paramecijum, ki jo vodi bobnar Garo Tavitiijan, je vskočila v prazen dan in nastopila v MNT-ju. Njihov nastop je bil za lokalne pogoje sicer soliden, ne pa tudi za festival takšnega renomeja. Njihov melodičen, "soft jazz" je zelo iz mode, vse to je že znano, neinventivno. Vseeno imajo svojo publiko (celo svoje navijače), v rokah pa dovolj obrtniške spretnosti. Vsi poskusi Gara in ekipe, da bi bili več kot so, se končajo z neuspehom.

Največja imena so povsem slučajno prihranili za konec festivala. Večer, imenovan *Some Lounge Lizards*, ni pomenil "reuniona" te velike zasedbe, ki ni skupaj že več kot leto dni (kar ne pomeni, da jih ne bo John Lurie ponovno združil čez kakšen mesec, tako kot je bilo to lani najavljeno že nekajkrat), temveč sta brata Lurie nastopila s skoraj najnovejšimi projekti. Evan Lurie je zastopil *Lounge Lizards* že leta 1988 in ima za seboj že dve solistični plošči, bandoneon bend, trenutno pa na Japonskem pripravlja filmsko glasbo. Njegov nastop na klavirju ima atmosfero in enostavnost izraza. Neklasično jazzovsko klavirsko muziciranje bi bolj sodilo v kakšno manjšo dvorano (z manj izkašljevanja med publiko). Celoten vtis: dobro z oscilacijami, toda prekratko (morda zaradi reakcije občinstva?).

Največja underground zvezda jazzja je John Lurie. S svojimi filmskimi vlogami pri Jarmushu, Wendersu in drugod, predvsem pa preko dela pri *Lounge Lizards*, kot tudi s solo albumi pri Crammed Discs, je dosegel takšen kulturni status, da bi bil odlično sprejet tudi če bi samo sedel na sceni in v roki držal saksofon. Seveda je bilo tudi muziciranje, in kakšnega! Ne melodično, na način *Lounge Lizards*, ampak s precej improvizacije in z bogato zvočno sliko, ki kreira bend, imenovan *National Orchestra*. Trio sestavljata poleg Lurija še fenomenalen bobnar Calvin Weston (delal je tudi pri Colemanu in Ulmerju) ter perkusionist Bill Martin, ki se odlično znajde tudi brez šefa. Weston ni zadolžen samo za držanje ritma, temveč plete in se prepleta tudi z Lurijevim saksofonom. Vse je na meji "off" plesa. Lurie se spre-

haja po odru, dela dolge govorne uvode, si izmišlja odštekane naslove, občasno izgleda povsem nezainteresiran in bulji v strop dvorane. No, on je pač takšen, tu ni pretvarjanja - človek ponuja celovito predstavo, čeprav bi si želeli nekaj več glasbe. Za bis sledi procesija po dvorani: najprej na enem izhodu za publiko, potem na drugem, pa še skozi hodnike - ob igranju seveda, občinstvo jim sledi, reagira in se veseli. Doživetje.

Kip Hanrahan, veliki mojster organizacije in aranžmajev, je v svojih projektih spojil in uvedel velika imena vseh jazzovskih žanrov ter vse skupaj organiziral v disciplinirano muziciranje. Najnovejši projekt *Exotica* ne bi smel biti izjema. Kar zadeva album, se bo pod tem nazivom v februarju pojavil CD. Ljudje, ki so prišli z njim v Skopje, so delali tudi na tem projektu. Dvanajst znanih imen in nenavadna zasedba (ne za Kipa): dva bobnarja, dva tolkalista, dva basista, violonist in vokalist. In imena: Don Pullen (ki je otvoril koncert s solistično točko), Carmen Lundy, Charles Neville, Jack Bruce (čigar vloga je predominantna), Fernando Saunders... Vsi so se na dan nastopa zbrali v Skopju z raznih strani. Dve vaji sta jim zadostovali (čeprav jim ne bi škodilo tudi kaj več) za dober nastop. Nov material je standardno hanrahanovski, ljubek, blizu ritmom Srednje Amerike, skozi pogled nekega newyorčana. Hanrahan samo dirigira. To pa počne na nenavaden način - po odru se spreha od glasbenika do glasbenika, organizira in signalizira s strani. Nekaterim to deluje kot na vaji. Toda publike (morda kakšnih 1800 obiskovalcev, tako kot pri Luriju) vse to ne moti, uživa, čeprav je konec festivala.

Takšen festival lahko postane vzor za žalostne primerke v Beogradu ali Zagrebu. "Low Budget" sistem, vzgojena publika, kvalitetna, pa tudi ne predraga imena, pa dobite "najboljši festival moderne jazzja lanske jeseni v Evropi", kot je rekel John Lurie.

Bojan Djordjević

SAKSOFONSKI ZVOČNI ORKAN

ROVA

PO PETNAJSTIH LETIH DELOVANJA PRVIČ PRI NAS

Saksofonski kvarteti so rezultat razvoja jazzja v sedemdesetih letih, v osemdesetih letih pa je kaj zares novega uspel pokazati samo kvartet, ki je izmed saksofonskih kvartetov še najmanj jazzovski, to je *Rova Saxophone Quartet*. Združevanje in predelovanje različnih temeljnih zvočnih rešitev iz kompozicijskih in izvajalskih zagat tega stoletja je kvartetu omogočilo, da je pokazal nekatere možnosti odpiranja novih zvočnih rešitev, po drugi strani pa ga je v precejšnji meri tudi zaprlo v ozek krogotok čistega zvočnega "larpurlartizma".

Ta problem se nam je ob njihovem nastopu 7. januarja v klubu Cankarjevega doma razprostrl kot na dlani. Medtem ko so nam ponujali res obilico raznolikih kompozicijskih in izvajalskih prijemov, nas Rova niso mogli pritegniti "s prvo žogo", ampak so nas s svojo kompleksno glasbo neprestano prisiljevali k veliko večji zbranosti in pozornosti, kot bi jo od nas lahko zahteval ambient. Četudi znajo biti Rova tudi povsem ritmično nepretenciozni, celo plesno privlačni, so v svojem bistvu predvsem glasbeniki, ki svoje početje jemljejo skrajno resno in se usmerjajo predvsem v čisto glasbene razmisleke, v katerih se lotevajo tako minimalističnih repetitivnih štrn kot improvizatorskih ekshibicij ali celo precej zastrtih klasičnih jazzovskih linij, modernističnih zvočnih brkljarij in še česa.

Toda pri muziciranju kvarteta Rova slej ko prej ostane samo zvok, zvok kot tak, čista glasba. Tu in tam se prepustijo pravi saksofonski zvočni plimi, ki deluje na percepcijo čistega zvoka strahotno

vznemirljivo: navdušujoče in srhljivo obenem, ambivalentno pa v vsakem primeru. Rovi bi lahko očitali pre malo premišljeno izgradnjo notranje dinamike koncerta, saj so na trenutke povsem umirili zvočno igro, tako da so ob komornem učinku prešibkega ozvočenja kar nekako "izpadli" iz igre, toda pozoren poslušalec je lahko spremljal fenomenalno kompaktno muziciranje četverice saksofonistov, ki se niso spraševali o zahtevah poslušalstva, ampak so preprosto ponudili to, kar so v danem trenutku ocenili, da zmorejo podati najbolje - niso izvajali skladb modernih skladateljev ali sorodnih kreativnih duš (kar so sicer počeli v zadnjih letih), ampak so izvajali svoje skladbe, pri čemer sta še posebej izstopali izjemno premišljeni skladbi Larryja Ochsa.

Če je to samo uvod v letošnjo jazzovsko sezono, potem bi lahko pričakovali izjemno letino, toda vse kaže, da Cankarjev dom ostaja vpet v bolj trivialne sponse, tako da nam za sedaj ostane tolažba ob ponovnem snidenju z Marcom Ribotom ter njegovo novo zasedbo *Shrek* (26. 1. v K4); iz podobnega zvočnega miljeja prihaja tudi trio *Voodoo Freicore*, (dva člana *Universal Congress Of* in frontmen *Stan Red Fox*), ki bodo nastopili 28. januarja v dvorani KUD France Prešeren, kjer bodo 18. 1. nastopili tudi *Nova Mob*.

Za trashmetalce bodo pa 3. februarja v Hali Tivoli poskrbeli nemški *Kreator*.

Rajko Muršič

prisegajo na operno petje, ali drugi, ki prisegajo na t.i. naravno petje, seveda v tem, kar počne Sainkho, ne morejo najti ničesar. Toda obvladovanje barve glasu onkraj melodičnih linij ali na enem samem tonu ni samo neka povsem druga zvočna paradigma, ampak je veliko več: je dokaz, kako revo glasbeno kulturo je v resnici razvila Evropa. Čeprav si domišlja nasprotno. Tako evropsko solo petje kot virtuozno izkoriščanje larinksa v Sibiriji zahteva leta vaje. Sibirce potem krasi predvsem artikulirana uporaba alikvotnih tonov, česar, mimogrede povedano, ne zmore noben evropski pevec.

Na plošči *Lost Rivers*, ki je izšla lansko leto pri Free Music Production, je za 75 minut glasbe, oziroma 13 komadov, ki jih je Sainkho odpela kar iz prve v treh snemalnih večerih, in priznati moram, da bi si po dobri uri in pol tega tako imenovanega vreščanja želel še kakšne ure ali celo več.

Rajko Muršič

LJOBA JENČE: LJUDSKA PESEM POJE V MENI Samozaložba / Sraka

Letos se torej pojavlja že drugi projekt s tradicionalno oziroma ljudsko zvočnostjo na Slovenskem. Mira Omerzel - Terlep je izdala zbirko instrumentalne glasbe tradicionalnih godcev ("Bledi mesec" - pripravila se tudi slovenska izdaja!), sedaj pa se je pojavil še en kompleksno zastavljen projekt, ki ga je pripravila notranjska pevka Ljuba Jenča.

Devdeseta leta so očitno pravi čas za revitalizacijo tradicionalne zvočnosti na Slovenskem, čas za obujanje tega, česar urbane populacije več ne poznamo, je pa ne samo naša historična kulturna specifičnost, ampak tudi tisto, kar nas kot etnično skupnost veže v splet različnih kultur tega planeta. Tega se Ljuba Jenča še kako dobro zaveda, saj je ves projekt zastavila na povsem drugi ravni od tiste, ki smo je pri revitalizacijah kulturne dediščine sicer vajeni. Za razliko od znanstvenih (etnoloških) pristopov k raziskovanju in prezentacijam t.i. ljudskokulturne dediščine, ki je v marsičem nujno neživljenjski, je lahko delovanje ljubiteljev na tem področju neobremenjeno življenjsko, a ob nestrokovnih ali nedomiselnih posegih lahko povzroči tudi ogromno škodo. To zgodbo seveda dobro poznamo.

Ljubi pristop je nedvomno vzpodbuden: moderen in marginalen obenem. Njeno obujanje tradicionalnih pesmi je le del siceršnje konteksta iskanja "naravnega načina življenja", nekakšne v bistvu naivne, a vendarle dobrodošle struje neke med eko-fundamentalizmom in New Agem. V tem smislu nikakor ne preseneča, da je za komentar poprosila prav "zdravnika Zemlje", Marka Pogačnika, ki je - čeprav nestrokovnjak za ljudsko pesem - pravilno ugotovil, da gre pri tradicionalni pesmi za sporocilnost, ki ni vezana zgolj na nek poseben narod ali izolirano in "najpomembnejšo" etnično skupnost pod soncem, ampak nasprotno, gre za občloveške nanose arhetipov, ki segajo v daljno preteklost in imajo še dandanes pomembno vlogo v cloveškem življenju.

Ljuba Jenča ni pripravila samo osemnajstih posnetkov izvirmih ljudskih pesmi, ampak je plošči dodala še knjižico z zapisanimi besedili pesmi, nekaj komentarji pesmi in prevodi v angleščino. Pesmi je izdala tako na kaseti kot na CD-ju (založnik: studio Sraka iz Novega Mesta), skupaj s knjižico na 116 straneh pa ju je zložila v lično izdelan kartonski ovitek. Več kot simpatično.

Na zadnjem mestu, pa čeprav je sicer seveda v ospredju, se pojavlja še vprašanje glasbe. Naj nas ne zavede protislovje, da v ljudski glasbi o "pravem originalu" pravzaprav sploh ne moremo govoriti, odmisliť moramo tudi dejstvo, da lahko nepoučen poslušalec (predvsem tuji) dobi povsem zgrešen vtis, da je bilo na Slovenskem v navadi solo petje (v resnici je bilo nekaj solističnega petja v navadi zgolj in samo v Prekmurju, pa še tam pod madžarskim vplivom, sicer pa so na Slovenskem peli večglasno). Gotovo je treba pozdraviti odločitev, da je Ljuba pela brez kakršnekoli instrumentalne spremljave - torej v pristnem duhu ljudske pesmi - upoštevati pa je treba tudi dejstvo, da je Ljuba Jenča sicer pela po posnetih ali zapisanih predlogah, ki so jih našli zbiralci na terenu, toda njena interpretacija je povsem osebna in se s tem umešča v pravi življenjski tok ljudske glasbe. Ljubino petje je živo - in to je bistveno.

Še enkrat: tudi ta izdaja je obvezno čtivo za vsakogar, in če se še niste odločili za letoletno darilo, je to tisto pravo. Pa še nasvet: kljub razliki v ceni raje kupite CD, ker je na kaseti Ljuba naredila veliko neumnost - med pesmi je vrnila žvrgolenje plic, dir konja in podobne neumnosti.

Rajko Muršič

BARVNE - LASERSKE - COLOR - FOTOKOPIJE

BIROSTORITVE

tiskarna
založba
trgovina
kopirnica
pisarniško
reklamne
storitve

FOTOKOPIJE VELIKIH FORMATOV ... A1 ... A2 ...

EXPRESS TAJNICA

KOROŠKI MOST

Most je povezava dveh bregov. Po postavitvi most učinkuje v pokrajino daleč od obrežij, na katerih se začne in konča njegov gradbeni del.

Članki o "koroškem mostu", ki so bili v decembru 1992 in letošnjem januarju objavljeni v mariborskem dnevniku Večer (Aleš Mišič, Dokumentacije ne bo treba sprejemati še enkrat, torek, 12. december, str. 8; Branko S. Bedenik, "Dokumentacije ne bo treba sprejemati še enkrat", torek, 29. december, str. 15; Villibald Premzl, Primer Koroški most - ogledalo stanja mariborskega urbanizma, torek, 5. januarja 1993, str. 18; članek Ludvika Traunerja, Še: Koroški most v torek, 12. januarja na str. 18 ima drugo ost), kažejo, da se je slednjič tudi nekaterim, ki sprejemajo odločitve o njegovi gradnji, začelo svitati, za kako daljnosežne družbene posledice sprejemajo svojo odgovornost. Njihov sklep, da se umaknejo iz gradbenega odbora (Bedenik in Premzl), ne obeta nič dobrega. "Aktivisti", tisti v gradbenem odboru, ki jih zanima zgolj konstrukcija, vrsta ograje, globina ukopa, število gradbenih elementov, bodo imeli manj vezane roke. Če bo na koncu iz zemlje gledal samo še vrh loka, ki si ga je zamislil Aleš Vodopivec v nagrajenem projektu, bodo pripombo zavrnil s podatkom o izkopanih kubičnih metrih zemlje in številu podrhtih stanovanjskih hiš.

Ker je polemika izbruhnila po natečaju za idejno rešitev mostu, morda še ni prepozno in je lahko smiselno, če opravim to, kar je nekdo na razstavi natečajnih projektov (razstava je bila lani septembra v Narodnem domu) zapisal v knjigo obiskovalcev kot predlog mestni oblasti: premislim, čemu in komu naj bi most sploh služil.

1. S postavitvijo mostu naj bi bilo olajšano načrtovanje prometa v mestu. Hkrati naj bi bil del obvoznice v smeri zahod-vzhod. Dobili bomo še eno značilno mariborsko prometno rešitev: dva pravokotna ovinka. Povrh vsega se bo na levem bregu most iztekel v vodni rezervat. Avtomobili pa se bodo po nekaj sto metrih štiripasovnega cestišča znašli na zahodni vpadnici z dvema globelima: pod Fontano in pri elektrarni Mariborski otok. Ker je bilo leta zemljišče med železniško progo in Dravo na desnem bregu čuvano za novo hitro cesto proti zahodu, je nesmiselno vračanje prometa čez most nazaj na levi breg (če vzamemo za izhodišče prometne ureditve križišče med Ptujsko, Tržaško in Proletarskih brigad).

2. Most naj bi povezoval prebivalce na obeh bregovih. Kaj imajo skupnega prebivalci Studencev in koroškega platoja? Za zdaj zelo malo. Po socialni strukturi in načinu življenja se predvsem razlikujejo (branje dveh knjig Maje Godina: o družabnem življenju meščanov in vsakdanjem življenju v mariborskih predmestjih zadošča za streznitev, vsaka empirična raziskava današnjega stanja pa bo njene opise zgolj potrdila). Smeri, v katerih se vozijo v službo, so povsem drugačne od smeri, ki bodo vzpostavljene z mostom. Imeli pa bodo po dograditvi mostu skupen hrup in smrad. In vzpostavljena bo še ena razlika: prebivalce na desnem bregu bo oviral pri gibanju čudaški vkop, prebivalce na levem bregu pa betonska konstrukcija, najbrž na stebrih, po kateri se bo cestišče spuščalo od mostu proti tlom.

Skozi dve spalni območji mesta in okrog študentskih domov bo speljan tranzitni promet. In še na nasprotni strani (glede na Pre-

šernovo ulico) bo olajšan vstop v mestno središče (zavijanje v desno za voznike z desnega brega). Znova bo otežen odhod iz starega dela mesta. V Mariboru se vedno znova posreči načrtovanje, ki je ravno nasprotno kot v svetu, kjer otežujejo vstop v stari, središčni predel mesta, zlahka pa ga zapustimo.

3. Z gradnjo velikega mostu in pripadajočih cestišč bo narejena pregrada, ki bo oteževala širitev mesta proti zahodu, zlasti pa po gričevju severozahodno od mesta. Za širitev, ki bi zagotovila prijetne stanovanjske predele na kmetijsko manj uporabnih zemljiščih, je potrebna primerna prometna infrastruktura, ki temelji na lokalnih cestah.

Ker bi mestna oblast upravičeno skomignila z rameni, če bi se zadovoljil zgolj s pomisleki, bom zapisal še nekaj predlogov, kako bi bilo mogoče zastaviti razmišljanje in priti do primernejše rešitve.

A. Prva in temeljna odločitev bi morala biti, da hočemo z mostom povezati kraje na obeh straneh Drave. Pri "koroškem mostu" sta to kraja Pekre in Limbuš na desnem bregu in Kungota na levem.

B. Brž ko si ogledamo teren v tej osi, ugotovimo, da je bil nekdanj na Dravi brod v izteku doline, ki na levem bregu vodi proti Kungoti. Povrh vsega je bil brod na mestu, kjer je zaradi konfiguracije terena dostop k Dravi lažji in zaradi podobnosti bregov na obeh straneh in njihovega postopnejšega spuščanja h gladini reke je olajšana konstrukcijska izvedba mostu.

C. Lokalen most ne potrebuje takšnih dimenzij kot most za tranzitni promet, zato ga s priključki vred laže vključimo v krajino. Prometna os po dolini proti Kungoti bi olajšala stanovanjsko po-

selitev gričevja in zagotovila obdelanost zemljišč, ki so primerna za vinograde ali sadovnjake. Takšna primestna poselitev pomeni po svetu za določene sloje prebivalstva pridobitev v kulturi bivanja.

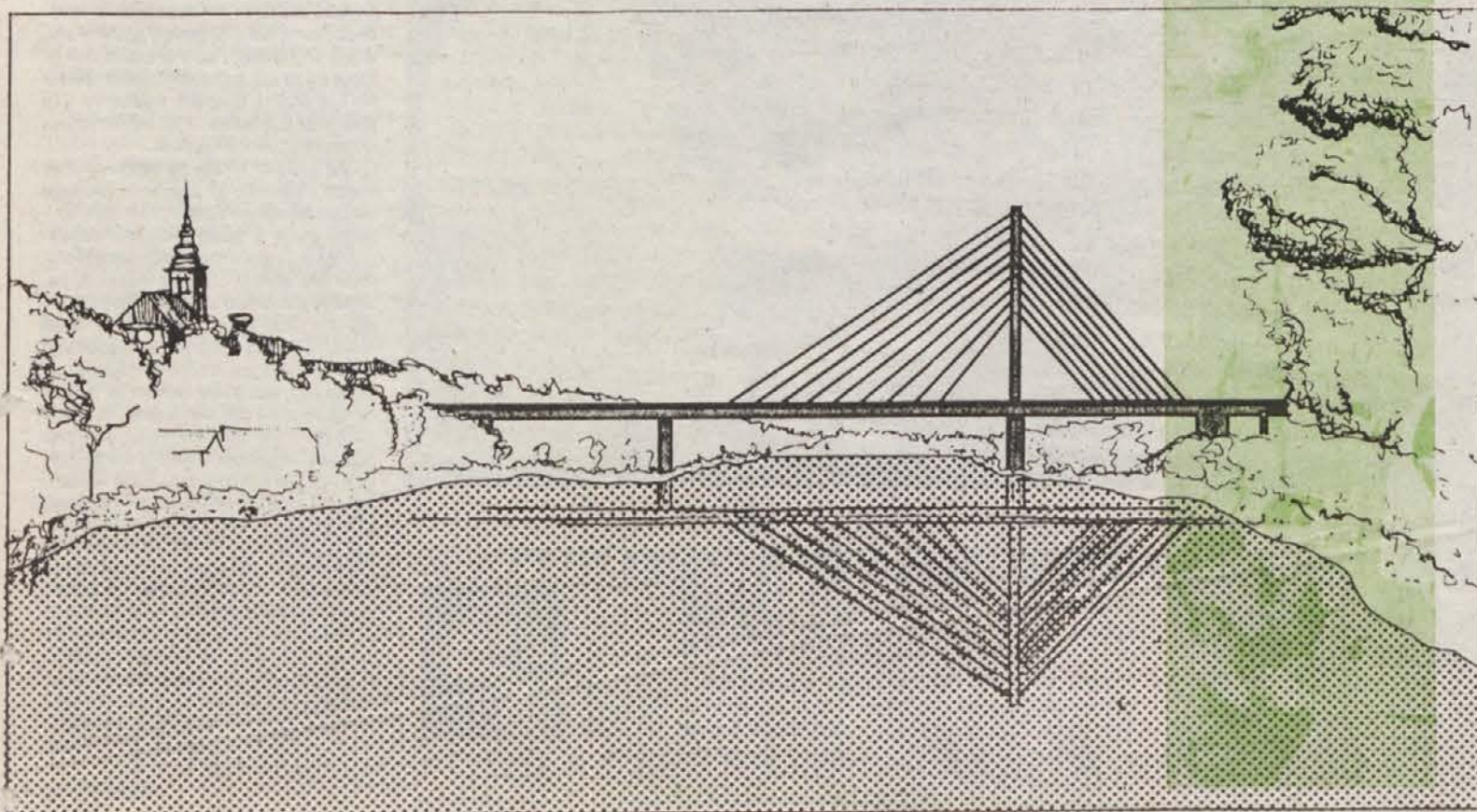
D. Prebivalci zahodnega predela mesta bi z levega brega po tem mostu odhajali na tranzitno obvoznico, kadar bi zapuščali mesto. Ne bi pa se tako drastično povečal promet v mesto. Predvsem bi bil to promet prebivalcev, ki bi živeli v teh delih mesta (Razlagovo in Krekovo so odvzeli prebivalcem teh dveh ulic, ko so ju spremenili v mestno dirkališče: postali sta pretočni cesti). Nisem ne arhitekt in ne urbanist. Zgolj zvedav poslušalec sem. Nekateri arhitekti, ki so sodelovali v natečaju za "koroški most", so imeli pomisleke glede lokacije. Vendar je niso smeli problematizirati z drugačnimi predlogi, če so hoteli svojemu projektu zagotoviti kakšen uspeh. Tako sem se seznanil s pripombami.

Predlogi pa so bili domišljeni že davno. Žal ve zanje le malo ljudi v mestu in v časopisni polemiki jih nihče ne omenja. Do ugotovitve, da bi bila najprimernejša lokacija mostu v bližini nekdanjega broda, se je že v 20-tih letih dokopal arhitekt Max Czeike. Morda se njegov predlog ni bolj uveljavil, ker je deloval v mestu le kratek čas (njegovimi so "hofi" v Smetanovi ulici). Premisleka je vreden njegov predlog že zaradi argumentov, ki arhitekturo razumejo kot kulturno dejanje: materializacijo duhovnih silnic, po katerih utripa neka družbena skupnost.

V osnovni šoli so me učili, da je stari glavni most postavljen na napačnem mestu in da je bila odločitev o mestu rezultat politično-nacionalnih bojev. Potem so mi razložili, da je tudi novi most speljan napačno: mimo bolnišnice, kjer je nujen mir, naravnost v ka-

pelico na Piramidi. Dvonedstropni most nas na severu tako ali tako pripelje samo do Pekla (katastrsko ime) in na jugu do stene. Zdi se mi, da bi vsaj četrti mestni most lahko bil postavljen na mestu, ki bi bilo spodbudno za duhovne silnice tega mesta. Napačnih zarez v mestno tkivo imamo dovolj.

Igor Kramberger

ELO

BIROSTROJ Computers

PRECIZNA MEHANIKA d.o.o.

SERVIS BIROTEHNIKE,
Gregorčičeva 24, Maribor, tel. (062) 23-888

SALON BIROOPREME
Gregorčičeva 7, Maribor, tel. (062) 28-992

Poleg servisa in prodaje biroopreme in računalnikov vam nudimo ves pripadajoč potrošni material

KATEDRA

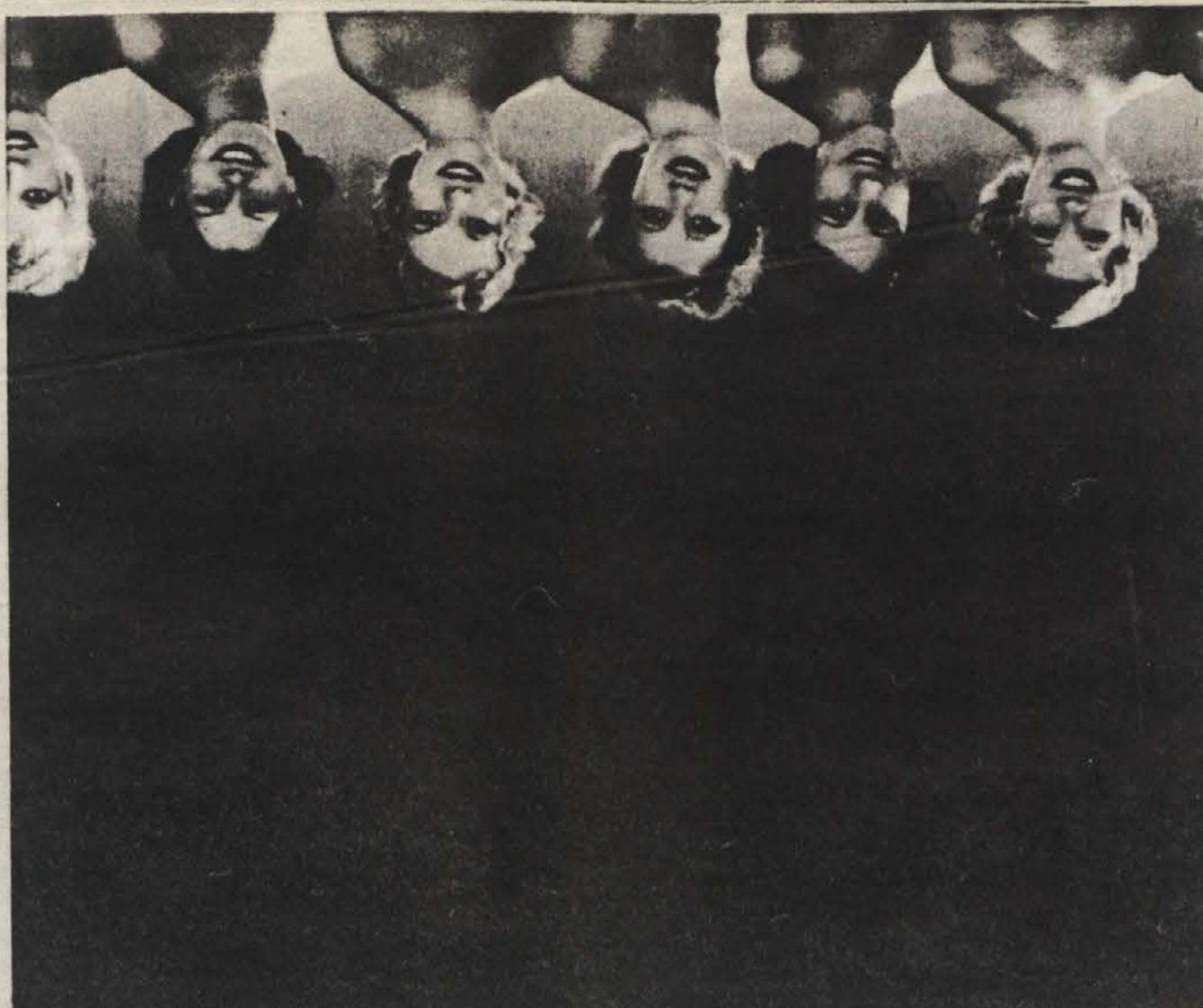

Svet, ki ga ni, si včasih znamo slikati bolj verno, kot tega, ki nas obdaja. Zadnjič so se na televiziji pogovarjali dobesedno o mrtvem truplu - o slovenskem truplu. Bolj zanimive in napete razprave že dolgo ni bilo: sogovorniki so ob koncu družno ugotovili, da je bila brez veze. Filmarji so se zaletavali v vladnega uradnika, vsi skupaj pa so govorili v neznanem jeziku, jeziku razjarjenih slovenskih kulturnikov. Vinci Vogue Anžlovar dela filme kljub temu, da je Slovenec, Hedlov Front rock izdaja CDje avstrijskih rockerjev v (zakotnem) Mariboru, Katedra izhaja, čeprav se pripravajo okrog Tribune, ki je ni.

Da ne bo pomote, stanje je obupno, vendar ga ni potrebno postavljati na glavo. Kot nam narekuje pamet naših prednikov: bika primi za rogove, ne za rep, ker rita. Vse skupaj bo res nekako tako, kot pravi Pec na zadnji strani Katedre. Slovenska avantgarda se je izčrpala in realizirala. Ustvarili so si državo, v kateri lahko zasluženno uživajo svojo penzijo. Rock'n'roll je tukaj, samo videti ga je treba.

Kar razumite tako: govorica rock'n'rolla ni govorica foruma, ni govorica fantomov, rock'n'roll je stanje duha. In da je v svoji zreli fazi, dokazuje preprosto dejstvo, da je svetobolje pustil nekje v zgodovini.

Sajo Marincec

KULTUROCID IZ SKUPŠČINE
REAGANOVSKI LIBERALIZEM
LDS

INTERVJU:
VLADO ŽABOT

SARAJEVSKO PRIČEVANJE
KULTUROCID S HRIBOV

CYBERDELJA
RAČUNALNIK KOT DROGA

GLASBENI INTERVJU:
MIA ŽNIDARIČ, TOMAŽ PENGOV...

PRILOGA IZPOD PULTA:
O ZGODOVINI

PATAFIZIKA

O ANGELIH

V Trst se spustimo skozi San Giovanni, najstarejši antipsihiatrijski kompleks v Evropi. Kmalu za vhodnim portalom skoraj povozimo senco v copatih in nočni halji, z aristokratsko povezano ruto okoli vratu in s pipo v ustih. J. Alfred Prufrock ali še eden iz trume padlih? Kdorkoli že, vsekakor dobiva pošto na normalen naslov, odkar so tržaške oblasti dovolile, da so se imena ulic znotraj zavodskega obzidja vnesla v karto mesta. Pozneje, naslednji dan, ko popoldne na poti za Devin hranimo frfotave galebe na dosegu rok, je spet nekaj v preletu. Ah, angeli...

Ob njih, ki bivajo močnejše, lahko skopnevamo kot Rilke, prepričani, da je lepota le strahotnega ravno še znosni začetek. Ali jim obračamo obraze v stene, razpiramo perutičke ter jih po brechtovsko nategujemo. V vsakem primeru so. Plahutajo iz tekstov mistikov in ostalih literarnih evokacij. Sijejo s platen očividcev. Oglašajo se menda že iz vsake desete popevke. Letajo skozi prostranstva, plešejo na konicah igel, prebadajo srca mas, navdihujejo samotneže in čudake... Angeli - ključarji materializiranega nadrealizma, v katerem moramo živeti, da sploh živimo. Glasniki, varuhi, zapeljivalci... Skoraj že ljudje.

Angeli poseljujejo duhovne svode sodobnosti v podobnem obilju, kot so nekoč srednjeveške. In čeprav se jih danes dojema razsvetljeno, znanstveno in umetnostnozgodovinsko ter se ne trapi

s sholastičnimi disparti o njihovi eksistenci, se njihova navzočnost v posameznikovi zavesti še zmeraj razlaga s pomočjo 'credo quia absurdum'. Zahtevnější empiriki pa se prepričujejo v njihov obstoj z 'brainstormingi'; z možganskimi nevihtami oz. elektromagnetnimi vibracijami na opnah malih sivih celic, ki naj bi jih povzročali tresljaji angelskih kril. V resnici gre najbrž za intenzivne vdore simbolnega med prekate plazilskih, sesalskih ali novodobnih korteksov. Skratka, za shizofrene epizode, ki so tako silovite, da ljudje med njimi kličejo vse svete. In sčasoma pričenejo verovati, da brez križatskega žegna nista mogoča niti ustvarjalnost niti proces individualizacije. Ter da morajo skozi njihove arhetipske režije vsi, ki hočejo priti do lastne angelske identitete. Do tja sicer vodijo različne poti; od Pravilne Vzgoje in Navade, železne srajce, Velikega Odpovedovanja in Branja Posvečenih do popotovanja z Lucy in the Sky with Diamonds - a po vsakem tovrstnem romanju sledi neizbežni padec. Razlog več, da nebeščani avtomatično ostajajo vse bolj avtoritativni fetiši tudi drugače ponorelega sveta.

Angelske vrtnice v izbrancih torej poganja biokemija ob podpori informacijskih šokov. Angelsko delo v stvarnosti pa organizira bog osebno. Prav tako njihovo razvrstitev po oblakih. Tam redarsko službo in pevske vaje najbolje opravljajo tisti, ki so najbližji njegovim lučim. Ostali v bolj bledeh haljah medlijo po obrobjih pač zaradi nujnih kontrastov. In zaradi hierarhije, ki je enostavna, jasna in pregledna kot Plotinova filozofija. Vsi, ki so na slabem glasu ali ne poslušajo rediteljev, čistijo svoje kamrice v vica. Če že ne tavajo naokoli kot kakšni socialisti brez sindikalnih izkaznic, popolnoma izgubljeni zaradi svobodne volje ali pohote v labirintih mogočnega Satana. Ki je bil, kot se ve, nekoč pahnen iz nebeškega parlamenta, ker se je tam pretirano napuhal.

Angelom je vseeno, ali v njih verujemo ali ne. Za sabo načeloma ne puščajo nobenih sledi, in kar se o njih ve, se ve zgolj iz poročil ljudi. Tisti, ki so se jih dotaknili, pa se strinjajo samo v enem; da so angeli dvojni - svetli in temni. Temni nam velevajo strmoglavljati v zlo, svetli vlečejo ljudi iz pekla. Če je temu res tako in angeli, kljub ironiji, s katero se jih obdaja, so - potem...

Potem je samo po sebi dobro pomagati tistim, ki vodijo nedvoumno socialno politiko. Na trdih tleh, ne v oblakih. In najmanj, kar se nam lahko pri tem zgodi, je, da se za začetek znajdemo v kakšni norišnici...

Bojan Sedmak

PRISPELO NA NAŠ NASLOV

KATEDRA KOT CIVILNI ŽUR

Otožno prijazna novost, ki sem jo lani parkrat srečal v študentu, je bil t.i. "bosanski žur", predvsem s starim bosanskim rokom. Ne vem, koliko je prav reči, da je civilna Slovenija poznih 80. let mrtva kot piščica ali Bosna Zabranjenega pušenja. Delno je bila ta civilna Slovenija itak več kot napol iluzija, malo zgrajena kot antagonist režimu, malo kot igra samega režima včasih prav bistre razsvetljene diktature. Gibanja so malce res bila, malce pa so jih pričarale dotacije ZSMS in kakšen profesionalni Dalmatinovi 4. Študentskega tiska ne bi bilo, če ga ne bi plačevala država. Morada sta izjema Radio Student in Tribuna, a ljubljanske študentske organizacije, ki bi (in delno je) lahko ustanovila Demos, da vrže vlado, ne bi bilo brez Študentskega servisa.

Patjokinova vas, ki je izpuhtela, ko se je sesul socializem? Lahko tudi rečemo, da je bil uspeh študentskega tiska pojav časa, ko je trg želel resnico in kritične pisarije, profesionalni mediji mu niso smeli ustreči, Mladina pa je bila dovolj vezana na svoje kompromise in igre z oblastjo, da je potrebovala korektiv in priganjalca.

Bi ta negodni in napol umetno zasajeni dreveček razvil prave korenine, če bi se Berlinski zid nekako obdržal še tri, štiri leta? Vi trdite, da jih je, in vi, da ni več potrebe? Skušal bom pokazati, da jih ni, in da i i ga potrebovali. Trdim, da nasledniki ali surviverji civilne scene izpred petih let nimajo v sl. državi praktično nobenega vpliva, obenem pa je kulturni nivo poslovanja te družbe ostal praktično enako nenavdušujoč. Tu in tam je vidno padel, tu in tam je tiho zrasel. Če bi stvar delovala, ne bi bilo nič narobe. Problem je, da imamo neprofesionalno, pohlepno in primitivno politiko brez idej in brez razgleda, ki ji je v preobrazbi kar prijazne diktature v konkurenčno družbo svobodnih pobud najbližja ali celo edina predstavljiva rockefellerjsko-grubeličevska pot. Problem je družbena ocena takšne preobrazbe, v ljudeh, v kulturnih stopnjah, v kvaliteti življenja. Ne bom trdil, da je Tuđmanova Hrvaška skrita resnica Drnovškove Slovenije. V Sloveniji so se stvari vedno delale v rokavicah in nekakšni evropski formi.

Verjamem, da se v tej deželi blazno krade in obupno zapravlja, in drugo je seveda huje. Ko verjamem, da so bile najmodrejše besede v posocialistični Sloveniji svarilo Viktorja Blažiča kolegoma iz SKD, "...refleks... ljubosumnega odpiranja kritično razpoloženih ljudi na obrobje, na pot izobčenja... da se ni zgodil noben zaznaven, kvalitativen premik v upravljanju naših notranjih, slovenskih zadev in da se še ni začel proces pritegovanja...", bi rad opozoril na ekonomsko ceno te nepriljubljenosti. Civilen način te preobrazbe je bil počistiti družbene firme, omogočiti dobrim napredovanjem in slabim, da se dostojno umaknejo, okrepiti odgovornost (accountability) lastnim delavcem, okolici, državi kot predstavniku nacionalne skupnosti. Državi, ki ni bila niti sposobna (voljna) organizirati finančne policije in poskrbeti, da bi dobivala denar od davkov, do te odgovornosti očitno ni.

Verjamem pa, da je največji problem te države in nas, ki živimo v njej in smo dokaj odvisni od njene uspešnosti, da mediji niso sposobni za svojo kontrolno funkcijo. Prvič, ker uredniki in tudi novinarji nečesto tvegati, in drugič, ker marsikdaj ne razumejo, kaj se dogaja. Zame je klasičen primer sličica z nekoč slavne stavke RS proti separatističnemu predsedstvu lj. študentske organizacije konec 80. let, (ko se je recimo enemu od vaših urednikov zdelo fajn, da stavka) in ko je po enem od srečanj med tedanja študentsko vlado in RS stopil k meni Vinko Vasle in rekel - "Nič ne razumem. Koga naj sesujem?"

Ali jeseni 90, ko sta Dobrškovalo in Medenov Dnevnik v Ljubljani rešila J. Pučnika pred uporom (tudi v imenu ci-

vilnosti) članov njegove stranke v Mostah in ga varovala, ko je izvajal čistko.

Volilec ima le intuicijo, ulico in časopise, da mu/ji povedo, kaj se dogaja.

Vrnimo se h Katedri. Trdim, da ima (še vedno od države plačevani) študentski tisk leta 93 isto odgovornost, kot jo je imel leta 87. Odgovornost, da poišče in pove resnico, kjer je drugi nočejo ali si je ne upajo povedati. Odgovornost, da omogoči besedo tistim, ki je drugje ne morejo dobiti, pa imajo kaj povedati. Od-

govornost, da se vsaj nekaj ljudem iz študentske organizacije omogoči, da iz zelenčkov postanejo dobri pisci in/all uredniki.

Ker je bila večina urednikov in sodelavcev Katedre tukaj tudi leta 87 ali že tudi kaj prej, upam, da se boste strinjali.

Bil sem pa zgrožen, ko sem slišal, da ste sledili trendu "grubeličevstva" in privatizirali časopis. Skoda civilnosti.

Samo Resnik

DEMOKRACIJA - PRAZNO MESTO OBLASTI

Če opazujemo dogajanja v evropskih postkomunističnih deželah, še posebej v republikah bivše Jugoslavije, bije v oči določena nesposobnost: nesposobnost odpiranja k svetu in hkrati nesposobnost notranjega odpiranja do določenih (političnih, socialnih, gospodarskih, kulturnih) lastnih potencialov. Dogaja se nekaj povsem nasprotnega: zapiranje, nesposobnost za učinkovito, artikulirano komunikacijo s svetom in posamezniki v lastnem okolju, ki predstavljajo osebnosti, sposobne, da v medsebojnih odnosih in svobodni realizaciji lastnih potreb v raznih družbenih plasteh pospešujejo kolektivni interes skupnosti, v kateri žive. Poskusi, da bi identificirali oblast in narod, družbe ne vodijo k odpiranju in s tem k sodobni realnosti ter njenim izzivom.

Avtoritarna družba, družba, ki se sklicuje na neko teorijo Resnice, na ideologijo, Raso, Nacijo, kjer je cilj homogen kolektiv in kjer oseba-posameznik nič ne pomeni, ni sposobna pripeljati do spremembe, ki je jedro moderne demokracije: konstituiranje omejene oblasti v tem smislu, da se izven politične sfere lahko pojavljajo dejavnosti ekonomske, pravne, kulturne, znanstvene, estetske... domene, od katerih je vsako regulirano po lastnih normah. In teh norm se ne sme kršiti!

Avtoritarna družba ne vodi k spremembi, ki bi omogočala delitev na civilno družbo in državo.

Namesto priznavanja simboličnega karakterja oblasti, se oblast v največjem delu držav, ki so predmet naše analize, zvaža na funkcijo organa-orodja v službi od nje starejših socialnih moči. Vzporedno z omejevanjem politične sfere v sodobni demokraciji ne poteka le nov način legitimiranja oblasti, temveč tudi družbenih odnosov kot takih. Legitimitetnost oblasti se naslanja na narod, vendar gre vzporedno z narodno suverenostjo tudi podoba "praznega mesta oblasti" (Claude Lefort). Prazno mesto oblasti, ki ga nihče ne more osvojiti in za katerega javne osebe niti ne pomislijo, da bi ga kolonizirale! Demokracija združuje dve navidez protislovni načeli: prvo, da oblast izhaja iz naroda in drugo, da oblast ne pripada nikomur. Sodobna demokracija živi od tega protislovja. V kolikor nekdo poskuša rezešiti to protislovje, dobimo poraženo demokracijo. V kolikor bi neka stranka težila k identifikaciji z narodom, k prisvajanju oblasti

pod plaščem te identifikacije, potem so destruirani: najprej sam princip razlike med družbo in državo, načelo razlike med zakonitostmi, ki določajo različne vrste odnosov med ljudmi, kakor tudi način življenja, verovanja in mišljenja. Prihaja do ponovne fuzije ekonomije, prava in kulture v sfero politike, do hibridizacije.

Individuum se je pojavil na zgodovinskem prizorišču, ko so na Zahodu demokratične revolucije eliminirale gotovost božansko določene oblasti in so prvič izpraznilo mesto oblasti.

Demokracija se konstituira in ohranja s pomočjo raztapljanja smerokazov gotovosti. Ključno obeležje demokracije je soočanje s heterogenostjo vrednot, vedenja in želj. To je njena pogonska moč. Poskusi, da bi vrnilo gotovost v tem močnem smislu, so bili sicer v zadnjih dveh stoletjih številni in pogosto zelo uspešni. Seveda za ceno ogromnih človeških žrtev. Prazno mesto oblasti se je popolnjevalo s carji in kralji, z ideologijami komunizma in fašizma, ki so pokopale milijone žrtev, ob taboriščih, kjer so uničevali vse, ki niso bili del homogeniziranega telesa in ki so temu telesu nasprotovali. Kot tudi skozi vojno. Od tod prihaja tudi sovraštvo do vsega, kar je različno, drugo in kar na ta ali oni način kvari podobo homogene celote. Od tod tudi nenehno iskanje sovražnikov, nadevanje sovražnikov, sumljivih oseb, izdajalcev, heretikov, "navlake" - tistih, ki mislijo in živijo drugače! Tako načelo v slovenski predvolilni kampanji *Naredimo to deželo spet slovensko!* v svoji logiki ne pomeni primarnega sovraštva do tujca kot takega, temveč primarno sovraštvo do drugačnosti.

Individuum si v post-komunističnih deželah težko utira pot k civilni družbi. Pot v demokracijo onemogoča najprej padec v ne-diferenciranost družbenih plasti, ki se je pojavil že po prvem koraku k družbeni diferenciranosti, in v nadaljevanju nepriznavanje heterogenosti in delitev v družbi kot gibalno sodobne družbe. Ohranjanje dela stare in sprejemanje nove gotovosti ("Sa nama nema neizvjesnosti (negotovosti)", "Zna se" itd.), gotovosti v smislu lažne sigurnosti iz starega režima in nove sigurnosti Nacije, enostavno kaže, da je prišlo do fenomena nadgradnje gotovosti, do vladanja na star, predmoderen način, z omejevanjem javne svobode. Posameznik tako ne stopa na družbeno prizorišče avtonomno, brez nadrejene avtoritete ali kolektivitete. Dokler mesto oblasti v simboličnem pomenu ne bo prazno, se iz te zanke ne bo možno izkapat!

Mario Kopic (prev.: A.M.)

* Je filozof iz Dubrovnika, ki živi in dela v Ljubljani.

OPOMBE:

- 1) Za kar je najzgovornejši primer Hrvaška demokratska skupnost (HDZ), kjer lepljivi pojem skupnosti prekriva politično polje.
- 2) Pogosti volilni slogani v teh deželah.

Akademski časopis Katedra
Tyrševa 23
62000 Maribor

Tel.: (062) 212-004, 221-675
(062) 222-742

E-MAIL: KATEDRA@UNI-MBAC.MALSI
žiro račun: 51800-678-81846

Ustanovitelj in izdajatelj: Akademska
založba Katedra, p.o.

Glavni urednik: Sašo Dravinec

Katedra izhaja ob podpori Družbenega
dogovora o financiranju mladinske
periodike v Sloveniji

Uredništvo:

Petra Vidali (odgovorna urednica),
Silvo Zapečnik, Rajko Muršič,
Miro Lenič, Darinko Kores-Jacks,
Boris Strmšek

Urednik priloge: Albert Mrgole

Računalniška priprava za tisk:
Andrej Tibaut, Tomislav Krajačić

Naslovnica: Oto Rimele

Tisk: D.P. Delo - TČR
Cena izvoda 100 SIT.

Polletna naročnina 400 SIT, za pravne
osebe 800 SIT, celoletna za tujino 30
DEM oz. enaka vsota v drugi valuti

VELIKI BRAT

RAZLIKA MED BESEDO IN MESOM

Mladci, ki so nas na že pozabljenih prvih demokratičnih volitvah prepričevali, da naj poklonimo svoj glas ravno njim, ker da so del prve prave generacije politikov, nam danes, sicer kadrovske nekoliko okrepljeni, vladajo. Če je njihovo prvo zbiranje glasov teklo pod geslom *z nami ni kockanja* (spomnimo se prelepih prečrtanih kock), potem danes, ko so pristali na mestu najmočnejše parlamentarne stranke, in kar je še huje, na mestu nosilca vladne koalicije, ne more več biti dvoma, da bodo svojo davno dano obljubo dejansko držali. Z njimi dejansko ni več kockanja. Na mesto Naključja so posturali Zakon; na mesto politikov, ki niso bili večši te častivredne obrti, večšče mladce (vsaj po starost srca). Tako je na mesto **Demosove farse** suvereno stopila z različnimi partnerji okrepljena **liberalno demokratska tragedija**.

Zsamsjevski juriš na slovensko politično nebo je ob dopolnitvi imena s pomišljajem in opredeljevalcem oziroma pojasnjevalcem, liberalno-demokratska stranka, ozemilji slovenski volilec. Prve volitve so stranki prinesle le trden opozicijski sedež, ne pa s strani predsednika Školčca bučno najavljene parlamentarne večine. Njeno opozicioniranje je bilo pogosto kaotično (štore z nameranim napačnim pritiskanjem glasovalnih gumbov v skupščini), v luči zgodovinskih izkušenj pa lahko za njegov velik

del tuji rečemo - napačno (odnos do slovenske odcepitve, do razumevanja tega, kar se je v takratni Jugoslaviji dogajalo). Pa vendar se je stranka znala predstaviti in pustiti doživeti kot zaščitnik svobode, kot utelešenje vesoljnega kategoričnega imperativa. Že na samem začetku prvega demokratičnega mandata se je postavila po robu Demosovim poskusom, da bi si prigrabil vso zakonodajno in izvršilno oblast. Ob volitvah predsednika skupščine so tako ostro protestirali, ker si je skupščinska večina-Demos prisvojila tudi to mesto. V nadaljevanju mandata so zagnali vik in krik ob vsaki prodemosovski kadrovski zamenjavi. Nепrestano so opozarjali na nekonsistentnost vladnega programa. Mladci so postali, kar je bil njihov manjši del že poprej - slaba vest vladajoče oligarhije.

In kje so liberalni demokrati danes? Volja volilca jih je iz opozicijske klopi katapultirala v posvečene vladne prostore, na največji sedež, ki ga premore dežela. Vest bi tako naj prerasla iz šibe božje, ki kara napake in omejuje oblast s svojo kontrolo, ki skratka vedno nastopi prepozno, da bi lahko zares nekaj naredila, v vladajoči princip, ki bo deloval sedaj za vnaprej. Načelnost naj bi tako postala moto delovanja.

In kaj se je dogodilo ob tej substanciaciji, v tem procesu, ko je Beseda postajala Meso? Že po prvih tednih utrjevanja oblasti, ob njenem fizičnem zasedanju, je postalo jasno, da bo kadrovanje pod liberalnodemokratsko Vestjo ostreše kot je bilo pod Demosovo vladavino. Če so liberalni demokrati v času svojega opozicioniranja uspeli pograbit intelektualni razmislek, ki pravi, da je mesto oblasti v demokraciji izvorno prazno, in ga večšče vreči v javni prostor kot očitek demosovskemu oblastenju, pa danes dokazujejo, da tega razmisleka bodisi niso razumeli, ali pa da jim je prišel prav le kot mobilizacijski slogan. Po tem, ko so fizično utrdili svoje mesto v politiki, so začeli segati iz svojih po-

svečenih pisarn v javni prostor, ki mu na koncu koncev služijo. Danes postaja jasno, da je njihov očitek prejšnji oblasti temeljil na prepričanju, da je bil nosilec oblasti napačen in ne morda sama oblastna praksa. S tem, ko so mesto oblasti zasedli sami, je za njih na mesto kritizirane oblasti stopila prava. Za liberalne demokrati so bili Demosovi kadrovske posegi v javni prostor vredni kritike zato, ker so na vplivna mesta postavljali napačne ljudi. Danes karano Demosovo kadrovanje popravljajo s tem, da postavljajo "prave" ljudi na "prava" mesta.

Precej očitkov so liberalni demokrati v času, ko so bili še opozicija, uspeli izstreliti tudi na račun nekonsistentne demosovske politike. In kaj nam kažejo danes sami? Liberalna vlada je začela **vladati z intervencijskimi zakoni**. Začela je delati natančno to, kar je bilo prej z očmi liberalizma v opoziciji videti kot pomanjkanje idej in akt obupa, ki lahko pelje le v katastrofo. Sedaj intervencionizem iste liberalne oči dojemajo kot nujno, kot čarobno palico, ki bo razrešila vse probleme. Če so liberalci poprej zagajali vik in krik ob zapostavljanju izobraževanja, kulture in podobnih sumljivih zadev, pa danes s proračunskimi škarjami režejo še tisto, kar je za časa Demosa tem področjem še ostalo.

Če so se liberalni demokrati v času opozicioniranja neskrto smejali Demosovim politikom, ki so novinarjem grozili, ker da so ti neobjektivno in tendenciozno poročali o njihovem delovanju, pa danes ta isti liberalni demokrati iščejo nosilce nenačelnih zarot, ki da grdijo njihovo vladavino. Sam gospod predsednik vlade Drnovšek, ki si je vseskozi dajal videz molčečnega, se je začutil poklicanega, da poseže v kritično situacijo. Tako je v Žarišču na TVS medije naravnost obdolžil, da vodijo proti njegovi gospodarski politiki organizirano kampanjo. Da bi pa morda lahko bilo nekaj narobe s politikom, ki ji sledi vlada, pa gospod predsednik seveda sploh ni pomislil. Krivci so tako postali novinarji, ki prikazujejo vsakdan v preveč črni luči in seveda tudi ljudje, ki isti vsakdan doživljajo kot moro.

Nauk vlada je dobra, potrebno je zamenjati ljudstvo.

Silvo Zapečnik

LDS IN NJEN LIBERALIZEM STRUP ZA ODPRTO DRUŽBO?

Nekatere zgodbe se ponavljajo v neskončnost: vsakokratno sprejemanje državnega proračuna je svojevrstno prežvečen roman ali družinska "soap opera", pri kateri je sicer zmeraj že vnaprej jasno, kdo bo kaj dobil in kdo bo kaj izgubil, kdo so dobri in kdo zli junaki - ritual je pač predpogoj za delovanje sistema. Pustimo to. Mehko socialno leporečje je bil oslovski korenček za množice, ki so se decembra v več kot presenetljivo visokem odstotku zbrle pred volišči; nekateri so bili celo tako naivni, da so videli v Drnovšku in LDS nekakšno socialdemokracijo.

Kako daleč od tega! Drnovškov liberalizem se začne in konča pri reaganovskem "liberalizmu", na posledice vehementnega uvajanja tržnega liberalizma in pospešene privatizacije pa nas mora z njemu lastno vjudnostjo opozarjati dr. Ljubo Bavcon - da je položaj v zvezi s pravicami zaposlenih in brezposelnih pri nas katastrofalen, ne doda pa seveda, da je seme težav prej v pragmatizmu Drnovškove vlade, kot pa v nedoslednosti spreminjajoče se zakonodaje. Konec koncev je tudi Clinton govoril o iztrežitvi, vendar po "liberalni" izkušnji. Ne ver., zakaj bi morali na vsak način riniti v glorifikacijo njegove visokosti kapitala, saj se vedno znova izkaže, da od njegove "liberalne" ploditve največji del prebivalstva nima nič - ali pa še manj. To ni cenena demagogija, ki jo prodajajo impotentni sindikati, to je enostavno resnica iztrežitve.

Je pa skrajno demagoško trditi, da bomo z nižjimi plačami konkurenčni na svetovnih trgih - tudi če delavcem sploh ne izplačamo plač, ne bomo mogli prodati škart robe. Cena izdelkov je odvisna od kvalitete - torej znanja, vloženega vanje.

Ko smo pred leti govorili o strahotnem tehnološkem zaostanku Slovenije, smo za to krivili Beograd, sedaj pa "velikih" spreobrnjenih "liberalnih" kapitalistov, ki, kot vse kaže, v resnici vodijo vlado, sama tehnologija sploh ne zanima, razen če ne pride neposredno na pladnju, če je torej ne prinesejo tujci - ta "napredek", ki je na tujem že zastaran, se topoglavim "managerjem" kaže kot eliksir modrosti ali vesoljska tehnologija! Znanost, izobraževanje in kultura so pravi dolgoročni stebri obstoja Slovenije, ne pa liberalna ekonomija, katere monopolna resnica so nedotakljivi državotvorni resorji: vojska, policija in zunanje ministrstvo. Gospodarstvo igra vlogo čaščenega zlatega teleta (ki ga potem v resnici veselo koljejo, da bi si naredili veliki zmagovalni pir). Tržni liberalizem je le lepota maska za proces, ki se mu reče "ponovna akumulacija kapitala" oziroma razprodaja več kot štirih desetletij truda množic. Liberalizem! Če je kdo mislil, da z glasom za LDS daje glas pragmatičnemu liberalizmu s socialno konotacijo, sedaj že ve, da se je zmotil. Volivci so šli rade volje na limanice so-

cialnih programov, katerih resnica je v surovem "prestrukturiranju", ki ponovno revolucionira ter postavlja na glavo ves sistem, ki je, kakorkoli pač, do leta 1990 nekako deloval. Premanentno revolucioniranje in "popravljanje" napak pa je seveda le sindrom entropije permanentne krize.

Hic Rhodos, hic salta! Tukaj in zdaj je edina priložnost, ki jo imamo - slej ko prej bo treba ugrizniti v "kisló jabolko" vlaganja v znanost, izobraževanje in kulturo, ali pa nas po zaresnem vdoru vsega tujega - na samo kapitala - enostavno ne bo več, ali pa bomo ždeli v nirvani podalpskega zapečka.

Toda jasno kot beli dan je, da z omejevanjem plač tehnološkega razvoja ne bo - prepovedan sadež je vendar najslajši! - niti z liberalizacijo tržnih zakonitosti - ki so, to sedaj vemo, podvržene čudnim atraktorjem! - niti s pragmatično odprtostjo v svet - ki slej ko prej prinese le odpadke in opuščene programe - ampak zgolj in samo v radikalnem vlaganju v inovativnost in nekonformističnost kot stanje duha celotne družbe: z vlaganjem v znanost, šolstvo in kulturo. Ali si sploh lahko predstavljamo uspešno vodenje podjetij z omejenimi "fahidioti", božjastnimi "workaholicsi" in arogantnimi "fevdalci" v svojih majhnih podjetjih-fevdlih? Kje pa! Zgolj in samo odprtost duha je ključ uspeha, vse ostalo vodi v pogubo.

Klasična "ekonomska" dilema med maslom in topovi je bila zmeraj lažna, metafizična - bistveno je, če sistem deluje na podlagi impulzov in pozitivnih povratnih zvez, ali na podlagi zaviranja določenih momentov in s tem na nivoju nižjega izkoristka. Do povratnih zvez lahko prihaja samo v odprti družbi - in v tem je problem: ali se naka politična elita odloči za princip odprtosti ali zaprtosti, je stvar arbitrarne (subjektivne) izbire, ne pa nekakšnega "diktata objektivnih okoliščin". Za urok "objektivnih okoliščin" se zmeraj skriva "subjektivna nedoraslost". Oblast našega troglavega političnega božanstva je nezrela, saj je njeno povezovanje prej posledica "ravnotežja vzajemnega strahu" kot nekakšnih svetlih vizij (tako lahko pride do tega, da neka stranka voli za zakon, s katerim se načelno ne strinja), resnica njene topoumnosti pa se kaže v njenem odnosu do fundamentalnih področij "odprte družbe" (šolstvo, kultura in znanost). Realsocialistični monstrum razkola med porabo in "ustvarjanjem", vcepiljenje kulta dela na podlagi "evidentnih resnic" tipa delavec-ustvarjalec straši predvsem tam, kjer nima kaj iskati - pri delitvi skupaj ustvarjene pogače, medtem ko je prava resnica odnosa med delom in kapitalom zapisana na spiskih tistih, ki so na začasnem ali stalnem "čakanju". Toda če se zavzemam za "odprto družbo", družbo dialoga, ustvarjalnih konfrontacij in vzpodbujanja "zasebne pobude" obenem, tega ne zastopam zaradi tega, ker bi si želel Slovenijo kot "deželo filozofov", ampak zato, ker je princip kakršnihkoli restrikcij predvsem princip "zaprtosti", ki lahko vodi samo v "avtopoetiko" političnih, managerskih in duhovnih (cerkvenih) elit ob permanentnem strašenju z nevarnostjo krize. Ne, le če bi takoj, tukaj in zdaj, stavili na konja "porabnih" družbenih dejavnosti, bi se dolgoročno znebili permanentnosti krize - tako politične kot gospodarske.

Rajko Muršič

VLADO ŽABOT

EN VIK IN KRIK IN DRUGEGA NIČ

Nismo edini medij, ki je v zadnjem času odkril Vlado Žabota. Njegove funkcije (predsednik Združenja samostojnih kulturnih delavcev, predsednik sklada Kresnik, ...) zanimanje seveda opravičujejo. Sploh, ker gre za uspešna podjetja. Ampak žal res izjemna. In kot takšna potrjujoča pravilo histeričnega kulturniškega paradiranja - kulturniki žal res niso dobili tega, kar so hoteli; ampak v glavnem res zato, ker v glavnem res ne vejo, kaj hočejo.

KATEDRA: Na protestnem Zboru slovenskih kulturnih delavcev svojega "proti" niste "argumentirali" z izjemnim pomenom slovenske kulture za oblikovanje in nastajanje naroda, ampak ste povsem "pragmatično" analizirali hotenja oblasti in željene učinke.

V. Žabot: Ja. Zdaj, po odmevih se je pokazalo, da sem imel kar prav. Jaz imam celo rad tako igro v politiki, ko se poskuša manipulirati s tem in onim. Po moje oblast to celo mora početi. Bolj kot oblasti zamerim pravzaprav kulturnikom, da to dovolijo. Da je takšno nezanimanje sploh možno. Tu je vendar veliko intelektualcev, ki se za te stvari niti ne zanimajo. Razvajani so od prejšnjih režimov, ki so jih pestovali; imeli so poseben status. Zdaj so se zadeve toliko spremenile, da se je pač treba boriti za položaje. Mislim, da kulturniki zaenkrat nastopajo premalo organizirano.

No, pri tem zmanjševanju sredstev za kulturo se mi je zdelo, da vlada manipulira s kulturniki, ker so kulturniki predvidljivi. Točno se ve, kaj bo nastalo - en vik in krik in drugega nič, ker v tem sistemu drugega ne zmorejo, ker niso več enotna opozicija, ampak so razdeljeni (strankarsko in civilno). Na ta način se je dalo prikriti nekatere stvari (niti ne vem, kaj vse). Predvidevam lahko, da so pri razdeljevanju proračuna nastale velike razlike med resorji, proračunskimi porabniki. Kulturo je bilo potrebno aktivirati, da se je postavila za svoje, kar je seveda vladi koristilo. Na tak način si vlada kupuje socialni mir.

Za pasivno kulturo, za plače denar bo, za programe pa ne. To sicer pomeni, da bo vlada prihranila milijardo 600 milijonov tolarjev, vendar bo izničila velik del vrednosti tistih šestih milijard, ki so vložene v redno dejavnost, v ljudi, ki so tukaj zato, da izvajajo programe. Programi pa ne bodo izvedljivi, torej bo redna dejavnost tekla v prazno, obstajala sama zase. Takšno varčevanje je vsekakor zelo drago in zdi se mi, da si ga Slovenija ne more privoščiti. Ljudje plačujejo kulturo zato, da bi se izvajali programi - programi so javni interes, zaradi katerih se kultura sploh plačuje.

KATEDRA: Seveda so se takoj oglašili komentatorji, ki verjamejo, da se bo zaradi zmanjšanja subvencij ustvarila selekcija in kako da bo zdaj začel normalno funkcionirati kulturni trg. Vendar se zdi, da kvalitetne selekcije ne bo. Če bodo že zagotovljeni pogoji za redno dejavnost tistim, ki so bili doslej znotraj sistema financiranja, ne bo imela nastajajoča, inovativna kultura niti teh možnosti.

V. Žabot: Fama o trženju je čudna reč, ki so jo zdaj pripeljali v Slovenijo. Nobenega artikla, ki bi bil tržno zanimiv za evropski trg, ne vidim. Smešno je, da bi pristali na trženje v kulturi. Vse velike kulture financirajo svojo kulturo, tisto plast seveda, ki je ustvarjalna, inovativna, ki priznava nove vrednote. In ki se ni

sposobna sproti uveljaviti na trgu. In to tudi ni njen namen. Del kulture se lahko prodaja, vendar to ponavadi ni njen najbolj ustvarjalni del. Inovativnost ni tako prodorna, da bi šla v denar kot instant proizvodni coca-cola civilizacije. To ne gre.

In država bo morala podpirati to kulturo, ker sicer takšne države ne rabimo. Navsezadnje gre res za nacionalno identiteto, duha. In če država tega ni sposobna vzpostaviti, je boljše, da smo pridruženi kot avstrijska provinca - in bomo imeli dobro vojsko, dobro trgovino, gospodarstvo, policijo, ... Kaj pa še rabimo drugega? Samo lastne kulture in jezika se odpovemo - in smo v Evropi.

KATEDRA: Mislite, da lahko sprejetje zakona o sponzoriranju umetnosti kaj

jonih mark - če bi šlo za celo Slovenijo.) Ampak kavelj je v tem: zakaj bi neko podjetje dalo recimo 100.000 enot za kulturo, ko lahko plača 25.000 enot davka in jih 75.000 ohrani zase. Spet neka kamuflaža, ki v realnosti ne more zaživeti. Torej je treba še vedno posebej vzbujati interes pri podjetjih. Prepričati jih, da gre za vlaganje in ne za izgubo. Torej mora spet kultura nastopiti organizirano.

KATEDRA: Dober primer se zdi akcija Kresnik, ki jo vodite.

V. Žabot: Ja, zaenkrat nimam nobenih težav. Hotel sem pač, da se iz tega romana v Sloveniji naredi resno institucijo. Delo je glavni sponzor. Razen tega pa apeliramo na vsako založbo v Slove-

gre za združenje posameznih strokovnih društev iz področja umetnosti, ki naj bi skrbelo za sodelovanje stroke ob odločitvah ministrstva za kulturo. Kako daleč ste z uresničevanjem zamisli?

V. Žabot: Zakon je pripravljen, stvari so razdelane, soglasje korporativnih članov - društvenega dela - je. Ustavil je to minister Šuklje. Najbrž pač zato, ker je imel metodo, da nič ne bo naredil. In tudi ni. Zdaj vse skupaj čaka na ta globalni zakon - s tem razlogom je tudi Šuklje to preprečil že v skupščini. Tega kulturniki seveda spet ne bi smeli dopustiti, takšnega diktata države. Morali bi organizirati stroko tako, da bi bila sposobna biti partner državi. Da bi z neko avtonomijo komunicirala z državo. Zdaj so reči absolutno odvisne od politike.

No, pri tem zmanjševanju sredstev za kulturo se mi je zdelo, da vlada manipulira s kulturniki, ker so kulturniki predvidljivi. Točno se ve, kaj bo nastalo - en vik in krik in drugega nič, ker v tem sistemu drugega ne zmorejo, ker niso več enotna opozicija, ampak so razdeljeni (strankarsko in civilno). /.../ Kulturo je bilo potrebno aktivirati, da se je postavila za svoje, kar je seveda vladi koristilo. Na tak način si vlada kupuje socialni mir.

poboljša situacijo? Interesi novega kapitala se ne zdijo najbolj kulturni.

V. Žabot: Gre za to: obstajala naj bi zakonska možnost, da 0,1% od čistega dohodka podjetje nameni kulturi; in od tega ne plača davka. (To so pravzaprav ogromna sredstva, govori se o 50 mili-

niji (plus še na Wiserja, Tržaški tisk, Dravo in Mohorjevo družbo), da za Kresnika vnaprej prispeva 30.000 tolarjev. Gremo se srečelov - ena sigurno dobi. In kar dajo.

KATEDRA: Ste med pobudniki ideje o Kulturniški zbornici. Če prav razumem,

krščanski demokrat, socialist, komunist - in vsaka stranka pač gleda, da resor prilagodi strankarskim potrebam. In tako maličijo kulturo. Zbornica bi kulturo zavarovala - da ne bi bilo več tako važno, kdo je kdaj minister za kulturo in kateri stranki pripada.

Vidim, da na ministrstvu dobre strokovnjake potiskajo stran. Večina uradnikov ima stalno zaposlitev, ni mandata. Ministri se menjajo, oni pa delajo po svoje, tako kot so že včasih. Kapitani se menjajo, barka pluje po stari ruti. Nihče ne more doseči, da bi ta uradniški aparat začel delovati drugače, ker mu pač ni treba. V bistvu so tako močni, da "peljejo scat" samega ministra, ki pride in ne pozna situacije.

Foto: Breda Kolar-Sluga

Navsezadnje gre res za nacionalno identiteto, duha. In če država tega ni sposobna vzpostaviti, je boljše, da smo pridruženi kot avstrijska provinca - in bomo imeli dobro vojsko, dobro trgovino, gospodarstvo, policijo, ... Kaj pa še rabimo drugega? Samo lastne kulture in jezika se odpovemo - in smo v Evropi.

Vidim, da na ministrstvu dobre strokovnjake potiskajo stran. Večina uradnikov ima stalno zaposlitev, ni mandata. Ministri se menjajo, oni pa delajo po svoje, tako kot so že včasih. Kapitani se menjajo, barka pluje po stari ruti. Nihče ne more doseči, da bi ta uradniški aparat začel delovati drugače, ker mu pač ni treba. V bistvu so tako močni, da "peljejo scat" samega ministra, ki pride in ne pozna situacije. Bomo videli, kako bo s Pelhanom, ki je že bil prej v tej hiši.

Po drugi strani je zbornica potrebna tudi zato, ker je stanje po društvih takšno, da samo onemogoča kulturnike. Kar nekaj društev je, ki nekako skrivajo svoj nič. Toliko, da obstajajo. Imajo predsednika in odbor, za člane, kulturo pa ne naredijo nič. Ne rečem, da je to lahko. Ne rečem, da je Združenje samostojnih kulturnih delavcev naredilo kaj pretresljivega. Ker pač nismo mogli. Vendar smo pripravili prav ta zakon o zbornici, platformo, da bi lahko kultura zaživela drugače. Težko je bilo prepričati vodje nekaterih društev. Najbrž so videli v tem še eno past, ki bi jim jo naj nastavila država. Ali pa so se ustrašili, da ne bodo več imeli svojih majnih vrtičkov in v toplih gredah gojili solato. V ta društva mora prodreti nova miselnost.

Res je tudi, da nimajo nobene pravne moči. Imajo isti formalno-pravni status kot npr. društvo zbirateljcev razglednic. S Kulturniško zbornico bi posegli ravno na to področje - to bi postala ustanova z javno-pravnimi pooblastili - in takšna pooblastila bi imelo tudi vsako društvo za svoje področje. Pooblastila, ki jih ima zdaj ministrstvo, četudi strokovno reči sploh ne obvlada.

Vzemimo za primer dodeljevanje statusov umetnika ali samostojnega kulturnega delavca. Ministrstvo ima tukaj absolutno moč. Ustanovi komisijo, ki je zgolj kamuflaža za to, da lahko politika "fura" svojo. Ko se ji zazdi, da je umetnikov preveč, odvzame kakšen status, ga ne podaljša ali odobri. In obratno, ko se ji zazdi, da je umetnikov premalo, na veliko deli statute.

Pa še to: po novem zakonu bo država postavljala direktorje zavodov, ker ja pač država tista, ki financira. Ampak ravno zaradi menjave političnih opcij se lahko dogajajo čudne stvari. Ravno zato rabimo dovolj kompetentno strokovno telo, ki z vso strokovno odgovornostjo predlaga ljudi za ta mesta. Država pa naj jih potem potrjuje.

KATEDRA: Ste iz Prekmurja. Od tam prihaja z vašo generacijo močna literarna zasedba, zdaj tudi likovna. Vendar se zdi, da vam vseeno ne uspe razgibati regije.

V. Žabot: To je zelo preprosto: v obstoječih ZKO-jih po regijah se ljudje izogibajo novih izzivov. Imajo raje svojo plačo in mir. In seveda to, da domače okolje ne sprejema domačega umetnika. Že Kristus je rekel, da prerok v Nazaretu nima česa iskati. Ljudje začnejo govoriti: "A ni to sin od tistega mizarja?" Umetniki bežijo drugam, v drugo okolje, kjer zafunkcionirajo čisto drugače.

In ljudi v manjših krajih težje prepričaš v kak projekt, kot to narediš v mestu.

Na Razkrižju sem junija 1991 organiziral prvega Kresnika. Do takrat naj bi Prekmurci naredili tisti slavni mlin. Pa ga niso. Potem sem dečke pripravil do tega, da so naredili vsaj brod - in to par dni pred vojno, ko so že letali v uniformah. In takrat naj bi bil seveda Slovenski kongres. Pričakovali so 800 ljudi. Joj, to je pa fino. To bi pa mi pripeljali te udeležence na Razkrižje. S Slovenijaturistom smo se zmenili za vlak. Ljudje so pripravili hrano pa vse ostalo. In težko sem jih prepričal, da zmoremo vse to organizirati. (Kaj pa, če si naredimo sramoto pred celo Slovenijo?) No, iz vlaka je stopilo pet kongresnikov.

DEDIČI LASTNINE BIVŠE JLA SO (V GLAVNEM) ZNANI

KDAJ, KAJ IN KAKO BODO DEDOVALI, PA NE VEDO NITI SAMI

Ob odhodu JLA iz Slovenije, novembra '91, je novonastali državi ostalo veliko objektov bivših varuhov naših meja. Zaradi preočitne predimenzioniranosti vojaško-obrambnega sektorja v prejšnji domovini se je slovensko obrambno ministrstvo odločilo, da bo vojaške kapacitete občutno zmanjšalo ter s tem predalo večino objektov, zlasti tistih v središčih mest, v civilne namene. Interesentov za omenjene objekte je bilo dovolj, še celo preveč. Tudi v Mariboru so, z namenom razdeliti lastnino bivše vojske, ustanovili komisijo, ki je imela nalogo zbrati vloge interesentov, jih proučiti in se odločiti, komu se bodo dodelili ti objekti. Danes, leto in pol po odhodu JLA iz Slovenije, so v glavnem znani dediči njihove lastnine.

Praktično so obveljale prvotne zamisli, da se **meljska vojašnica** nameni za obrtno in trgovsko dejavnost ter drobno gospodarstvo, **vojašnica Vojvode Mišiča** za širitve mariborske bolnišnice,

vojašnica Slave Klavore za namene družbenih dejavnosti (šolstvo in kompatibilne dejavnosti), **mariborska Kadetnica** pa do nadaljnjega ostane v koriščenju slovenske vojske, pri čemer dolgoročno gledano še ni popolnoma jasno, ali bo po zgraditvi vojašnice zunaj mestnega središča slednji kompleks namenjen za sejemsko dejavnost ali kaj drugega.

Vojaški prostori Ob železnici, v katerih je bila vojaška pekarna, pa naj bi se namenili za mladinsko kulturo, kulturno nasploh in kulturno prireditveno dejavnost. Tako so na podlagi vlog interesentov za objekte v lasti bivše JLA odločili strokovnjaki v mariborskih upravnih organih. Sicer pa je poslalo vloge za pridobitev prostorov v omenjenem kompleksu 30 interesentov. Toda **"problem je dvoplasten"**, kot je dejal **Andrej Verlič**, vodja komisije pri SO Maribor za dodelitev prostorov bivše vojske. **"Tudi, ali predvsem v prostore Ob železnici, ki so v propadajočem stanju, bi bilo treba investirati ogromna sredstva. Le-ta pa je treba nekje zagotoviti. Zaenkrat še niso definirane in jasne potrebe družbe. Sam se sicer strinjam, da je mladinski kulturi potrebno zagotoviti prostore. Toda dokler niso zagotovljena finančna sredstva za ureditev osnovne infrastrukture objektov, kot so elektrika, vodovod, ogrevanje in podobno, mislim, da ni možno podeljevati teh prostorov v uporabo interesentom."**

Tisti trenutek, ko bo znano, **"kdo"** bo financiral ureditev prostorov v stanje, primerno za uporabo, ali bo to oddelek za družbene dejavnosti ali kdo drug, ni pomembno, bodo vsi interesenti dobili zeleno luč za **"naselitev"**. Pri tem ne bo nihče delal razlike med interesenti, razen za nekatere dejavnosti, katere nimajo osnovnih pogojev za delo v teh prostorih, na primer glasbeno scenska delavnica, ki jim bo treba poiskati druge, ustrežnejše prostore. Sam Andrej Verlič je prepričan, da je probleme mogoče rešiti v vsestransko zadovoljstvo, zaokroženemu kompleksu prostorov Ob železnici bo treba zagotoviti le status. Odločiti se bo treba za model centra, ne toliko vsebinski, le-ta je že sedaj pripravljen, pač pa organizacijski, da bo center tudi dolgoročno imel svojo prihodnost. **"Tudi na ta problem je treba gledati dolgoročno, saj se bo mladinski kulturni center selil iz Orozrove ulice, kdaj, to niti ni tako pomembno. In res ne bi hotel, da bi se tudi s temi prostori zgodilo podobno, kot se je razvila situacija z narodnim domom,"** je še poudaril Andrej Verlič.

V mnogočem ima prav, ko pravi, da je treba preudarno ravnati s temi objekti, toda če bo ta preudarnost trajala predolgo, se prav lahko zgodi, da ne bo ničesar več za deliti med interesente, ker bo vse propadlo. In tudi ko pravi, da mora imeti mesto interes za delo slikarjev in kiparjev, po drugi strani pa mladi umetniki, iz katerih vejeta energija in želja po ustvarjanju, nimajo prostorov za to, dajejo njegove besede občutek, da vsi bodisi ne mislijo enako bodisi niti sam ne misli tako. Neke vrste dokaz, da Maribor kot mesto vendarle potrebuje mlade slikarje in kiparje, je tudi to, da so bili z Glazerjevo nagrado nagrajeni člani skupine Mi. In tudi oni so, kot zanimivost, eden od tridesetih interesentov za omenjane prostore v bivši vojaški pekarni Ob železnici. In tudi zanje se ne najdejo sredstva, da bi se uredil vsaj en, sicer večji prostor.

Ali kot pravi Andrej Verlič, **"strokovna komisija je svoje delo opravila, sedaj je na vrsti Sektor za družbene dejavnosti SO Maribor, da zagotovi sredstva za posamezne dejavnosti"**. In od njega bo odvisna nadaljnja usoda dodeljevanja lastnine bivše JLA.

Miro Lenič

LJUBLJANSKO PISMO VESELICA V MESTNI SKUPŠČINI

Po enoletnem premoru se je spet sestala skupščina mesta Ljubljane. Poslanci so imeli na dnevnem redu med drugim tudi razpravo o bodoči namembnosti bivših objektov JLA. V gradivu, ki so ga udeleženci dobili pred razpravo, piše, da gre za: vprašanje vojašnice na Metelkovi, za območje Mladike, vojašnice na Roški, Topniški in Parmovi ulici, za vojaška skladišča na Kodeljevem ob Ljubljanici, za vojaško bolnišnico ob Zaloški cesti in območje severno od Dimčeve in ob Vojkovi ulici.

Kot je znano, je vlada Republike Slovenije decembra lani sprejela uredbo o zemljiškoknjižni izvedbi prenosa nepremičnin bivše SFRJ na Republiko Slovenijo. Po tej odredbi se pravica uporabe nepremičnin bivše JLA prenese na Republiko Slovenijo oziroma sedanjega upravljalca. Izvršni svet Skupščine mesta Ljubljane je o predlogu te uredbe razpravljala novembra '92 in sprejela stališče, da se uredba v taki obliki, kot je predlagana, ne sprejme. V svoji obratni so opozorili zlasti na premoženjsko-pravni status vojašnic bivše JLA v Ljubljani. Jugoslovanska vojska je namreč razpolagala s številnimi lokacijami, za katere se v mnogih primerih zastavlja vprašanje krivično odvezetega premoženja, med katerim gre tudi za premoženje mesta.

Mesto Ljubljana je v odnosu do republike zaenkrat v položaju, da si lahko pridobi zanj zanimive objekte in zemljišča bivše JLA le z odkupi, ustreznimi menjavami ali pa jih vzame v najem. Čeprav mesto de facto torej ne razpolaga še niti z enim objektom, so se prejšnji teden v skupščini že pokazali nasprotujoči interesi. Razprava je svoj višek po pričakovanju dosegla ob vprašanju Metelkove. Kot je znano, je odločitev o namembnosti objektov po zapletih v mestni skupščini prevzela v svoje roke republiška vlada oziroma Ministrstvo za pravosodje in upravo in jih namenila za potrebe dveh proslincev: Ministrstvu za notranje zadeve in mestu Ljubljana. 22. oktobra lani je bil s pomočjo kulturnega ministrstva sklican sestanek, na katerem je bila dosežena dokončna razmejitev in sprejet sklep, po katerem naj bi Ministrstvo za kulturo in Mreža za Metelkovo uskladila interese z mestom in začela z aktivnostmi na lokaciji, ki je bila predvidena z razmejitvijo. V postopke usklajevanja predlogov na predvideni ravni je poseglo tudi obrambno ministrstvo, ki se je sklicevalo na pristojnosti oziroma proceduro, po kateri so oni predlagatelji rešitev v zvezi z bodočo namembnostjo vojaških objektov. Oblikovali so posebno klavzulo, po kateri se del objektov dodeli IS mesta Ljubljana za potrebe Mreže za Metelkovo. Stvari so na prvi pogled torej neproblematične do tistega trenutka, ko stopijo pred mestno skupščino in pred obličje neinformiranega župana.

Če pustimo ob strani mnenja in replike posameznih delegatov, tudi tistih, ki so menili, da bo kriminal v mestu rešil prav koncentriran operacijski policijski center v strogem mestnem središču in tistih, ki so se priglasili k debati in potem zbranim povedali, da je nepravilno odrivati policijo na margino družbenega dogajanja in da slovenska kultura že tako ali tako nima denarja (zakaj torej vzpodbujati še subkulturo?), je najbolj škandalozno prav nepoznavanje problematike in indolencija ljubljanskega župana.

Gospod Strgar je namreč vidno naveličan in nezainteresiran ob koncu debate o dodelitvi objektov na Metelkovi dejal, da ne razume, zakaj naj bi del objektov dodelili prav Mreži za Metelkovo, ko pa je še ogromno dejavnosti in društev, ki se prav tako stiskajo v neprimernih prostorih. Nato je v eni sapi te dejavnosti tudi naštel in med njimi omenil tudi tiste, ki nastopajo znotraj Mreže. Tako je zbranim poslancem, na žalost veliki večini prav tako neinformiranih in peščici novinarjev, ki so se le kisljo nasmihali, na najbolj jasen način predočil, kdo in na kakšen način v Ljubljani odloča o pomembnih mestnih stvarih. Ne čudimo se torej v bodoče, da ni denarja za različne kulturne dejavnosti, da ni zanje niti najmanjšega razumevanja, da kriminal v mestu narašča zaradi popolnoma zgrešenih pojmov preventive in da imamo sredi mesta takšne urbanistične kikse, kot je načrtovanje Materinskega doma v neposredni bližini KUDA France Prešeren. Ti dve dejavnosti sta kot še toliko drugega morda združljivi le v glavah mestnih poslancev.

foto: Boris Strmšek

BARVNE - LASERSKE - COLOR - FOŽOKOPIJE

BIROSTORITVE

tiskarna
založba
trgovina
kopirnica
pisarniško
reklamne
storitve

82001 MARIBOR
GLAVNA TRG 4, PP 18
TELEFON 042 30 30
TELEFAX 042 30 30

FOŽOKOPIJE VELIKIH FORMATOV ... A1 ... A2 ...

EXPRESS TAJNICA

OSEBNA SARAJEVSKA ZGODBA

KULTURA V OBLEGANEM MESTU IN NJEN ANTIPOD V HRIBIH

Ognjen Tvrković (r. 1949, Sarajevo) je glasbeni kritik in publicist ter novinar, ki je objavljaval v kulturni rubriki Oslobođenja, na III. programu Radija Sarajevo ter v različnih tednikih in časopisih. Z veliko vneto je spremljal tudi slovensko rock sceno in jo sistematično predstavljal. Njegova zbirka plošč in knjig je frapantna (okoli 15000 enot!) in jasno je, da se sedaj boji, da ne bi bil ta ogromen arhiv uničen. V Ljubljano je prišel 16. novembra, potem, ko ga ob težki zastrupitvi želodca v Sarajevu niso mogli operirati. Sedaj počasi okreva in je začel ponovno pisati za različne slovenske in tudi bosensko-hercegovaške časopise - mi smo ga zaprosili, da opiše svoje izkušnje ob poskusih uničevanja sarajevskega kulturnega duha.

NEKDANJE SOŽITJE

Naj se najprej predstavim: rodil sem se v mešani družini, oče je bil iz katoliške družine iz okolice Sarajeva, mati pa iz ugledne muslimanske trgovske družine iz Visokega. Otroštvo, in to srečno, sem preživel v Visokem, bogatem mestecu v bližini Sarajeva, mama je bila profesorica na tamkajšnji gimnaziji, ki je bila nameščena v najetih prostorih frančiškanske gimnazije, nekoč na daleč slavne (pred II. sv. vojno so jo obiskovali tudi muslimanski intelektualci). Odrasel sem ob stari mami ("neni", kot sem jo klical), modri ženski iz ugledne mostarske družine, ki je dala polno intelektualcev in diplomatov, četudi sama ni hodila v šolo in je komajda znala pisati. Toda bila je inteligentna, skeptična do religije, čeprav je tudi sama molila k Alahu petkrat dnevno, odprta do vseh idej. Zoperstavljala se je svojemu možu, pravemu begovskemu despotu, in je vse tri otroke poslala v šole ter jim z veliko muko omogočila izobraževanje. Naša hiša je stala v mahali (židovska mestna četrt, op. prev.) in je bila živo središče intelektualnega življenja. K nam so prihajali vsi, tudi profesorji s frančiškanske gimnazije - med njimi še posebej Dr. Rastislav Drljić, slovenski dijak, umetnostni zgodovinar, poliglot, slavist. Tako majhen je v značilni meniški kuti prihajal skoraj vsak dan na kavo k moji neni in tu so se razpredale dolge zgodbe, živalni dialogi, prepelno duha. Zamislite si: dvojni doktor znanosti in ženska, ki ni znala pisati velikih črk, menih in starca različne veroizpovedi! Nikakršnih preprek ni bilo v njuni komunikaciji. Po drugi strani je bil pogost gost tudi pravoslavni duhovnik dr. Radović, prav tako umetnostni zgodovinar in ravno tako drag prijatelj moje družine. Ta verska, nacionalna in idejna strpnost, ki je prevladovala v hiši moje nene in matere, je bistveno vplivala na moje dozorevanje, na formiranje mojih duhovnih obzorij. Ko so bili islamski prazniki, smo se zbrali vsi otroci, ne glede na to, če smo bili verni ali ne, in smo šli v džamijo; odhod k frančiškanski gimnaziji je bil pravo doživetje, ravno tako tudi k pravoslavni cerkvi.

Odrasel sem torej v tem duhu tolerance, nečesa, kar v bosenskem jeziku označujemo kot *merhametluk*, in zategadelj sem vse tisto, kar se je dogajalo pred samo vojno in na njenem začetku (na prvi dan *bajram*, muslimanskega verskega praznika, 6. aprila lanskega le-

ta!), doživel predvsem kot napad na temeljna določila Herceg-Bosne, na nekaj, kar jo je napravilo za edinstveno okolje: ta mistična in čudna mešanica vseh kultur, ver, narodov, šeg; ta pisanost, bogastvo, ki se je dopolnjevalo, ne pa zatiralo in uničevalo. Zadnjih deset let sem prebil v srcu Sarajeva, na sami Baščaršiji, ob Muslimanih, med številnimi džamijami, izmed katerih je ena tik ob moji hiši in je ena od najstarejših v mestu - iz 15. stoletja. Napravljena je iz zemeljske opeke in je bila obnovljena prav pred nekaj leti, potem ko jo je dobil v uporabo nakšibendijski derviški red, ki jo je preuredil v svojo *tekija* (derviški samostan, op. prev.). Iz neugledne džamije je nastal čudovit sakralni objekt, napravljen s pridnimi rokami samih dervišev, ljudi iz srednjega stanja, naenkrat hkrati obrtnikov in intelektualcev. *Mihrab*, prostor v pročelju džamije, ki je obrnjeno proti svetemu mestu muslimanov, Kabi, ima zanimiv ornament - v spodnjem delu je v celoti bogomilski, šele v zgornjem delu pa muslimanski. Čeprav ateist, četudi iz mešanega zakona, sem s temi čudovitimi ljudmi preživel dneve in dneve, imel možnost prisostvovati na njihovih duhovnih seansah, na prirejanju *zikira* (derviški obredni ples, op. prev.), čudovitih poetično-filozofskih večerih, sem jim pa tudi pomagal, če jo bilo treba. In ko je pred nekaj leti bila svečana otvoritev tekije, sem sedel v prvih vrstah - takšno je bilo spoštovanje do mene in moje družine. Nikakršne rezerviranosti zaradi mojega svetovnega nazora; ne, tretirali so me samo kot svojega zaupnega prijatelja in zaradi tega ni bilo nobenih prepovedi, niti jih ni moglo biti. Spominjam se, da sem v novembru, ko sem se odpravil v Ljubljano, odšel k njim in jim podaril cejlonski čaj, ki jim ga je zmanjkalo, ga pa potrebujejo, ko pripravljajo zikir, ki je fizično izjemno naporen in se izvaja celo noč od petka na soboto, v pavzah pa pijejo čaj. Upam, da so moji derviži še vedno živi in da se zbirajo vsak petek, da se postijo in da bodo živi dočakali skorajšnji bajram! Klanja ovac ne bo, ne verjamem, da si bodo lahko pripravili baklavo, vseeno pa upam, da živi njihova skupnost še vedno skupaj in da se ne predaja.

KULTUROCID IN SRBSKA "HUMANOST"

Ena granata je zadela tudi streho te tekije. V moji krajevni skupnosti je veliko džamij, večinoma zgodovinsko dragocenih objektov, in niti en ni ostal cel. Tekija je zdavnaj ostala brez minareta, tako da ni tako vpadljiv objekt; kot ostali, ki so jih uničevali vse po vrsti, sistematično, tako krvniško hladno in preračunano - vse objekte islamske in katoliške kulture v Sarajevu, potem pa tudi cela avstrijska secesijska jedra. Objekti so drug za drugim izginali v plamenu. Živel sem v prostorih Vrhbosanske visoke teološke šole, prečudovitega objekta, ki si ga je zamislil sarajevski arhitekt Josip pl. Vancaš - tisti, po katerega načrtu je zgrajen ljubljanski hotel Union -, pogosto smo se vzpenjali na streho, da bi videli, kako gorijo izjemni zgodovinski objekti: hotel Evropa, "Viječnica", v kateri je bila Narodna in univerzitetna knjižnica, džamije in vse ostalo. Kot da sem prisostvoval zažiganju Rima in podobnim bakanalijam sovražnika v nekih davnih časih! Okoli Sarajeva topovi, topovi, ostrostrselci, četniške enote, ti pa spodaj v kotlini, izpostavljen in na vidiku, brez kakršne koli možnosti, da bi se zaščitil.

In kako veliko ljudi, ki sem jih poznal, se je povzpelo na hribe, kakšna je širina zarote, kam vse se ni infiltriral KOS, t.i. JLA, česa vse niso počeli srbski kadri, zbrani okoli SDS-a in njihovega liderja Radovana Karadžića! Pred nami se je vsak dan razkril nek nov bestialni načrt, neko novo mesto, kjer so srbski fašisti

pripravljali razbijanje in uničevanje Bosne, ubijanje, ropanje. In najhujše od vsega, to, kar najbolj boli, je dejstvo, da si mnoge od teh ljudi poznal, živel z njimi, jedel isti kruh, da so oni permanentno jadikovali, kako da so ogroženi, potem pa se je izkazalo, da so iz nekaterih vasi v Hercegovini v posamezna podjetja privedli tudi po deset članov svoje družine, da so okradli banke in gospodarske objekte, da so bili med ostrostrselci celo

tisto toleranco, tisto sobivanje, ki je bilo temelj tisočletnega bivanja v teh krajih! Treba je le analizirati, kdo so ljudje, ki so uveljavili te zločinske ideje in jih razvili do razmerij neverjetnega nacifašizma - vsi po vrsti so ljudje z nekimi intelektualnimi suspenzi, travmami, provincialci, željni naglega in hitrega uspeha, pogosto tudi osebe z mentalnimi hibami. Poznam jih: **Vojislav Šešelj** je moj sosed iz otroštva, **Radovan Karadžić** je bil moj

narodni heroji in prvoborci, toda sedaj uničujejo Bosno in Hercegovino, rušijo vse pred seboj, ubijajo in ropajo. Ta občutek ponižanja me je spremljal na vsakem koraku, v vseh tistih mesecih, ki sem jih prebil v Sarajevu.

Toda nismo se predajali - okoli nas so bile nameščene četniške enote, ogromno orožja, ki nas je tolklo na vsakem koraku, toda nekega dne se s smrtno preprosto sprjazniš, postane ti del vsakdanjosti, žalosten pa si edino takrat, ko umre kakšen majhen otrok, ali ko nekdo ostane težek invalid. V prvih dneh vojne sem doživel drastičen napad na svojo družino, ki se je končal srečno. Ko sem evakuiral neko poškodovano družino, ki so jo težko ranili ostrostrselci (v obdobju, ko jih je bilo mesto na začetku vojne zares prepolno!), sem se znašel na otroškem oddelku Travmatološke klinike, ki stoji tik pod elitnim sarajevskim naseljem, v katerem živijo profesorji, zdravniki, oficirji in podobni. Okoli šeste ure zvečer se je iz teh stanovanj začel ostrostrselki ogenj po nedolžnih otrocih, ki so jim bili, glede na velikost oken, izpostavljeni kot na pladnju. To je ta humanost, o kateri govorijo srbski vodje, to je njihovo videnje vojne, to je njihov kosovski junaški ponos; z ostrostrselnim orožjem z infrardečimi daljnogledi po otrocih, ki so že invalidi! Tako je bilo prvega dne vojne in takšne scene so se nadaljevale vse do takrat, ko sem odšel!

INTEKTUALSKI IN KULTURNIŠKI ODPOR

Vseeno pa se nismo dali. Zbirali smo se po kleteh, vrstilo so se tribune, na katerih smo vodili doge intelektualne diskusije; dialog je bil bolj potreben kot kdajkoli. Vsak dan sem se srečeval z Abdulahom Sidranom, bil mi je bolj drag kot kdajkoli, isto velja tudi za črnogorskega pesnika Marka Vešovića, ki ga je zaradi tekstov srbski "sud" obsodil na smrt, jokal sem, ko je moj tovariš Nermin Tulić, eden od najboljših igralcev v mestu in človek, okoli katerega se je zmeraj vil občutek veselja in tiste legendarne sarajevske porogljivosti, sardoničnega humorja, ki ne prizanaša nikomur, niti samemu sebi, od granate, ki ga je zadela pred hišo, izgubil obe nogi - in ko sem ga naslednji dan obiskal v bolnici, je bil zopet isti, duh se mu ni spremenil niti za gram. Midhat Ajanović, karikaturist, novinar, avtor risanih filmov, ki so dobili nagrade po vsem svetu, je delal s polno paro, tako kot v času, ko so njegove karikature v "Nedjelji" z ostrim skalpelom secirale politično situacijo, predvidljivo mnoge od stvari, ki so se nam zgodile. Spominjam se anekdote, ki najbolje govori o duhu Manojla Tomića, silajnega komentatorja, ki je, četudi sam Srb, napisal niz bridkih analiz srbskega militarizma. Nekdo je na srbski televiziji rekel, da so tisti novinarji srbske nacionalnosti, ki so ostali v mestu, ali pijanci, ali pa poročeni s Hrvatice ali Muslimanke. Duhovito je pripomnil, da zanj velja oboje. Takšnih primerov hrabrosti, duhovitosti, vdanosti Bosni in Hercegovini je nešteto.

UNIČENJE CENTRALNE KNJIŽNICE

Nekoga poletnega dne so Srbi zažgali "Viječnico", simbol Sarajeva, psevdomavrsko zgradbo, v kateri je bila nekoč deželna vlada Bosne in Hercegovine za časa Avstro-Ogrske, sedaj pa je bila v njej Narodna in univerzitetna knjižnica. Sedem dni so po mestu letali zažgani listi knjig, sonca skoraj ni bilo videti! Le manjši del fonda je uspelo rešiti, na sramoto srbskega naroda, kajti v njem se je nahajal največji arhiv dokumentov o zgodovini Srbov na tleh nekdanje Jugoslavije, nekateri pravijo, da celo 40%

foto: Boris Strmšček

profesorji z Medicinske fakultete, da so bili intelektualci pripravljani tudi na tako gnusne zločine, kot je branje človeških glav (kar je počel moj nekdanji lektor na radiu Sarajevo Velibor Ostojčić!), da se je cela stvar v zvezi z Veliko Srbijo porodila na Zgodovinskem oddelku Filozofske fakultete v Sarajevu, na kateri so se zbirali provincialni srbski intelektualci pod duhovnim vodstvom doktorja Milorada Ekmedžića, tvorca Memoranduma SANU. Po bunkerjih v srbskih hišah v Sarajevu so našli grmade orožja in hrane, ki so jih začeli pripravljati že pred desetimi leti; in kako potem verjeti naivnim zgodobicam srbskih vodij, da se je vojna začela, ker je Bosna in Hercegovina na referendumu glasovala za neodvisnost in suverenost? Oh, kako naivni smo bili, oh kako zlahka smo pogoltnili zgodbe o ogroženosti srbskega naroda, oh, kako so znali razrušiti

urednik na Mestni javni tribuni (skupaj z Abdulahom Sidranom in pokojnim hrvaškim prozaistom Nenadom Ešpekom!), **Biljana Plavšić** je bila učenka moje mame v Visokem, jaz pa sem se na njihovi kmetiji kot otrok učil francoščine (pri nekem njen sorodniku - pred tem je bil pripadnik De Gaullovega Odporniškega gibanja); **Velibor Ostojčić**, to sem že povedal, mi je lektoriral tekste, ki sem jih prirejal za III. program radija Sarajevo, in tako po vrsti in tako dalje. **Vsi so prišli iz province**, vsi z izredno promocijo v okolju, v katerem so se zmeraj počutili tesno, ker na asfaltu ni bilo slišati blejanja ovac in ni bilo vonja po pokošeni travi. Kaj so ti ljudje vedeli o secesiji, rock glasbi, slikarstvu in kaj jaz vem o čem še? Lahko porečete, da so vendar bili univerzitetni profesorji, pesniki, vodilni delavci, celo predsedniki Zveze komunistov Jugoslavije, med njimi so celo

BREZPLAČNI MALI OGLASI SALOMONOV OGLASNIK

LJUBLJANA, NAZORJEVA 6 • TEL.: 061/223-328
MARIBOR, PARTIZANSKA 13 a • TEL.: 062/221-586
NOVO MESTO, MUZEJSKA 3 • TEL.: 068/21-409

FILOZOFIJA SVOBODE ALI SVINJSKI PLES

O blik dogajanja zgodovine je neskončno, a na instanci abstraktnega je mogoče ritem tega dogajanja zreducirati na neko vrsto dvotaktosti. Če abstrahiramo lokalne nestabilnosti, lahko na globalnem nivoju govorimo o obdobjih, ki jih uokvirjajo velike svetovne krize, po drugi strani pa o samih krizah, ki ostajajo na določen način zabeležene v historiografski literaturi.

Pomembno pa je, da se ta dialektika krize in stabilnosti, to stalno spreobračanje (ki se na nivoju sinteze v glavnem spreminja v perpetuirano krizo!), sploh ne dotika fenomena moči. Nasprotno: ko se izgublja v takšni sintezi, teza in antiteza izgublja lastno pojmovno smiselnost - ena in druga imata skupno funkcijo.

Če povemo drugače: protislovja, ki bi se mogla dialektično razveljaviti, pravzaprav ne obstajajo. Periode svetovne stabilnosti so dostojna reprezentacija stabilnosti moči in oblasti, ki stojita v ozadju vsakega gibanja in sta zaradi napačne identifikacije moči in sile, nasilja, baje neizpolnjeni, nerealizirani. V periodah svetovnih kriz kaže moč le svojo masko: silo. Silo, ki ni odločilna karakteristika moči, vendar se uporablja, da bi zaščitila samo moč. Moč je onstran vojne in miru. Slep, večno prisotna moč ne razlikuje med enim in drugim. Njeni interesi presegajo individualno človeško usodo, pa tudi usodo kolektiva, ki ga menda zastopa. Pod vplivom abstraktnih pojmov, kot so patriotizem, nacionalna čast ali nacionalni interes,

se individuum v pedagoškem procesu oblikuje tako, da postane nesposoben odpraviti umetno protislovje med stabilnostjo in krizo in dojeti, da sta vojna in mir samo igrački v rokah velikih in močnih. Prav zato individuum na intelektualni ravni nikoli ne ve, čigav ideolog je v resnici; na ravni uporabe orožja in ubijanja drugega nikoli ne ve, v čigavem imenu to pravzaprav počne. Vse barve sveta se za sodobni individuum zlivajo v sivino, tako da več ne prepozna barvitosti svetovnega duha, ne loči barv. Razen morda rdeče, barve vseh mogočih prepovedi. In barve krvi.

Vedeti, čigav ideolog in čigav borec sem, pomeni iz kritične perspektive spoznavati bit zgodovinskega dogajanja. Čeprav v drugem kontekstu, piše Karl Löwith, oziraje se na Heideggerjevo strukturiranje vulgarnih in eksistencialne zgodovine: "Domnevni znaki, pod katere Heidegger postavlja svoj čas, naj bi verjetno kazali na to, da pri tem ne gre za katerikoli 'vloček', ki se trenutno vsiljuje v nekem sodobnem danes, ampak za odločilni čas nekega resničnega trenutka, katerega usodnost izhaja iz razlike med vulgarnim in eksistencialnim časom in zgodovino. Toda kako je mogoče v danem primeru enoznačno razlikovati, če je čas odločitve nek 'izvirni' trenutek ali samo nek vsiljivi 'danes' v teku in odvijanju nekega svetovnega dogajanja? Odločnost, ki ne ve, za kaj se je odločila, ne daje odgovora. Že mnogo več kot enkrat se je zgodilo, da so se zelo odločni zavzeli za neko stvar, ki je nastopala kot odločilna in usodna, čeprav je bila vulgarna in nevredna žrtev. Kako bi bilo sploh mogoče znotraj nekega povsem zgodovinskega mišljenja potegniti mejo med 'avtentičnim' dogajanjem in tistim, kar se dogaja 'vulgarno', ter brez dvoma razlikovati med usodo, ki se vsiljuje in tistimi dogodki, ki niso bili izbrani, a se grmadijo na človeka ali ga reducira na trenutno izbiro in odločitev?" (podčrtal S.O.). Dogodki se

"grmadijo na človeka"? Je sploh komu dana pravica do izbire? Kdo si še lahko drzne ne pristati na udeležbo v takih "usodnih", "odločilnih" dogajanjih v družbi, ki de facto živi od izdajalcev in sovražnikov? Sicer pa, naj izbere ali ne, dogajanje je tu! Vprašanje je, od kod prihaja dogajanje, kdo ga producira in zakaj. Moč, zaradi lastnega širjenja, ki je pogoj njenega obstanka. Torej, v glavnem nobeno zgodovinsko dogajanje ni avtentično. Avtentična je samo moč.

Filozofija to ve, toda še naprej dela napako s temeljno afirmacijo objektivnega in latentno negacijo subjekta. To je tudi razlog, zakaj je izgubila primat pri vprašanju o človeku. Tradicija ontološkega mišljenja ter vprašanja o imanentnih zakonitostih kozmosa in znotrajstvenih struktur so zasenčila vprašanja o človeku, ali pa so se o njem spraševala, kot da je človeka mogoče misliti v kategorijah fiksnega spoznavnega objekta. Primat objekta nad subjektom v samem subjektu je izzval občutek popolne ontološke minoritnosti (ta psihološka komponenta je med ostalim temelj človeškega "spoznanja", da je zgodovina spontan mehanizem, ki deluje brez človeškega vpliva in volje - kar je seveda videz, vsiljen s strani moči!). Samega sebe lahko imam in se o sebi sprašujem samo tako, da se povnanjam in začnem presojeti samega sebe po gestah, ki ponavadi niso moje lastne, avtentične. Družba ubija z morilci, ljubi z ljubimci, vlada s politiki, sovraži z množicami. Tako pozicijo omogoča splošna ekstrovertiranost, ki je idealen temelj moči: spraševati se o sebi pomeni utrujati se s kontraproduktivnimi neumnostmi. Sicer pa, resnica je v naciji, v domovini, v materialnem bogastvu, v družbenem položaju - tako misli subjekt, ki se ima za objekt, za funkcionarja, čevljarja, očeta, spolnega iztirjenca, tradicionalista ali anarhista, konservativca ali revolucionarja. Tega, da me to vse skupaj ne zanima, da bi živel povsem drugače, da bi vzpostavil drugačne odnose z drugimi, da za vsako svojo odločitev vem, da je moja, se ne da plačati z denarjem, pač pa se plačuje z nezavednim trpljenjem in popolnim nezadovoljstvom, ki pride na površje v trenutku, ko se iskreno vprašamo, če želimo biti to, kar v resnici smo. Kafka je v svojih dnevniških beležkah odgovoril na to vprašanje z imperativom: "Plešite, vi svinje! Kaj pa imam jaz s tem?"

Filozofija je že davno prenehala biti izraz in odraz avtentičnega človeškega interesa. Človeška žalost in tesnoba, nezmožnost, da se človekova resnična notranjost izpolni in realizira v družbi, splošna nejevolja in občutek popolne zgrešenosti eksistence - za filozofijo so to že od nekaj teme, ki se za visoko mišljenje ne spodobijo. Zunanje na najbolj nesramen način, s konglomeratom prisile in zavajanja, terorizira človeško notranje. Razpršene kategorije človeške korumpiranosti in strahopetnosti opravčujejo teror s cinizmom do žrtve. Sloterdijk ga definira takole: "Cinizem se širi naokrog z difuzijo subjekta znanja, tako da lahko današnji strežnik sistema z desno roko čisto dobro počne tisto, česar leva nikoli ne bi dovolila. Čez dan kolonizator, zvečer koloniziran; po poklicu izkoriščevalec in upravljalec, kot oseba v prostem času izkoriščan in upravlján; uradno cinik funkcije, zasebno senzibilist; v službi tisti, ki ukazuje, ideološko pristaš diskusije; (...) po funkciji agent kapitala, intencionalno demokrat; objektivno nosilec uničevanja, subjektivno pacifist; po sebi izvajalec katastrofe, za sebe čista nedolžnost."

Zakaj je ta razlika znotraj ene in iste shizoidne osebnosti tako pomembna za analizo človekove vloge v zgodovinskem dogajanju? Zato, ker zgodovina beleži krovloka, ideologa, agenta kapitala... - ne le, da ga beleži: tak človek ustvarja zgodovino v njenih temeljih. Njegova najbolj notranja opredelitev ostaja nerealizirana, zgodovinsko nebitvena, nezabeležena. Morda je najboljša ponaoritev oddaljenosti sodobnega človeka od samega sebe relativizem, ki dovolju-

je, da so upravniki Auschwitza, Dachau ali Omarske - intencionalni humanisti, na katere se je zgodovinsko dogajanje le "nagrmadilo". Moči je potrebna človeška zmedenost in dezorientacija. Zato, da bi lahko človek tisto, kar se mu dogaja, občutil na podoben način, kot so doživljali svojo usodo antični junaki: kot igro nemirnih bogov, ki se očitno precej dolgočasijo in si v svojem dolgočasju izmišljajo nečloveške zaplete.

Vsaka demagogija funkcionira na identičnem načelu: človek se mora zavestno in povsem prostovoljno podrediti danim etičnim kodeksom obnašanja, ker je to preprosto tako: nihče ne more nasprotovati tradiciji oz. načinu, na katerega živi kolektiv že kdo ve od kdaj. Človek mora, seveda zavestno in prostovoljno, sprejeti, da je interes kolektiva vedno nad posameznikom, da je treba biti dober proletarec, dober delavec, dober oče in poslušen državlján, ki bo na ravni svoje teritorialne enote, najpogosteje lastnega stanovanja ali v najboljšem primeru ulice, znal najti načine, da se izpolni "vitalni" interesi kolektiva. Človek mora prostovoljno in zavestno sprejeti, da je rojen kot pripadnik nekega naroda, razreda, kulture. Ideologi demokracije trdijo, da prehod iz nižjega v višji razred ni nemogoč zato, ker družba tega ne bi dovoljevala in sankcionirala, ampak zato, ker je objektivno nemogoče biti revež in postati bogataš. Sicer pa je tako pred ljudmi kot pred Bogom revščina bolj poetična in romantična in končno mnogo bolj etična od pokvarjenega bogastva, ki iz dolgega časa živi v medsebojnih intrigah. Oh, sancta simplicitas!

No, ja, dandanes je - glede na nekontrolirano moč masovnih medijev nad množicami - pozvati ljudi k razmišljanju o njihovem lastnem socio-kulturnem položaju težje kot kadarkoli doslej. Mišljenje svobode naleti tu na nepremostljivo oviro. Sicer pa je v sedanjih konstelacijah stvari in intersubjektivnih odnosov absurdno pozivati ljudi, naj v imenu svobode naredijo korak, ki jim bi spremenil življenje. Vsaka moč še kako računa na to človeku vbrizgano ljubezen do materialnega bogastva. Prav zato je "imeti" že davno prevladalo nad tistim "biti". Kaj torej pričakovati na malce višjih ravneh, če ne odločitve, čemu se prikloniti: materialnemu bogastvu in varnosti ali duhovni svobodi. Kako pričakovati, da se bo sodobni subjekt, krčevito oprjet materialnega in stisnjen med dvema sanjama o bogastvu, ki mu je vedno na dosegu roke, pa mu okoliščine žal ne gredo na to roko, vprašal o lastnem Sein. Najbrž ni imelo mišljenje svobode nikoli tako malo razlogov za optimizem, to pa hkrati pomeni, da je nesvoboda dosegla stopnjo (kljub medblokovskemu popuščanju lahko moč vsako osvobajanje sankcionira z najradikalnejšim možnim sredstvom: uporabo jedrskega orožja!), ko je mogoče alternativo takemu obupu misliti samo še v polju konkretnega utopikuma. Vendar to še zdaleč ne pomeni, da je treba odstopiti od iskanja svobode, iskanja človeka. To je motiv in priložnost, da si filozofija povrne izvorno dostojanstvo. Le kaj bi lahko bilo pomembnejši objekt mišljenja od svobode, ki je tudi antropološka, tudi eksistencialna, tudi ontološka, tudi... kategorija? Podobno, kot skoraj neopazno prihaja do metodološkega poenotenja vseh sodobnih demagogij, se nad celotno človeštvo grinja oblak totalne totalitarnosti, v kateri ne bo disidentov, ker takorekoč ne bo obstajala tista druga stran, ki se bo veselila, da ima tista prva tudi nasprotnike. Mišljenje svobode mora iskati izhod, toda ne tako, da svobodo recipira in projicira kot zunajzgodovinsko kategorijo. Misli osvobajanje kot vedno-zgolj-virtualno namreč pomeni perpetuirati dano, status quo, in tako tisto virtualno venomer držati na varni razdalji. Kot prvi korak naj se človek spet nauči sanjati. Filozofiji svobode pa ostaja nujnost, da do človeka spet privede poezijo.

Samir Osmančević (prev.: D.K.J.)

celotnega gradiva. Vedeti je treba, da je takšno knjižnico v Beogradu okupator zažgal ob koncu II. sv. vojne, in je tako največ dokumentov ostalo v Sarajevu. Verjetno so jih uničili, da resnice o zgodovini srbskega naroda ne bi mogli točno ugotoviti in bi lahko vse skupaj še bolj ponarejali! Dan potem, ko je zgorela "Viječnica", me je poklical namestnik ravnatelja, ki je rekel, da je ostala knjižnica Hrvaškega kulturnega društva "Napredak" nedotaknjena v kletah in naj jo grem pomagat reševati. Prišel sem s kamionom in šel s četo TO na delo. Neprecenljiva zbirka knjig, nastala med leti 1912 in 1947 (ko so nacionalna društva prepovedali, njihovi arhivi in knjižnice pa so bili hranjeni kot legati!), je bila pod vodo, iz hribov pa so streljali ostrostrelci. Ljudje, borci brez veliko izobrazbe, so vedeli, da počnejo nekaj velikega. Ob knjigah HKD "Napredak" so bili na istih policah tudi primerki iz knjižnice Srbskega kulturnega društva "Prosvjeta". Tudi te knjige smo spravili na varno. In kar je zanimivo: mnoge knjige, ki smo mi šle skozi roke (preko 40000) so nosile žig, da jih je podarila SKD "Prosvjeta". In obratno.

"RADIO RESISTANCE"

Ob nedeljah smo imeli navado na preostalih tranzistorjih poslušati oddajo radia Bosna in Hercegovina "Dežurni mikrofon". Delala sta jo, in jo še zmeraj, Boro Kantić, novinar, in Sead Čamo, dramski režiser. Oba s svetovnimi nagradami, oba vrhunska mojstra svojega posla. Mozaična, brez kakršnihkoli drugih komentarjev, radiofonična in najboljši tradiciji dramskega programa radia Sarajevo, skoraj eksperimentalna, je v zadnjih desetih minutah te prvenstveno politično intonirane oddaje ponudila še desetminutno izdajo legendarne "Top liste nadrealista". Šiber, Zenit, Zlaja, Sila in kompanija (minus vrbegli Nele dr. Karajlić, ki so ga v Sarajevu vsi odpisali!), so bili ves čas v formi - kot da je bila vojna dodatni stimulans za njihov grenko-sladki humor, za tiste na daleč znane bosanske "zajebancije", ki torej niso izginile niti v teh težkih časih.

Enako je tudi s pesmijo, brez katere si Bosne ne moremo niti zamisliti. Glasbeniki so molčali samo na začetku vojne, potem pa so se odprli studiji RTV Bosne in Hercegovine in pesmi so stekle. Ena boljša od druge, brez pretirane vojne patetike, brez militantnosti, tako sevdalinsko, kot to znajo samo Sarajevčani. V tej evforiji pisanja pesmi so sodelovali vsi - od znanih izvajalcev, kot so Indeksi, Mladen Vojičić-Tifa, Dino Dervišhalidović, Zlatko Arslanagić, pa vse do najmlajših, ki šele začenjajo. Isto velja tudi za zvezde nove narodne glasbe. Skladatelj Josip Magdić (sicer ljubljanski dijak in dolgoletni prebivalec glavnega mesta Slovenije), profesor kompozicije na Glasbeni akademiji, je preprosto sul nove skladbe, ki smo jih potem premierno izvajali na t.i. "Vojnih glasbenih matinejah", pripravljali pa smo jih v okviru HKD "Napredak". Koncerti resne glasbe med vojno, in to pripravljani skrajno seriozno, z uglednimi gosti in z neverjetnim interesom med tujimi novinarji (mene so klicali še istega dne iz Amerike, ker je razgovor z menoj prišel preko TV kanalov tudi do njih), z odličnim obiskom, čeprav se je vse odvijalo v skrajni konspiraciji in pogosto v izjemno težkih pogojih. Podobnih akcij je bilo nešteto, nadaljevale pa so se tudi v še težjih razmerah po novembru, ko sem prišel v Ljubljano na zdravljenje.

Moja Herceg-Bosna se ne da, in zaradi tega se želim vrniti nazaj dol, takoj ko bom mogel, ker sem bil tam v vrtincu dogodkov, ki so me preprosto odnašali iz enega kraja v drugega. Tukaj sem sicer obkrožen s prijatelji, s pozornostjo in skrbjo vseh, ki jih srečujem, toda spodaj je za zmeraj ostalo moje srce. Tisto bosansko, polno tolerance, tistega "merhametluka", o katerem sem govoril že na začetku!

Ognjen Tvrčković (p.: R.M.)

Foto: Boris Strmeček

Vmesnik (4)

IZBIRA PROGRAMA

Ob nakupu računalnika vemo vsaj za eno področje dela, kjer ga bomo uporabljali. Področji, za katera so na razpolago programi, je danes že veliko. Revija *Macworld* jih je, denimo, razdelila na 37 skupin; tudi če nekatere sorodne združimo (davki, osebne finance, knjigovodstvo; različne vrste pomožnih programov ipd.), jih še zmeraj ostane 28. Možnosti za širjenje uporabe je torej veliko. Pri nas je pri posameznikih (za domačo rabo) opazna tendenca, katere programe si omissliti, ki je podobna tisti v Združenih državah Amerike. V številki za avgust 1992 je revija *Macworld* predstavila rezultate ankete med 4.000 svojimi bralci: katere aparature in programe uporabljajo. Največ jih uporablja urejevalnik besedil: 89%, sledijo tabelna kalkulacija 69%, risalni programi 67%, oblikovalci strani 61% in na koncu so programi za ravnanje s podatki 42%.

V vsaki od skupin lahko izbiramo med več ponudbami. Računalniške revije so polne tako testov posameznih programov kot tudi obsežnejših primerjalnih testov. Rezultate, uvrstitve v takšnih preizkusih proizvajalci na veliko uporabljajo v svojih oglaših. Toda bolj kot ti dve vrsti "nevtralnih" predstavitev so za odločitev o nakupu najbrž pomembni rezultati dveh letnih pregledov, značilnih za (ameriške) računalniške revije: izbor najboljših programov v preteklem letu, ki ga naredi uredništvo, in izbor, ki ga opravijo bralci. Temu se pridruži občasno še prispevek, v katerem uredništvo našteje programe, ki jih samo uporablja pri svojem delu. Skoraj enako pomembna je pri odločanju še možnost, kako lahko pridemo do programa: kateri programi so v nekem okolju najbolj razširjeni, da si jih lahko najlažje na črno skopiramo. V tem primeru ne gre za odločitev po premisleku, temveč za verovanjško ravnanje, ko zaupamo sodbi ljudstva (večina).

Pisci testov posvetijo pozornost deloma lastnostim, ki programe razlikujejo med seboj, zlasti pa tistim funkcijam, ki so dodane, nove v zadnji verziji. Ker so programi v večini skupin že izjemno bogati po številu funkcij, nas pogosto opozarjajo na možnosti, ki jih pri vsakdanjem delu redko uporabljamo. Tako pride do znamenitega in nepotrebnega razcepa na skromne uporabnike osnovnih funkcij (pogosto zavajajoče poimenovane: začetniki) in na izurjene uporabnike, ki so si sicer zapomnili na kupe okrajšav za tipkanje ukazov, večinoma pa ne znajo "začetnika" opozoriti niti na najbolj nazorne prednosti uporabe računalnika.

Dva primera naj ponazorita trditve. Izbral sem ju na podlagi podatkov o tem, kaj naučijo ljudi v različnih uvajalnih tečajih za rabo programov in, predvsem, česa ne. Prvi je povezan s poznavanjem vsaj izbora pomembnih drobnih lastnosti operacijskega sistema. Zelo malo uporabnikov tako ve, da lahko pri grafičnih vmesnikih (okna pri PC-jih, delovna površina pri Macu) z dvojnimi pritiskom na tipko miške označijo ("osvetlijo") posamezno besedo, s trojnimi pa vrstico (z dodatnim pritiskom na katero od kontrolnih tipk lahko v nekaterih programih označimo stavke: območje med dvema končnima ločiloma). Drugi primer naj ponazorita, kako slabo so predstavljene prednosti računalnika. Ko uporabnik išče določeno mesto v besedilu, se včasih še spomni, da si lahko pomaga s funkcijo "išči". Redki pa vedo, v koliko primerih bi si lahko pomagali s sorodno funkcijo: "poišči in zamenjaj". Brž ko bi jim nekdo to pokazal, bi postali zelo pozorni, kako močna je ta funkcija v posameznih programih: ali zna iskati samo alfanumerične znake ali pa tudi posebne znake, ali zna iskati samo besedilo ali pa tudi oblike (vrsto črk, njihovo oblikovanost ali kar stile kot kombinacijo določitev), ali išče samo po odprtih zapisih ali tudi po spravljenih ipd.

Za presojo programov so ob posebnih (včasih že kar ekstravagantnih) funkcijah enako pomembne njegove osnovne značilnosti. Odkrijemo jih praviloma šele po nakupu (in povzročajo navadno največ težav tistim, ki imajo zgolj črno kopijo). Gre za razmerje med nastavitvami, ki jih je predvidel proizvajalec (poimenovane: default), in določitvami, ki jih opravi uporabnik, da prilagodi program svojemu načinu dela (poimenovane: settings). Proizvajalec je moral opraviti veliko nastavitvev, da nam lahko program odpre zapis, ki je sprva še brez naslova (imena). Ena izmed nastavitvev je tako temeljna, da je ne moremo prekli-

cati: tudi če smo mersko enoto spremenili iz palcev v centimetre, bo program interno še zmeraj preračunaval vse mere v palcih. Toda skoraj vse druge nastavitve lahko spremenimo. Ko smo vnesli vse svoje določitve, si je dobro presneti zapis, ki vsebuje te podatke, na varovalno disketo. Ob morebitnem ponovnem nalaganju programa si bom prihranili precej časa in truda.

Dve določitvi bom opisal. Zlasti pri presoji urejevalnikov besedil si je dobro ogledati, kako ju lahko opravimo. Prva je nastavitve robnikov, torej razdelitev lista na margine in na zrcalo, ploskev, ki jo bomo lahko popisali. Kakovostna je rešitev, ko lahko hkrati opravimo vnos vrednosti in vidimo rezultat: na pomnjšanem listu opazujemo premikanje črte (robnika), ki razmejuje margine od zrcala. Podrobnost, ki nam olajša delo, je, da nam program pokaže tri vrste meril: lista kot celote, margin in zrcala. Vrhunska lastnost je, če nam pokaže še tisti pas ob robovih lista, ki ga tiskalnik ne more popisati.

Pri opisu druge določitve sem v zadregi, kako naj v slovenščini poimenujem zadevo, ki ji določamo vrednosti. V angleščini so jo poimenovali "header" oziroma "footer"; slovenski prevod bi morda lahko bil: "vrh" in "dno" (strani) ali pa "tème" in "peta" (ali "nart"). Gre za tisti spremeni del glavnega (osnovnega) besedila, ki ga nastavimo enkrat in ga program sam ponavlja na vseh (določenih) straneh zapisa. Običajno gre samo za eno vrstico, ki vsebuje, denimo, zgoraj naslov poglavja in spodaj naslov celotne knjige (diplomske naloge ipd.), ob tem pa še številko strani (paginacijo). Proizvajalci so si izmislili dva postopka, kako "tème" in "peta" vnesti na stran: po prvem gre za kos zapisa, ki je ločen od zrcala in ki ga nastavljamo posebej, pri drugem je tudi ta kos zapisa vključen v zrcalo. Glede na postopek se razlikuje določitev globine (zgoraj) oziroma višine (spodaj) margine, saj moramo pri prvem postopku pustiti dovolj prostora za "tème" in "peta", v drugem pa po vertikali dovolj razširiti zrcalo. Ob določitvi mesta na listu je pomembna še naslednja lastnost: koliko "temen" in "petá" lahko nastavimo v posameznem zapisu in kako preprosto ali zapleteno lahko to izvedemo. Kadar je oboje del zrcala, sta "tème" in "peta" običajno vezana na določeni odstavek v glavnem besedilu, zato ju lahko praktično menjamo na vsaki strani. Kadar pa sta to posebna kosa zapisa (zapis je celota vseh znakov, ki so spravljeni pod istim imenom: glavnega besedila, dodatnih besedil in znakov, s katerimi si program označi oblike in določitve), lahko včasih nastavimo samo posebno "tème" in "peta" za prvo stran; močnejši urejevalci besedil omogočajo razdelitev zapisa na več sekcij, ki jim lahko določimo različna "temena" in "peta".

Kriterijev za presojo urejevalcev besedil, najbolj razširjenih programov, je še veliko. Samo z izčrpnim pogovorom (če ne najdemo sogovornika, kar so le izjemoma prodajalci, ga nadomestimo s premislekom), v katerem si razjasnimo svoje potrebe in pričakovanja, in preizkusom, če je le mogoče, bomo ugotovili, s katerim programom bomo najbolj učinkovito delali. Programi so orodja, preizkusite jih!

Igor Kramberger

IZBOLJŠANJE POSLOVNEGA REZULTATA PODJETJA KOT PREDPOGOJ ZA USPEŠNO LASTNINSKO PREOBLIKOVANJE

LASTNINJENJE PODJETIJ

V času, ko pričenjamo z realizacijo zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij, postaja vedno bolj aktualno vprašanje, kako izboljšati poslovne rezultate podjetij. Dejstvo namreč je, da nihče ne bo pripravljen prevzeti lastnine nad podjetjem, ki ustvarja slabe poslovne rezultate, razen države, za katero pa se že dolgo ve, da je najslabši lastnik.

Intenca zakona o lastninskem preoblikovanju je ravno v tem, da bi slovensko gospodarstvo pridobilo na konkurenčnosti z ukinitvijo družbene lastnine. Družbena lastnina je namreč s svojo specifično vlogo, ko je bila lastnina vseh, kadar je bilo treba iz nje izhajajočo lastninsko obvezo, dobesedno izčrpal substanco podjetij, tako da so sedaj v večini v stanju visoke stopnje zadolženosti in to v času, ko je kapital najdražja komponenta gospodarjenja. Takšno stanje se s tekočim nerentabilnim poslovanjem samo še poglablja, saj so se bila naša podjetja z izgubo jugo tržišča prisiljena čez noč preorientirati na mnogokrat zahtevnejša zahodna tržišča, kjer pa niso konkurenčna s cenami, ki bi prekoračile prag rentabilnosti. Zato se njihovo bilančno stanje še nadalje poslabšuje, s čimer pa se jim dejanska tržna vrednost rapidno manjša. Ker zakon gradi na tem, da se podjetja lastninijo na osnovi vrednosti, ki izhaja iz njihovega premoženja, ki pa je še vedno pri družbenih podjetjih relativno veliko zaradi v preteklosti mnogokrat neracionalnih naložb v zidove in predimenzionirane kapacitete, je realno pričakovati, da bo večina večjih družbenih podjetij svoje lastninsko preoblikovanje realizirala na način, ki je rezidual ostalih načinov lastninjenja, to je s prenosom družbenega kapitala na državni sklad. S

takšnim načinom lastninjenja pa se močno oddaljamo od tistega, kar bi naj bila temeljna intenca lastninskega preoblikovanja, namreč da podjetja postanejo zasebna lastnina, ker se je z razpadom real-socializma, ki je temeljil na državni lastnini, pokazalo, da le zasebna lastnina zagotavlja tiste motivacijske elemente, ki so potrebni za preživetje in razvoj gospodarstva in njegovih subjektov-podjetij.

Če torej hočemo zadostiti intenci zakona, moramo večino podjetij v družbeni lasti lastninsko preoblikovati na enega od načinov, ki preprečujejo njihov prehod v državna podjetja. To pa je izvedljivo le pod pogojem, da v izredno kratkem času radikalno izboljšamo njihovo poslovanje, da bi postala atraktivna za notranji ali zunanji odkup.

Ko sem analiziral poslovno uspešnost nekaj naših družbenih podjetij in jo primerjal s podjetji na zahodu, sem prišel do naslednjih ugotovitev:

1) **Obstaja bistvena razlika med izkazovanjem poslovnih rezultatov naših podjetij in podjetij v tržnih gospodarstvih.** Medtem ko naše bilance uspeha prikazujejo dobiček oziroma izgubo kot razliko med vsemi prihodki in odhodki in s tem zameglilo sliko, ko ugotavljamo vzroke za nastanek dobička oz. izgube, podjetja na zahodu izkazujejo tri stopnje dobička oz. izgube. V prvi stopnji prikazujejo bruto dobiček kot rezultat prihodkov iz prodaje in neposrednih stroškov proizvodnje in prodaje (t.i. *gross margin*). Na drugi stopnji od tako izkazanega rezultata odštejejo druge stroške, povezane s proizvodnjo in prodajo in dobijo dobiček iz poslovanja (t.i. *operative margin*). K temu prištejejo oz. odštejejo neto donos ali izgubo iz drugih naslovov (financiranja, izrednih dohodkov/odhodkov ipd.) in dobijo dobiček pred obdavčitvijo ali izgubo.

2) S pretvorbo naših bilanc uspeha v zgoraj prikazano obliko sem ugotovil, da je pri naših podjetjih stopnja dobička relativno visoka, v mnogih primerih celo višja od konkurenčnih zahodnih podjetij na prvih dveh nivojih, medtem ko je delež preostanka, ki se v večini primerov izkazuje kot odhodek (negativne razlike med prihodki in odhodki od obresti, tečajnih razlik in med izrednimi prihodki in izrednimi odhodki), neprimerno večji in največkrat temeljni vzrok izgube naših podjetij.

3) Gornja ugotovitev kaže na to, da naša podjetja predvsem na račun bistveno nižje cene dela dosegajo običajno višjo stopnjo bruto dobička in v mnogih primerih, predvsem tam, kjer so v zadnjem času rapidno zmanjšali število režijskih delavcev, tudi nekoliko višjo stopnjo dobička iz poslovanja. Ti rezultati bi bili še bistveno boljši, če ne bi bile naše bruto plače veliko bolj kot na zahodu obremenjene z davki. V izrazito slabšem položaju pa so, ker jim tako izkazan rezultat popolnoma izniči drag kapital (visoki stroški iz naslova obresti), finančna nedisciplin (velik delež izrednih odhodkov zaradi odpisovanja neporavnanih terjatev) in delno tudi drsenje tolarja (pri pretežnih uvoznikih se to izkazuje skozi negativne tečajne razlike).

4) Ne glede na različnost v strukturah doseganja poslovnega uspeha pa je povsem enak problem povečevanja uspešnosti tako za naša kot zahodna podjetja. Obstajajo le trije načini povečanja dobička: (1) z zmanjšanjem fiksnih in variabilnih stroškov, (2) s povečanjem prodajnih cen proizvodov oz. storitev, (3) s povečanjem obsega prodaje.

Medtem ko se zahodna podjetja hitro orientirajo na to, kje so še skrite rezerve za ukrepanje na teh treh segmentih, se

naša šele ukvarjajo z ugotavljanjem vzrokov za slab rezultat. Izkazi poslovanja naših podjetij na to ne opozarjajo, pač pa so potrebne dodatne analize. Te so pa največkrat izven domene rednega dela štabnih služb, tako da managerji ukrepajo bolj instinktivno kot pa analitično podprto. Mnogokrat pa prepuščajo delovanje podjetja stihiji in robantijo čez drago državo in drage kredite, podjetje pa se vedno bolj utaplja v rdečih številkah in izgublja na vrednosti in s tem atraktivnosti za potencialnega investitorja in bodočega lastnika.

Poglejmo torej, kaj narediti, da v enem letu povečamo poslovni rezultat in s tem naredimo podjetje atraktivno za resnično lastninsko preoblikovanje.

V vsakem podjetju obstajajo področja, kjer je moč izboljšati poslovanje. Ni pa moč čez noč zamenjati fiskalnega sistema ali zagotoviti realne cene kapitala in finančne discipline. Razen tega so ti dejavniki izven dosega neposrednega vpliva podjetja. Za identifikacijo področja, ki je izključno v domeni podjetja, je priporočljivo najeti zunanega svetovalca, ki lahko neobremenjen z vsakdanjostjo podjetja bistveno pomaga pri iskanju notranjih rezerv. Po identifikaciji takšnih področij je priporočljivo sprejeti akcijski plan, v katerem si zastavimo cilje, za koliko bomo znižali stroške, za koliko povečali cene in za koliko obseg prodaje. Že zelo skromen cilj spremembe vsakega od omenjenih elementov za 1 % omogoči povečanje stopnje dobička za 25 %, ker vsak odstotek povečanja enega segmenta deluje kumulativno in pospeševalno na povečanje drugega. Če si bomo zastavili nekoliko ambicioznejši cilj, tako da bomo zmanjšali stroške za 5 %, povečali cene za 3 % in prodajo za 5 %, bomo več kot podvojili dobiček.

Da bi mogli karkoli narediti za izboljšanje poslovnih rezultatov v času, ko bo tekel proces lastninskega preoblikovanja, je potrebno ukrepati takoj. Na segmentu stroškov je priporočljivo pozornost usmeriti k terjatvam, tako da se vodi striktna evidenca in zagotovi maksimalno angažiranje vseh razpoložljivih dejavnikov pri izterjavi zapadlih terjatev. Razen tega je koristno oceniti kupce z vidika njihovega prispevka k ustvarjanju dobička podjetja in posvetiti večjo pozornost kupcem, ki pomembneje prispevajo k dobičku. Običajno obstajajo velike notranje rezerve za zniževanje stroškov v obračunu zalog. Kljub nepopularnosti dviganja cen se ni moč izogniti temu segmentu, če hočemo izboljšati poslovni rezultat v kratkem času. Dvig cen pa je možen tudi na indirektnem način, tako da se temeljito prevetri in selekcionira diskontna politika podjetja. V podjetjih, kjer je kvaliteta proizvoda ali storitve povezana z vrsto spremeljajočih aktivnosti, je moč upravičiti dvig cene tudi z bistvenim izboljšanjem teh podpornih aktivnosti. Največ pa je moč narediti na področju prodaje. S premisljeno propagando dejavnostjo in z direktnim povezovanjem nagrajevanja prodajnega osebja z obsegom prodaje lahko v zelo kratkem času bistveno povečamo prodajo.

Lastninsko preoblikovanje bo toliko uspešnejše, kolikor več podjetij bo dobilo lastnika, ki bo s podjetjem neposredno povezan in katerega eksistenca bo neposredno odvisna od rezultatov poslovanja podjetja. Za doseg tega cilja pa je potrebno povečati tržno vrednost podjetja, ki je odvisna le od poslovnih rezultatov, tako, da bo presegla vrednost, ugotovljeno z otvoritveno bilanco in potencialnemu kupcu z nakupom takšnega podjetja zagotovila dobro ime (*goodwill*).

Bojan Praznik

ECPLUS

EUROPEAN MANAGEMENT
CONSULTING GROUP, D.O.O.
MARIBOR

GLAVNI TRG 3
62000 MARIBOR
TELEFON: (062) 26-688
TELEFAX: (062) 26-688

— svetovanje pri lastninskem preoblikovanju podjetij
— ocenjevanje vrednosti podjetij

SPREMEMBA MENTALITETE JE POGOJ ZA PREŽIVETJE

Na Iditarod, tekmi pasjih vpreg na Aljaski, zadnja leta zmaguje neko dekle. Skrivnost zmage je v skrbi za pse. Njihove moči nikoli ne izkoristi do konca. Njen tekmeč jo najprej sicer vedno prehiti, ker pse priganja do onemoglosti. Vendar je ritem prehud: do konca tekme njegova vprega postane "utrjena kot pes". Zmaga torej tisti, ki svoje vprege ne izčrpa. Potrebna je dolgoročna skrb, ki upošteva, da ima to, kar storimo danes, posledice jutri.

Ta parabola dobro ponazarja usodo sodobnega sveta, ki je slep za prihodnost, ker živi v nenehnem zdaj. Največji problem modernih družb leži namreč v napačnem prepričanju, da so kratkoročne in omejene rešitve najboljše, medtem ko dolgoročne in celovite rešitve "preveč stanejo" ali pa so "preveč zahtevne". Moderna specializacija znanstvenih disciplin nas samo še dodatno sili k temu, da zaradi dreves ne vidimo gozda, hkrati pa nam daje tudi varljiv občutek, da je usmerjenost na en sam problem povsem ustrezna.

Starodavne kulture prvotnih prebivalcev pa - ravno nasprotno - dobro vedo, da samo celovit pogled na svet lahko rešuje kompleksne probleme in ohrani trajno uravnotežen način življenja: drevesa se rojevajo in umirajo, gozd pa ostaja. V vseh prvotnih skupnostih ima svet modrih odgovorno delo, ker s svojimi odločitvami ne skrbi samo za žive, ampak tudi za prihajajoče generacije. "Velika veriga bivanja" se ne sme pre-

trgati. Ta skrb sijajno odmeva v znanem indijanskem geslu: "Narave nismo dobili v dar od svojih prednikov, sposodili smo si jo od svojih vnukov".

Ekologi so to geslo posvojili. Ne brez razloga. Danes so namreč predvsem ekologi tisti, ki celovito povezujejo spoznanja o naravi in človeku. Zato se natančneje kot specialisti posameznih disciplin zavedajo, kako bistvenega pomena je skrb za planet, za naše skupno domovanje. Ta skrb je skrb vsakogar med nami. Zveni pridigarško? Preberite pričujoče poročilo uglednega World-Watch Institute. Videli boste, da ne gre za pridigo, ampak za opozorilni klic na pomoč!

SOS za človeštvo, ki mu je po vsem sodeč figo mar lastna prihodnost, pa bo lahko učinkovit samo, če se bomo znali otresti odvisnosti od nezadržne industrijske rasti in navezanosti na tradicionalno etiko, ki raste iz prepričanja, da je človek mera vseh stvari. Etična drža, ki ustreza razmeram sodobnega predkastrofičnega sveta, izhaja iz osrednjega pomena, ki ga ima življenje vseh živih bitij. Samo z etiko spoštovanja in skrbi za vse oblike življenja bomo namreč mogli v resnici razumeti, da je na svetu dovolj naravnih virov, da zadostijo vsem potrebam, ne pa tudi vsemu pohlepu, kot ugotavlja Mahatma Gandhi. Razumeti to modrost pomeni spoznati, da je človek v želji, da bi potešil svoj ekonomski pohlep, sicer res koloniziral naravo, s tem pa postal žrtev lastnega uspeha. Žrtev je dvojna: na eni strani moderni človek plačuje ceno v obliki duhovne odtujenosti, na drugi pa v materialnem ogrožanju lastnih bivalnih razmer.

WorldWatch Institute nam namreč s pomočjo pretresljivih podatkov nazorno pokaže, da je ogromno industrijsko izkoriščanje narave sprožilo negativne

proces, ki utegnejo kmalu pripeljati do svetovne ekološke katastrofe. Vendar tu ne gre za soočenje z naravnimi silami. Gre za soočenje s posledicami človekovega poseganja v naravne sile. Spremembe, ki jih industrijska tehnika in od nje odvisen življenjski stil povzročata v notranji strukturi naravnega in kulturnega okolja, so že izredno dramatične.

Zamislite si torej sledeči scenarij: zaradi širjenja luknje v ozonski plasti, ki je posledica rastoče industrijske proizvodnje in porabe, se povečuje količina ultravioletnih žarkov v ozračju; življenje pod vročim soncem postane nevarno za zdravje, rastline propadajo, ljudje pa so prisiljeni postati "nočne živali"; zaradi avtomobilskih izpuhov, požiganja trop-skih (in drugih) gozdov ter kurjenja premoga in nafte narašča temperatura planeta; zime so blažje; poletja bolj suha in vroča; več je nepredvidljivih orkanov; gladina morja se dviga zaradi spremembe oceanskih tokov in dežja; poplavljeni so obalna področja z velemesti, kjer živi velik del svetovne populacije; pitne vode zmanjkuje; področja pridelovanja hrane se zmanjšujejo in hkrati premikajo na sever; puščave se širijo; število svetovnega prebivalstva nezadržno narašča; zrak ni primeren za dihanje. Ta scenarij ni nikakršna znanstvena fantastika, ampak realistična projekcija obstoječih tendenc. V takem svetu pa je sprememba sedanjega razkošnega načina življenja v razvitem svetu nujen pogoj za preživetje planeta.

Streznjujoče in istočasno navduhujoče sporočilo pričujoče knjige je v tem, da znane katastrofe na Otoku treh milj, Černobilu, Bhopalu, Exxon Valdez na Aljaski itd. niso nič drugega kot najvidnejši signali razkošnega procesa, ki imajo za ekološko zavest tako svareč pomen, kakršnega je imel Pearl Harbour za ameriško odločitev o vstopu v drugo svetovno vojno. Amerika je namreč morala doživeti neposredno vojaško katastrofo, da se je zbudila iz svoje pasivnosti. Posamezna poročila o napredovanju sil osi so naletela na gluha ušesa samozadovoljnega ljudstva, za katerega je do tistega trenutka vojna pač potekala daleč stran. Potreben je bil direkten udarec v obraz. Šele japonski napad na Pearl Harbour je vojno pripeljal na domače dvorišče.

V ekološkem smislu je naše domače dvorišče ves planet. Če ga hočemo ohraniti, moramo vedeti, da ekološka kriza pomeni projekcijo človekove duhovne krize navzven, na okolje in naravo. Zato so kratkoročne rešitve (recikliranje, varčevanje z vodo) sicer nujen, ne pa tudi zadosten pogoj za vzpostavitev planetarne etike odgovornosti. Problem namreč ni v tehnologiji, ampak v človeku, ki jo uporablja. S tega vidika ima dolgoročno sprememba naše mentalitete značaj kategoričnega imperativa; naučiti se moramo, da obsesivna potreba po imeti, ki spodbuja industrijsko produkcijo in brezmejno ugodje v kopičenju nepotrebnih, a dobro reklamiranih stvari, spodkopava naše intimno hrepenenje po biti. Namreč biti v odgovornosti in spoštovanju vseh živih bitij, hkrati pa skrbeti zase in za "veliko verigo bivanja". Samo tako bomo lahko še naprej poslušali nežno siničjo pesem v pomladnem grmovju, ki se razcveta ob obronkih gozdov. Tiha pomlad, nad golo puščavo post-kastrofičnega sveta, ki nastopi po koncu civilizacije, namreč ni fantastični izmislek bolne domišljije, ampak realna možnost naše skupne usode.

Aleš Debeljak

(Uvod k slovenski izdaji knjige State of the World - Zemlja 1993)

- Letos 9. januarja je že deseto leto zapored izšel zbornik STATE OF THE WORLD 1993 (v slovenski izdaji ZEMLJA 1993), ki ga izdaja inštitut WorldWatch iz Washingtona, prevajajo pa ga v kar 27 jezikov.
- Vlade, uradi OZN in mednarodna skupnost za razvoj mu priznavajo poluraden status, saj s strani Združenih narodov ali katerekoli druge državne vlade celostne ocene ni.
- WorldWatch Institute je vsako leto neprestano na preži za pomembnimi "vitalnimi znamenji" našega planeta. Podatki so torej ob vsaki izdaji izjemno sveži, v letošnji knjigi so citirane že lanske novembrske informacije.
- New York Review of Books poudarja, da se State of the World "razumno in konstruktivno ukvarja s katastrofičnimi pojavi in vedno ponuja logične rešitve".
- V Severni Ameriki letno prodajo 100.000 izvodov, po intenzivnosti prodaje pa vodi Norveška z 9.000 izvodi na 4 milijone prebivalcev. Leta 1991 se je finska izdaja, ki je takrat izšla prvič, takoj povzpela na prvo mesto lestvice najbolje prodajanih nelesposlovnih knjig.
- State of the World je poleg širokega občinstva namenjena tudi vodilnim poslovnim in političnim krogom. Tako je bila izdaja 1991 leta izročena vsem članom parlamenta vseh skandinavskih dežel, Francije in Belgije. Cilj WorldWatch Inštituta pa je, da bi zbornik delili poslancem vseh dežel, po možnosti v njihovem materinem jeziku.
- State of the World uporabljajo v več kot 1.000 učnih programih na višjih šolah in univerzah v ZDA - od biologije do zgodovine, od geografije do političnih ved.
- Mnoge podjetnike na zahodu zbornik State of the World navdušuje: WorldWatch Institute sta ustanovili fundaciji Rockefeller brothers Found in Winthrop Rockefeller Trust. Ted Turner (lastnik TBS, ki vsebuje CNN) je lani odkupil 1400 izvodov in jih razdelil direktorjem, managerjem podjetij Fortune 500, kongresnikom, guvernerjem in drugim vplivnim osebam na Švedskem, v Belgiji pa Ecover (proizvajalec okolju prijaznih čistil) razdeli knjigo članom parlamenta.

■ Datum izida: konec marca 1993
(angleški original State of the World 1993 je izšel januarja letos)

■ cena ob izidu: 2.460 SIT - mehka vezava
2.780 SIT - trda vezava (platno)
(prednaročniški 20% popust velja do 31. 3.)

■ založnik prve slovenske izdaje:
GO-13 d.o.o. Bohinj
Kranjska cesta 13
64240 Radovljica
tel.: (064) 802-146, 715-988, 715-515
fax.: (064) 802-146

Akademsko založba **KATEDRA** predstavlja

Vili Ravnjak: **Spoznavanje Višjega Jaza**
(antropološki eseji)

Recimo, da ste doživeli brodolom in se rešili na zapuščen otok, kjer nimate kaj početi. Katere knjige bi najraje imeli pri sebi? Vsak bi naredil drugačen izbor, jaz bi se pa knjigam odrekel in bi namesto njih vzel s seboj Vilija Ravnjaka. Kajti ob branju pričujočih esejev sem dobil občutek, da ni skoraj nobene stvari, o kateri mi njihov avtor ne bi znal povedati kaj zanivega.

Evald Flisar, književnik

Najboljši vpogled v ezoterična na Slovenskem doslej:

- več kot 300 strani branja,
- nad 40 skic, risb in reprodukcij,
- spisek referenčne ezoterične literature.

Knjiga izide **5. maja 1993**. V redni prodaji bo stala **2.699 SIT**, v predprodaji pa samo **2.200 SIT**.

Zagotovite si svoj izvod:

- na telefonsko številko: 062 / 212-004 (od 11 - 12 h)
- na naslov: Akademsko založba **KATEDRA**, Tyrševa 23, 62000 Maribor

CYBERDELIIJA

Za San Francisco se danes vse bolj uveljavlja izraz "New Edge City". New Edge je besedna igra, skovanka, ki izvira iz pojmov New Age in Cutting Edge - t.j. ameriške umetniške avantgarde. Z izrazom se najpogosteje označuje subkultura v San Franciscu, za katero je značilno eksperimentiranje z različnimi idejami in tehnologijami v kreativni atmosferi, ki jo na eni strani določa new age miselnost, na drugi pa prisotnost številnih kompiuterskih laboratorijev v Kaliforniji.

Čprav velja New Edge za subkulturo prihodnosti, pa ne moremo mimo močnih navezav na subkulturo 60-ih, katere žarišče je bilo prav tako v San Franciscu. Lahko bi rekli, da gre, če parafraziramo, za "konsekventno nadaljevanje hipijskih idej s spremenjenimi pojmi in sredstvi". To pomeni, da apostoli New Edga ne pridigajo religije in ideologije, ampak častijo - kompjuterje.

Psihedelično umetnost 60-ih sta danes zamenjali virtualna realnost in fraktalna umetnost. Vsak, ki se je že kdaj spustil v neskončno raznolikost fraktalnih slik, je bil verjetno fasciniran. Fraktali imajo veliko opraviti z najglobljimi skrivnostmi sveta. Dajejo nam nekaj tiste magične nazornosti, ki jo imajo stari miti o stvarjenju sveta. "Atomi, molekule, celice, planete, zvezde; vse oblike plešejo po zvokih nuklearne melodije. Življenje je medzvezdno komunikacijsko omrežje", pravi Timothy Leary. High-tech hipiji sedijo pred ekrani kompjuterjev in eksperimentirajo z razširitev zavesti v cyberspaceu. Psihedelija je postala cyberdelija.

V 60-ih pa ni šlo le za individualno razširitev zavesti, temveč tudi za širjenje možnosti komunikacije. V tem smislu so višek predstavljali shodi kot npr. tisti v Woodstocku leta '67 ali na otoku Wight leta '69. Takšno složno zbiranje najrazličnejših ljudi se dogaja danes pred kompjuterji, kjer si lahko vsak ustvari svoj mali Woodstock. Vendar s tem čas velikih fešt nikakor ni definitivno mimo.

Leta '67 je v San Franciscu potekala večtedenska fešta pod geslom Summer of love. 24 let pozneje je San Francisco

doživel neke vrste remake tega dogodka. Aprila 1991 se je namreč pod imenom Digital summer of love začel velik žur, katerega vrhunec pomeni odprtje prve cyber-diskoteke po imenu Toon Town. Vse dogajanje je predstavljalo pravi de-ja-vu za stare hipije, obenem pa revolucijo za današnje cyber-new-agersko mladež. Potem, ko sta zadnji dve desetletji prinašala zmeraj nove trende in delitve, pa danes vsi ti gruftiji, hipiji, roka-biliji, pankerji, waverji, raste, new agerji, rockerji, cyberpankerji, yuppii, head-bangerji ipd. družno žurirajo s pomočjo novih tehnologij in novih drog. S Toon Townom se je tako pojavil center, kjer potekajo non-stop žuri z virtual reality machines, 3-d zvočnimi napravami, kompjuterji s kreativnostnimi grafičnimi programi, mind machines in obširno ponudbo smart drugs.

Smart drugs so nove substance, ki potencirajo možganske in seksualne funkcije in so v veliki meri zamenjale stare droge 60-ih, kot npr. LSD, psilocybin ali ecstasy. Smart drugs se v glavnem delijo na dve skupini: smart nutrients so vitamini, hranilne snovi in naravna zdravilna sredstva, ki pospešujejo delovanje možganov. Nootropics pa so zdravila, ki učinkujejo direktno na kemično ravnotežje možganov. Pri tem je treba omeniti, da je zadeva izredno poceni; v ZDA stane npr. pol kilograma Fast blasta okoli 20 dolarjev.

Drugi vidik širjenja načinov komunikacije predstavljajo kompjuterska omrežja, ki delujejo v Friscu in Kaliforniji ter se širijo po vsem svetu. Prvo alternativno kompjutersko omrežje se imenuje Whole Earth'lectronic Link, kratko The Well. Pri Wellu sodelujejo v glavnem profesorji in študentje z Berkleya, filozofi in ideologi 60-ih, kot npr. Timothy Leary in Robert Anton Wilson, ljudje okoli benda Grateful Dead z Jerryjem Garcio na čelu ter kup ljudi od Pariza, preko Moskve do Tokia.

The Well ima sedež v nizki leseni koči nekaj kilometrov severno iz San Franciscu v zalivskem mestecu Sausalito. The Well si je zamislil in ga izgradil Stewart Brand, možakar, ki je nekoč skupaj s Kenom Keseyem, avtorjem romana Let nad kukavičjim gnezdom, potoval po Ameriki s ti. Magic busom in pridigal psihedelične modrosti. Brand je zaslovel s "Whole Earth Catalogueom" in "Whole Earth Review". Obe hipijski reviji sta se v začetku 80-ih solidarizirali s kompjuterskimi hackerji, kar je rezultiralo v ustanovitvi omrežja The Well.

Medtem je The Well prevzel Clifford Figallo, eden tistih hipijev, ki je sredi 70-ih v Tennesseeju poskušal s ti. The Farm ustvariti največjo komuno na svetu. "Pri The Well ni - v nasprotju z etabliranimi omrežji - nobenih zakonov", pravi Figallo. "Pri nas lahko ljudje preizkusijo nove oblike komuniciranja in vzpostavijo popolnoma svoja pravila."

Well ponuja preko 80 tematskih sklopov oz. konferenc; od zabebancij na temo sexa do resnih političnih vsebin. Ena od konferenc se imenuje Electronic Frontier Foundation. Bori se za popolno svobodo v cyberspaceu in proti zakonom, ki bi lahko regulirali tokove informacij v undergroundu. Pred dvema letoma je npr. želela ameriška vlada sprejeti zakon, po katerem bi ura na alternativnem omrežju stala dvakrat več kot prej. Iz tega seveda ni bilo nič, saj so preko Wella dobili naslove in kontaktne številke poslancev Senata, ki so nato dobili toliko protestnih pisem in telefonskih klicev, da so na koncu opustili misel na takšen zakon.

Pri Wellu sodelujejo tudi uredniki znane revije za vprašanja prihodnosti Mondo 2000. To so glavni urednik, ki sliši na ime R.U.Sirius, tip, ki je prej pel v punk bendu, danes pa svetu razlaga New Edge filozofijo. Druga urednica se imenuje Queen Mu, gre za 48-letno hipie dekletce, ki je svojo milijonsko dediščino vložila v Mondo 2000. Jedro revije predstavlja še slavni softweraš Steve Beck. O tej reviji kaj več kdaj drugič, tokrat pa še nekaj informacij v zvezi z Wellom. Njihov naslov je: THE WELL, 27 Gate Five Road, Sausalito, California 94965. Pokličete jih lahko na telefon 991-415-332-4335 (številka za klic iz Slovenije). The Well je od lanskega leta dalje v Evropi dosegljiv preko Interneta, s katerim sta povezani tudi obe slovenski univerzi.

Prav tako v San Franciscu imajo svoje sedeže omrežja ECONET, PEACENET, CONFLICTNET in HOMENET. To so omrežja za vzpodbujanje sodelovanja in komunikacij na področjih varstva okolja, miru, socialne pravičnosti in človekovih pravic ter mednarodnega razvoja. Svoj sedež imajo v Institute for Global Communications, kontakte pa lahko navežete na naslovu: Institute for Global Communications, 18 De Boonn Street, San Francisco, California 94107, USA. Še telefonska: 991-415-442-0220.

Dejan Sluga

M/F = NEVERENDING STORY

O OBSCENOSTI NEKE ODDAJE

Kako blizu lahko pristopimo k oddaji **Moški, ženska**, ne da bi pri tem postali banalni? Je o tej oddaji sploh mogoče pisati v domeni nebanalnega? Ta slab občutek, ali mogoče že sam po sebi ne izdaja temeljne obscenosti, ki vznikne tedaj, ko se je treba diskurzivno lotiti opisa nekega postopka, per definitionem neubesedljivega onstran zakonitosti diskurza (je v tem past za nas?)?

Kot prvo - oddaja nedvoumno razkriva, da kani povedati nekaj na temo *m/f*. Imamo štiri goste, po dva pripadnika vsakega spola, Manca Košir jih ločeno uvede via njihova biografija (via fotke) na njihova simbolna mesta, poskuša jih interperirati v njim lastne spole. Da ne bo pomote - tako moški kot ženske lahko zasedene in identifikacija gledalca se začne. Slednji se razdelijo na dva tabora (je treba še posebej reči, po kakšnem ključu?). Manca si spretno mane roke, kajti suspenz je dosežen, in ta večna igra spraševanja po spolni razliki, ki je tiha predpostavka oddaje, plane v glave gledalcev in jim narekuje njihovo razmišljanje. Zakaj me odrairamo tako, oni pa spet drugače in obratno? Zakaj so oni/one tako različni od nas, ko pa je vendar jasno, da so naša reakcija/pogled/gesta/dejanje pravi? In spet ponos: mi/me bi naredili(e) drugače. Čudnost kompetence nasprotnega spola ves čas odzvanja v njihovih ušesih. Nekaj mišljenja, ki potava sem in tja, se povrne vase in zapre. Metafizika spolne razlike ostane odprta naloga.

Pa je za povedati še kaj več od tega. Najprej je treba omeniti povsem evidentno dejstvo, da oddaja vara s tem, ko vabi na neobvezni klepet. Nimamo enostavno biografsko orientirane *who is who* oddaje, pogovor z Manco pač nikoli ni spolno-tematsko nedolžen (to vemo že od prej). Tisti presežek ženskosti, tako tipičen za določeno vrsto osebkov, denotira vsako zastavljeno vprašanje. Spretno moderiranje narekuje, da se pogovor vselej zasuče v pravo smer. In rezultat? Recimo temu: nenehno drsenje besed, izmikanje diskurza, vsaka bese-

da ali atribut, ki poskušata zadeti, ne samo ne zadeneta, ampak (zaradi tega) povzročita nadaljevanje niza. Zelo modri ljudje znajo povedati, da je vsak diskurz histeriziran, in prav o tem govorimo. Dobimo torej hipertrofijo besed, od katerih pa se nobena ne prileže subjektu. Ko govorec spozna, da v takem početju ne napreduje in se mu kljub temu še vedno predaja, potem ga lahko bodisi branimo (rečemo, da gre za iluzijo), ali obtožimo (češ da vara). Lahko obtožimo diskurz sam in njemu pripišemo omenjene lastnosti. V vseh primerih lahko takšen diskurz imenujemo za histeričnega (dober primer zanj je Hudeček), ne pa še nujno obscenega.

Nadalje lahko zanj zatrdimo, da mu nekaj uhaja, in sicer skozi to, česar ne ve oziroma česar noče vedeti. Ker diskurz ničesar ne pove, nam ravno s tem hoče nekaj povedati. Ta podraven tistega "več" ni tista, ki je obscena. Obscenost se ne meri po uhajanju, kajti tisto uhajajoče je govoru konstitutivno in ob njem se napajajo psihoanalitiki. V tem smislu nima statusa skrivanja. Pomemben je sam odnos do te podravni. Nesramnost se dogaja na strogo besedno-formalni ravni, ki to podraven hote dopušča. Drznost, opolzkost, ki se prikra-de, nima neposrednega opravka z vsebino. Obscenost in njeno prisotnost v oddaji lahko strukturno opredelimo na te štiri načine:

- ontološka:** vztrajanje na *m/f* razliki, ki pogojuje obnašanje in je kao evidentna vsakemu spolu posebej, s tem pa zapademo na nivo čisto trivialnih ugotovitev (kriv je idejni vodja oddaje);
- časovna:** drsenje v času je nasledek iskanja prave vednosti. Časovna nezajezljivost gre na račun trivialnosti, neproizvedene vednosti, praznosti besed (kriv je gledalec, in to dvakrat: najprej zato, ker je neveden, da ne rečemo butast, drugič pa zato, ker je pristal na izkoriščanje tega istega);
- formalna:** mislimo, da se neobvezno pomenkujemo o nevtralnih stvareh, v resnici pa smo ves čas spretno interperirani v lastni spol in govorimo iz in preko njega (kriv je gost, ker se je pustil zapeljati, načeloma še moderator);
- diskurzivna** (v ožjem pomenu): samemu diskurzu je podeljena popolna veljavnost, in ko se dirigirano in zaželeno vzpostavlja preko točke spolne identifikacije, je lahko samo obscen (krivi so vsi, ki tak diskurz dopušča-jo, načeloma pa tudi diskurz sam).

Oddaja **Moški, ženske** predstavlja nec plus ultra okusa. Okoli nje se ne godi zgolj spolna izbira za gledalca, ampak tudi definiranje okusa. Že čas predvajanja, petek pozno zvečer, jo izdaja. Če v tem času na vaši kabelski preklopite na tuje kanale, lahko doživite obscenosti v izobilju. Sicer - strogo vzeto - drugačne vrste. Odjavna špica, ki je čisti unikum, se lahko pojavi samo v oddaji te sorte. Namesto običajnega pozdrava "Lahko noč" spremljamo tonsko utiševanje še zmerom govorečih oseb, ravno s tem pa je ponazorjena nemožnost konca takega diskurza in podana legitimiteta za nadaljevanje v naslednji oddaji, ki seveda napoteva dalje. Če boste torej še kje zasledili takšno špico, ste lahko prepričani, pri čem ste.

Na začetku omenjena neubesedljivost diskurza res ne more najti pravega mesta realizacije. Ugotovimo, da smo bodisi že v njem ali pa še nismo. Edino, kar ostane nam, je pač to, da pazimo, kako se ne bi znašli v tistem obscenem. Udeležencem oddaje pa preostane samo še, da se naročijo na Jano. Njeni gledalci so to zagotovo že naredili.

Boris Vežjak

Katedra 14

foto: Boris Sirmšek

IMPRESIJE ATOL

Februarja se je v ljubljanski moderni galeriji zgodila prav postavitev in otvoritev ritmično-scenske strukture Atol v produkciji Inart centra. Že v mesecu oktobru so vanjo uvajali posebne večerne strukture, imenovane Egoritmi in nakazovali na planjavo prihajajočega skupinskega ritma. Konceptualizator, postavljalec in oblikovalec Atola, Marko Peljhan, se tako znova spogleduje s strogo formalno lepoto, s katero se je srečal že v svoji lanski predstavi "317 A Tišina Ka"; le da jo sedaj poskuša srečati na meji gledališkosti.

Ritmično-scensko strukturo bi zaradi njene specifične rotacijske in formalistične dramaturgije lahko zamenjali tudi za instalacijo, če ne bi s svojo ritmiko kljub vsemu razpirala posebnega polja gledališkega izraza. Kaj torej gledamo?

V ozadju odra dva velikanska propelerja, pred vsakim pa lestev, v ospredju presunljivost mehurčkaste vode v geometrični stekleni posodi, na tleh monitorji, na stenah rdeča žareča vročina kaloriferjev in mikrofoni. Stojeci mikrofoni in tisti, pripeti na usta. Sofisticirano sintezo grobe in fine mehanike dopolnjujejo izvajalci, govornici Nataša Matjašec in Anja Medved, ter grobo-nežna kombinacija glasbenikov (Tanja Kuštrin, Grega Tao Vrhovec Sambolec in Bojan Ažman). Na zadnji steni pa seveda nena-domestljive računalniške video projekcije. Kolikor se je zaradi popolne mikrofonizacije dalo razumeti, ali kolikor je bilo dovoljeno razumeti; sredi strogega, z zakoni urejenega fizikalnega sveta, obstaja zakleta beseda in z njo nezmožnost komunikacije.

Prefinjena simbolika mehanike in refleksivnega govora, ki razblinja mit o vsemočni komunikaciji in namesto nje ponuja visoko poetičnost mikročipa, postaja značilnost Peljhanovih pred-

stav. Visoki esteticizem (kjer lahko spoznamo vpliv futurističnih estetskih praks) povzroča, da je ritmično-scenska struktura Atol nabita s pomeni; vsak predmet in človek, insceniran s strukturo, postane stvar z veliko začetnico. Če so bili ti pomeni v Peljhanovi prvi predstavi razmejeni in očiščeni, pa je njegova zdajšnja struktura na nek način kaotična in nedodelana.

Atol je namreč struktura z napako. Res je, da je njen duhovni izvor in podlaga analiza, sistematična jasnost in teoretsko poetična refleksija, vendar kljub temu funkcionira naključno. Kot da je narejena na hitro, postavljena v naglici, udejanjena površno. Specifična lepota estetske samozadostnosti se tako kaže le v posameznih trenutkih, saj je prav površnost tista stvar, ki je fizikalno-mehanična organizacija sama po sebi ne prenese. Atol torej udejanja esteticizem z napako, ki, tudi če je načrtovan, ne funkcionira v sistemu. Dokaz za to, da se da strogo formo mehanične impresije doseči le z natančno udejanjenim in izčiščenim gledališkim izrazom. Ali je Marko Peljhan tokrat mogoče premalo radikalen?

Atol je tudi struktura, ki razpira posebno polje gledališkega razmišljanja. Njen avtor je najbolj poetičen avtor med režiserji njegove generacije, ki pa sledeč tradiciji slovenskega avantgardizma udejanja lastno poetiko čiste mehanične impresije. Tu se vsaka stvar, vsaka izrečena beseda, vsako dejanje dojema pravzaprav kot vtis in ne več kot realiteta. Visoka poetičnost Atola prinaša s seboj tudi posebno hermetično atmosfero, ki jo dopolnjuje tudi izvrstna tonska podlaga Aljoše Abrahamsberga in v živo izvajani komadi na odru. Toda kljub temu, da so se avtorji odločili za prestop iz gledališkosti v ritmičnost, so še vedno preveč gledališki in premalo ritmični. Mogoče lahko tukaj iščemo srž tiste nedovršenosti, o kateri smo že govorili. Senzibilnost mehanične poetičnosti pa kljub tem pomanjkljivostim razpira natančno urarsko lepoto. Želeli bi si le manj površnosti in zapolnitev praznih lukenj. Da bi verjeli tako, kot v tistem trenutku, ko so se zavrteli propelerji.

WALTER WOLF IZ GLEDALIŠČA

VDOR REALNEGA

V viteško dvorano Krizank v Ljubljani je vdrl Vlado Repnik z Violeto Tomič, Damjano Grašič, Tomažem Gubenskom, Jožefom Ropošo, Natašo Ralijan in Gorazdom Jakominijem. Samo petnajstim gledalcem hkrati je dano biti zraven, spremljati nov konstrukt vzhodno-zahodnega duha.

Vsak kritični ali poročevalski zapis mora neizogibno razdirati enigma in zmanjševati presenečenje gledališkega dogodka. Pripravlja in opozarja gledalca na to, kar se zdi, da bi pri Walterju Wolfu moralo ostati skrito. Tako razdeviden gledalec je realno, ki vdira v gledališče. A naloga je neizbežna, čeprav se Wolf upira refleksiji.

Sprva breztesni igralec, čisti glas nas iz teme izlušči v svetlobo, iz zvoka v poetično tkivo zgodbe, ki se ne sestavlja. Pesem teče zvezano in na trenutke infantilno. Dotika se nas z mehkim prstom; ratio se upira, nekje notri pa godi.

Ko se Walter Wolf prešije z Dalaj Lamo in Antigona s Ciccilino, se na včasih robotem spoju zatakne.

Dekorativnost Repnikovih podob duha na strogi sceni, ki je prav tako njegova, se ne sreča povsod z izgovorenim. Mehkoba poetičnega teksta se pretro sooča z interpretacijo in prostorom. Čeprav je Walter Wolf iz enega kosa, pa so v sliki ponekod zamiki, meglice in štrline.

Repnik ponovno raziskuje percepcijo, ki gre od teme, zvoka, besede, vidnega do okusa jasmínovega čaja. Igra se s hitrostjo, ki je polž in ne futurizem. Glavni preizkus pa je optika, ki jo narekuje gledalcu. Z njim ravna obzirno in prijetno. Morda ne dobijo vsi tega vtisa, ker morajo biti nekaj malega aktivni, da lahko sledijo zahtevanim spremembam očišča. Posajeni v intimni prostor, v meditativni položaju, če ti je domač, doživljaš sladki srh voyerizma. Tiste, ki hočejo videti vse, bo omejenost vidnega polja ves čas opominjala, da režiser dirigira tudi gledalčevo pozicijo.

Če za konec povzamemo repliki iz predstave: "So zgodbe, ki nas uspravajo in zgodbe, ki nas zbujajo." Izbirajte!

Katarina Klančnik

TELO IN MELANHOLIJA

V CANKARJEVEM DOMU

Med maloštevilnimi gledališko-plesnimi gostovanji v Cankarjevem domu velja vsekakor omeniti predvsem gostovanje ameriške koreografije Meg Stuart v februarju in marčevsko predstavo zagrebškega Kazališta mladih. Čeprav predstava velja za eno najodmevnejših plesnih predstav v lanskem letu, s katero je v sterilno Linhartovo dvorano prišlo tudi nekaj duha dobrega evropskega plesnega gledališča, pa zagrebška kreacija Magic and Loss v izvedbi Eduarda Milerja razgrinja popolnoma drugačno duhovno okolje, obremenjeno z vojnami in brezperspektivnostjo.

"Pozabil sem že, da je bilo včasih gledalca moč doseči samo z gibanjem. Nobene zgodbe, nobenih kostumov ali scene, nič narejenega. Samo gibanje." To so besede belgijskega kritika Alaina Platela, ki govorijo točno o tem, kar se na odru Meg Stuart dogaja. Trije asketsko opremljeni plesalci, Potrugalca Francisco Camacho in Carlota Lagido ter sama Meg Stuart na praznem odru uporabljajo samo še telo. Tako spremljamo sofistična in skupinska gibalna zaporedja na prvi pogled naključnih, a izredno prefinjenih gibov. Glasba in luč jih umeščata v celovitejšo strukturo, ne-

koliko zabrisano, a nabit z razmetano energijo in energičnim plesnim izrazom. Fizikalno telo v koreografiji Meg Stuart iz naključnih in vsakdanjih gibov vzpostavlja zapleteno komunikacijo med akterji/plesalci. Tak je npr. duet pasivnega in aktivnega telesa (Carlota Lagido in Meg Stuart) ali pa ponavljajoča pritlehna premikanja, ki z natančnimi repetitivnimi ohranjanji mehko sproščene fizisa. Kljub vsej mehko in sproščeni pa je gibalno telo Meg Stuart deformirano telo; sproščeno telo je izoblikovano kot izkrivljeno telo. Na to nas opozarja predvsem koreografkino izpostavljanje okončin in delov telesa, ki, fiksirani pod ozko reflektorsko lučjo, delujejo nenaravno in odtujeno. Udje so v predstavi Disfigure Study tisti elementi, ki rušijo iluzijo o popolnem in lepem telesu, saj prijemajo skoraj vedno na nepravem mestu. S tem gledalec dobi občutek zakrčenosti, nepravilnosti in tudi sporočilo o večplastnosti človeškega telesa. Odnosi, ki se med plesalci vzpostavljajo, so abstraktni in širokopomenski, govorimo lahko tudi o odrskih razmerjih vodenja, sledenja, konflikta, razmejitve ipd. Plesalci, nosilci teh odnosov, pa ne zasedejo celotnega odra, pač pa se razgibavajo znotraj bolj ali manj strogo določenih lučnih polj, ki vso zadevo podrobno detajlirajo. Zaradi tega seciranja se godi, da celotna predstava obvisi v zraku, mi pa ugotovimo, da smo pravzaprav gledali skupek drobnih, a eksaktnih študij človeškega fizisa z napakami. Včasih bi bilo celo dobro, da bi vmes padla kakšna zavesa ali se dogodila temu podobna konvencija. Potem bi bilo namreč težje opaziti drobne prazni-

ne, kjer se gledalčeva nit izgubi v brezdanje brezno. Študije so namreč tako zares študijske, da funkcionirajo že same po sebi kot celota in ne napeljujejo gledalca na iskanje sintetizirajočih pomenov.

Gostovanje ameriške koreografke Meg Stuart, ki se je dogodilo ob pomoči Plesnega teatra Ljubljana in Cankarjevega doma, je po jesenskem gostovanju znamenite Anne Terese de Keermaeker znova prineslo v Ljubljano nekaj vonja po dobrem plesnem gledališču in skomin po odličnih plesalcih.

Povsem drugačno atmosfero pa je bilo moč začutiti v kreaciji Zagrebškega Kazališta mladih. Bolezen mladine, ena prvih pomembnejših dram Ferdinanda Brucknerja, je takoj po nastanku v dvajsetih letih senzacionalno zasedla Berlin. Njena današnja aktualnost je paradoksalna samo s stališča evropskega opazovalca, medtem ko je na širšem balkanskem območju še kako prisotna. V dvajsetih letih je tako predvsem boemstvo fin de siecla in obsedenost z egocentričnim freudizmom razjedalo rane izgubljene generacije, v devetdesetih pa namesto tega nastopijo veliko bolj banalni razlogi. Barbarizem vojne in obsedenost z množično smrtjo namreč rojeva novo travmatično generacijo, katere prekletstvo je v tem, da je strogo locirana. Že najmanjša oddaljenost (taka, kot je oddaljenost Ljubljane od Zagreba) povzroči, da samo lucidnejši in subtilnejši gledalci zaslužio bisto vne aktualnosti. Dramo torej, ki bi jo pred nekaj leti zagotovo gledali le kot moralko o duhovnem propadanju buržoaznega družbenega sloja, je režiser Eduard Miler interpretiral kot samoiskanje mlade vojne generacije. Zgodba/plot je eksemplarična; štiri študentke in trije študentje medicine se med ljubezenskimi formirani trikotnikov (ki so namenjeni predvsem samoanalizi) približujejo končnemu spoznanju o nesmiselnosti življenja. To eksemplaričnost pa režiser nadgradi s senzibilno atmosfero, ki preseneča predvsem s svojo enostavno sporočilnostjo.

Melanholijska in hrepenenje, tragikomčnost odnosov med posameznimi akterji pa bi ne bili tako prepričljivi, če jih Miler s pomočjo glasbe ne bi umestil v konkreten prostor in čas. Glasbena spremljava Lou Reeda, Robin Holcomb, Simona Bonneya in drugih razkriva tako tudi diskrepanco med občim/evropskim časom in konkretnim/balkanskim časom. S tem ko se izgubljenost kaže kot neizprosna nujnost, se podtalno razpre tudi njena absurdnost v začetku devetdesetih. Igralci in igralki, ki s svojo pojavo personificirajo sodobnega mladca ali mladenko, se hkrati izgubljajo v melanholičnih občutjih in že preživetih analizah, ki so mogoče le na robu nekega vojnega sveta. Cilj dogajanja tako postane požirajoči vrtinec, ki se ga da čustveno preživeti le z nenehnim polaganjem plošč na gramofon.

Predstava Magic and Loss je postala nekakšna kulturna predstava mladih Zagrebčanov, ki znotraj melanholične atmosfere verjetno razkrivajo svojo lastno usodo. Brucknerjevi junaki tako nenaodoma funkcionirajo kot moderni heroji, vendar ne kot tisti iz HDZ-jevskih spotov, pač pa kot senzibilni in nostalgčni premaganci, ki, dobro zavedajoč se svojega poraza, izberejo za prostor lastne eksistence prazen vakuum. Kaj bi se zgodilo, če bi to predstavo postavili na kakšen kultiviran evropski oder, je vprašanje, ki ostaja odprto. Je pa dokaz za to, na kakšni duhovni prelomnici se sterilna Linhartova dvorana nahaja. Na eni strani lahko tako gledamo najnovejše evropske plesne prireditve, na drugi pa se potapljam v melanholičnost zgubljenega sveta. Bivanje v vmesnem svetu omogoča namreč široko recepcijo, ki je nikakor ne gre zanemariti.

Bojana Kunst

foto: Boris Sirmšek

EINSTÜRZENDE NEUBAUTEN: TABULA RASA

Mute Records, 1993

V zadnjem štiriletnem odmoru po Haus der Luege, so nam Einstürzende Neubauten postregli samo z glasbo za gledališko predstavo Hamletmaschine in drugim delom Strategij. Vendar so to bili posnetki, ki niso odgovarjali na vprašanje, kam nas bodo Blixa Bargeld in kompanija še odpeljali. Prostor njihovih obsesij se je namreč vse od radostno destruktivne Kollaps samo širil. Da, izrazna zvočnost se je res širila, zoževala pa se je nevarna ožina, ki določa vsakokratni izziv - na eni strani originalnost in na drugi vztrajanje na razpoznavnih konceptih.

Tabula Rasa v tem smislu pazljivo krmili med čerami predvidljivega artizma in razpuščenim razsekavanjem forme, pravzaprav nas vodi od skorajda pesne "Die Interimslebenden" preko vse bolj razdelanih struktur, ki navdušujejo ravno s tem, da kljub neobičajnim stopnjevanjem stojijo vsaka zase. Bolj kot kdajkoli prej se Blixa tu poslužuje prikriti moči tišine, tega efektnega elementa glasbe Einstürzende Neubauten, če se le spomnimo njihovih ključnih kompozicij iz preteklosti: "Armenia", "Seele Brent" in večine albuma Funf auf der Nacht.

In kot da bi hoteli Einstürzende Neubauten še enkrat vsem dokazati, da so govorice o bolj sprejemljivi glasbi le prazna naltolcevanja, saj ploščo zaključuje 15 minutna "Headcleaner". Ta namreč predstavlja tisti pol njihovega sedanjega ustvarjanja, ki kliče v spomin najbolj besne čase berlinske peterice. Čase, ko sta napol gola Blixa in U.N. Unruh vsa energijo usmerila v fizično izčrpanje z nabijanjem po železu. Kajti hrup na robu bolečine in absolutna tišina sta le skrajnosti istega ekstatičnega očiščenja, rezultat polne zavzetosti.

Tak poln krog oz. konceptualna zrelost se kaže tudi na grafični opremi plošče Tabula Rasa, ki ni več samo nosilec zvoka, zavrt v "manjvredno" embalažo, pač pa zaključen izdelek s sliko tihotižja skoraj brez distance ter natisnjenimi besedilom v angleškem

in nemškem jeziku. Osebnost, recimo temu politični angažma v glasbi Einstürzende Neubauten ni bil nikoli eksplicitno izražen (v nasprotju z izjavami izven glasbenih voda) in je mešanje rodoljubne nemščine ter svetovljanske angleščine skrajni doseg umetniškega angažmaja oz. odgovor na znane dogodke v združeni Nemčiji. Temu se reče umetniška svoboda ali nekaj podobnega in zaradi te samosvoje drže lahko od Einstürzende Neubauten tudi v prihodnje pričakujemo največ.

Janez Golič

UNION CARBIDE PRODUCTIONS: SWING

Radium Records/Roadrunner

Švedski Union Carbide Productions so izdali svojo četrto veliko ploščo, ki dokazuje, da na Švedskem razen tenisa, smučanja, priklupnih blondink in ABBE obstaja tudi rock'n'roll. Union Carbide Productions niso predrzni inovatorji rocka, ki želijo pokazati, da pred njimi ni bilo zgodovine, temveč skupina, ki se zaveda rock dediščine in sledi izrazu, ki so ga ustvarili Iggy in njegovi Stooges. Ena od temeljnih predpostavk rock'n'rolla je v tem, da prepriča poslušalca v verodostojnost početja skupine, in ne da mora za vsako ceno prinesiti nekaj novega ali še neslišanega. Union Carbide Productions pa znajo prepričati. Po mehkejšem, toplejšem, nekoliko kontemplativnem From Influence to Ignorance se je skupina (zdaj šestčlanska: pianist je postal polnopravni član) vrnila - pod producentko palico Steva Albinija - k tršemu zvoku in posnela izrazito zaokroženo celoto. Album Swing razkazuje vse njene slabosti in kvalitete. Od nekoliko prazno repetitivnega "High Speed Energy" pa do briljantnega "Game Boy" in navdahnjeno dolgega "Swing", U.C.P. kažejo zaljubljenost v svoje instrumente, sposobnost njihovega efektnega igranja, razkošnost zvoka (klavir, sax, orglice, trobente), toda pod vsem tem hrupom je na trenutke moč zaznati pomanjkljivo napisane pesmi. Kljub temu LP Swing predstavlja doseženo zrelost skupine, ki verjame v to, kar počne. Glede na vse povedano je treba od nastopa Union Carbide Productions v Ljubljani 20. aprila pričakovati enega od ključnih izrazitih rockovskih trenutkov koncertne sezone.

Terens Štader

ESEJ

ROCK KULTURA SUBKULTURA ALI ZGOLJ MNOŽIČNA KULTURA? (2.)

2.1.2 PRVINE ROCK SUBKULTURE

A. Rock subkultura je, kot pove že ime, najizraziteje določena s pripadnostjo k neki glasbeni zvrsti. Model družbene skupine (skupin), ki jo tvori, ni več določen z razredno-ekonomsko in tudi ne z generacijsko pripadnostjo. Določen je predvsem s skupnim zanimanjem za glasbo. Osredotočenost na glasbo ustvarja kolektivno zavest pripadnosti neki imaginarni družbeni skupini potrošnikov glasbe. Ta je v procesu poslušanja glasbe, druženja in delitve skupnih zanimanj osvobojena vseh realnih družbenih razlik. Glasba kot opij ljudstva? Mogoče.

B. Glede na način obstajanja je rock subkultura pretežno stalna. To pomeni, da se izraža v prostoru med obveznostmi in prostim časom. Njen prostor, kjer se vidno izraža in pokaže vse svoje temeljne značilnosti, je predvsem prosti čas, tj. čas ne vključenosti v produkcijski proces. Prosti čas obsega raven javnosti kot tudi raven zasebnosti (dom).

C. Razpoznavne značilnosti rock subkulture so: druženje v posebnih prostorih-klubih; poseben stil oblačenja in izražanja (rockerski stil); skupna zanimanja, osredinjena na glasbo, reprodukcijo le-te, izmenjavo informacij, obiskovanje koncertov; pomembnost skupne zavesti o soustvarjanju posebne družbene skupine oziroma o svoji razpoznavni izstopajočnosti iz preostalih družbenih skupin; lastni časopisi (fan-zini); pomembnost ustne in prijateljske izmenjave informacij, glasbe itd.; obstajanje na ravni neformalnih odnosov in mehanizmov; posebno razmerje do dominantne družbene kulture; rock subkultura je pretežno moška subkultura (vzrok zato je še vedno dvospolni /moško-žensko/ proces socializacije v sodobni družbi). V pop glasbi je tako razmerje spolov enakovrednejše. Pojav "Riot Girls", ženskih rock skupin (L7, Babes in Toyland, Hole, Lunachicks), ki gradijo na grunge zvoku (umazan, oster in hrupni rock; stilni sinkretizem punk energije in provokativnosti, monotono hrupnih hardrockerskih in metalnih riffov, tempa in ritmičnosti hardcora ter lebdječih zvočnih linij neopsihedelije), ponovno potrjuje nemoč ženskih skupin, da bi izoblikovale lasten ustvarjalni izraz. Vstopile so tja, kjer so njihovi moški kolegi že bili. Po drugi strani pa je taka glasba protestiranje zoper na seksizem vezano opredeljevanje vloge žensk v glasbi. Tiste ustvarjalnosti, ki je svojevrsten rezultat ženskega pogleda na svet (Patti Smith, Laurie Anderson, Diamanda Gallas, Lydia Lunch itd.), pa s takim pristopom ne bodo dosegle. Še vedno bodo le "ženske" med ustvarjalci in ne enakopravne ustvarjalke med ustvarjalci.

V času obveznosti (vključenosti v produkcijski proces) se rock subkultura izraža le v drobcih, saj ta prostor onemogoča druženja in poslušanje glasbe. Rock subkultura obstaja tukaj le na ravni posameznikov, ki so razkropljeni in usmerjeni na čas po delu. Načelo skupine, zgoščene in množično prisotne, je tukaj onemogočeno. To je razlog, ki rock subkulturo vzpostavlja na ravni pretežne stalnosti.

Opisani model rock subkulture je seveda idealizacijski, saj jemlje za prikaz izhodiščno stanje, ki je v sodobni družbi ohranjeno zgolj v drobcih. Tak model danes funkcionira na ravni klubov in koncertnih dejavnosti, ki jih prireja sub-

kultura sama. Sem sodijo tudi vsi tisti ustvarjalci, ki še niso prišli v stik z dominantnimi mehanizmi. To so skrajno marginalne skupine, začetniki ali pa tisti, ki so iz teh procesov demonstrativno ali kako drugače izstopili. Iz tega lahko zaključimo, da današnji pomen izraza subkultura obsega: začetnost nekih subkulturnih dejavnosti, skrajno obrobnost (izoliranost), vztrajno upornost ter ob vsem tem visoko stopnjo individualne ozaveščenosti in refleksije o svojem položaju. Gre za tiste subkulturne dejavnosti, ki so v fazi vstopanja v dominantne mehanizme ali v fazi izstopanja iz njih. Oblika vztrajanja v položaju izločenosti in upornosti prinaša stališnost, kar je najbolj vprašljiva strategija. Danes so lahko uspešne le dinamične subkulture, ki se nahajajo v vmesnem prostoru (vstopajoče in izstopajoče). Poimenujemo jih lahko prehodne subkulture.

Oblikovanje in obstajanje rock subkulture v vmesnem prostoru med obveznostjo in prostim časom je bil eden od razlogov, da so jo v preteklosti razumeli kot pretežno mladinsko subkulturo, kot subkulturo šolske populacije, ki še ni vključena v proces sekundarne socializacije (vstop v dobo odraslosti, v dobo mehanske vključenosti v dominantne mehanizme družbe: delo, družina, skrb, spoštovanje avtoritativnih objektov itd.). Mogoče je to veljalo v dobi začetkov rokenrola (50. leta), ko se je mladina sploh prvič pojavila kot neka vidnejša izoblikovana družbena skupina. Zaradi svoje novosti je bila obravnavana kot protikultura kulturi dominantnih odraslih. Merilo obravnavanja je bilo torej generacijsko-konfliktno, kar pa je v času razvoja in notranje diferenciacije rock glasbe izgubilo na veljavi. Danes sestavljajo rock subkulturo mladina ob koncu osnovne šole (bolj psevdorockerstvo), srednješolska mladina, študentje. Gre torej za družbene skupine, vključene v šolski proces, ki naj bi bil priprava za vstop v osrednje-zrelostno obdobje sekundarne socializacije. Te družbene skupine predstavljajo jedro rock subkulture. Drugo večjo skupino, ki se vključuje v rock subkulturo, predstavljajo že zaposleni, ki pa še niso oblikovali družine in osnovnih pogojev za vstop v zrelostno obdobje. Delež te skupine v subkulturi je manjši. Zadnje skupino predstavljajo zaposleni, ki so že psihosocialno ter družbeno-ekonomsko osamosvojeni ter v celoti vključeni (tudi simbolično) v produkcijski proces. Delež te skupine v subkulturi je najmanjši. Pripadnost k subkulturi res upada s starostjo, ni pa rock subkultura zgolj mladinska subkultura. Upadanje pripadnosti v odvisnosti od starosti je pogojeno s količino in načini razpolaganja s prostim časom.

Tudi z vidika pripadnosti je torej viden proces prehajanja rock subkulture v kulturo. Rockerski stil kot celovit izraz posameznika, ki se mu podrejuje vse posameznikove aktivnosti in subkulturni način komuniciranja s svetom se ne uresničujeta več v polni meri in svoji pristni podobi. Kaj takega je s procesom odpiranja množični kulturi postalo nemogoče. Kajti subkulturni stil kot individualno preoblikovanje normiranih pravil oblačenja, obnašanja in komuniciranja je nezdržljiv z mehanizmi množičnosti, blagovne vrednosti in estetike manipulative enakosti vseh, katere bistvo je v tem, da nudi vsem možnosti sodelovanja pri razprodaji umetnosti in procesu sestopa estetike vsebine v estetiklo forme.

Merilo razredne pripadnosti za določanje rock subkulture v sedanji po-

stindustrijski družbi, ko je socialno-ekonomski položaj srednjega razreda globalen, brez opaznejših zarez navzdol in navzgor (pri nas!), je dvomljivo. Pa tudi sicer na Zahodu, kjer je razredna diferenciacija še razvidnejša, to merilo ne ustreza več realnim razmerjem v rock subkulturi. Dejstvo je, da rock glasba, z njo pa tudi rock subkultura, doživlja ob univerzalni postindustrijski popularizaciji celotne kulture in znotraj nje umetnosti nevarno pomikanje v te mehanizme: ob popularizaciji življenjskih vzorcev in norm; ob procesu izenačevanja želja in predstav vseh slojev (le da na različnih ravneh, v skladu z njihovimi zmoglostmi). To je rock subkulturo odprlo vdoru dominantnih mehanizmov v njeno strukturo, s tem pa jo odprlo vsem slojem. Rockerji so danes pripadniki modernega delavskega sloja, pripadniki srednjega sloja ter intelektualci kot tehnična in duhovna elita družbe. Generacija baby-booma iz 50. let je odrasla. Postala je osrednji produkcijsko-reprodukcijski temelj družbe. Je jedro univerzalnega razreda potrošnikov, ki ustvarjajo estetiko blagovne vrednosti in bleščeče forme s kratko uporabo. Kakovostna in vredna je tista glasba, ki izrabi vse možnosti multimedialne prisotnosti, ki te omami s fascinantno podobo, ki je medijsko nabita do skrajnosti ter dosega množične naklade. Fascinacijo nad vsebino je zamenjala fascinacija nad formo. Sodobna glasba je glasba fasciniranosti pogleda nad podobo. To sprevrženo estetiko, da je lepo to, kar je komercialno uspešno, in ne tisto, kar je samo po sebi vredno, sprejemajo prav vsi. Klasična glasba se distribuira v milijonskih nakladah, veliki aristokratki, dvorni avtorji minulih epoch se producirajo v digitalni tehniki in ob njih lahko poživljavajo nekajletni otroci, gospodinjje, poslovneži ter upokojenci. Skoraj vsaka, tudi povsem obrobna in bizarna rock skupina izda na Zahodu prevence na cd-ju, snema video spote ter skuša z njimi prodreti na MTV.

Proces prehajanja rock subkulture v polje množične kulture lahko torej ugotovimo tudi s tega vidika.

Na kratko omenimo ob pojmu diferenciacije rock glasbe še pojav nujne vzporedne diferenciacije znotraj prej enovite rock subkulture. Z razvojem in notranjo diferenciacijo rock glasbe na posamezne žanre in podžanre so tej razvojni shemi sledile tudi subkulture. Rockerjem so se pridružili pankerji, metalci (znotraj teh pa death, trash, grind itd. metalci), hardkorovci itd. Toda ker so vse te subkulture v temeljnih prvinah določene z zgoraj navedenimi subkulturnimi značilnostmi, jih uvrščamo pod zbirni naziv rock subkultura (ali bolje: subkulture). Razločenost teh delnih subkultur znotraj zbirnega naziva ni tako močna in izrazita, da bi zanje uporabljali posebno poimenovanje.

Toda proces notranje diferenciacije je samo navidezen. O tem govori že omenjena izguba določenih funkcij rock glasbe in njihovo uresničevanje na področju novih, socialno-ekonomsko pogojenih subkultur. O tem govori tudi proces prehajanja v množično, preko tega pa v inštitucionalizirano kulturo.

3 SKLEP

Razmerje omenjenih delnih rock subkultur v okviru enovite (izraz enovita subkultura nam tukaj pomeni zgolj teoretično pomožni izraz) subkulture potrjuje našo zgornjo tezo o prenosu temeljnih mehanizmov univerzalizirane kulture v prostor subkulture. Ta prenos je glavni vzrok vprašljivosti govorjenja in pisanja o rock glasbi kot posebni kul-

turi - subkulturi. Razmerje nadrejenega, osrednjega in skupnega nasproti podrejenemu, vsebovanemu in posameznemu, se odraža v okviru glasbe na ravni razmerja med pop in rock glasbo, to razmerje pa rock simbolično kompenzira in rešuje v razmerju do svojih delnih subkultur (rock subkultura nasproti vsebovanim delnim subkulturam). Še posebej paradigmatično se je tako razmerje izpostavilo s pojavom punka, ki je bil deklarativno v opozicijskem razmerju do nadrejene rock subkulture. Konec 80. let je podobno poskušal grunge rock s svojo "ideologijo brez ideologije", ki je (ali pa bo) v svoji izvorni podobi doživel podobno usodo kot punk.

Osnovni družbeni mehanizem je tako ohranjen tudi v okviru subkulture, čeprav ga ta prikriva, da bi s tem omogočila navidezno sprostitve in uredničenost načela individualnosti in posameznosti. Opraviti imamo z dvema na videz različnima pojavoma. Na eni strani proces vsesplošne dominacije univerzalizirane, množične kulture, na drugi pa proces navidezne notranje diferenciacije rock subkulture. Toda procesa sta povezana. Nemoč ohraniti individualnost znotraj vse agresivnejše potrošniško-blagovne kulture skuša rock subkultura nadomeščati z različnostjo navznoter. Sicer je to, kot se zdi, edina možnost, vendar pa z druge strani hrkati razdiralno deluje na odpornost celotne subkulture. Notranja diferenciacija se skuša izvesti pretežno na glasbeni ravni, opuščajo pa se duhovnoidejne vrednosti glasbenih oblik in tiste funkcije, ki neki glasbeni fenomen utemeljujejo kot občečloveški, ahistorični pojav. Če kje, potem se tukaj pojavlja tista napaka, ki sta jo zakrivila rock subkultura in glasba sami. Ker pa je vsaka glasba, celo vsak ton, odsev družbe, v kateri se pač pojavi, je jasno, da je izvorni krivec za te procese sodobna družba. Glasba je le zvočna modifikacija takih težej.

Rock subkultura izhaja in se utemeljuje v družbi ter v njeni kulturi, znotraj katere nastane in živi. Njuno medsebojno razmerje je pogoj in vzrok hkratnega obstajanja obeh. To razmerje je dinamično dialektično. Nadrejena, prevladujoča kultura dopušča obstoj subkultur, saj preko njih prikrito kontrolira navidezno drugačne, obenem pa iz njihovih odcepitvenih težej in poskusov črpa in prevzema konstitutivne prvine za svoje nadaljnje obstajanje (prej ali slej jih posrka). Subkulturi pa tako razmerje sploh omogoča, da se pojavi (dejansko subkultur nihče ne zatira in onemogoča z resnično represijo). V okviru takih razmerij nato vzpostavlja načelo navidezne individualnosti, ki pa je v bistvu le ponovitev dominantnih družbenih razmerij, pomenov in mehanizmov, le da prikritih z drugačnimi zunanji manifestacijami. Z vdorom na kapitalu zasnovane potrošniško-blagovne kulture v vse plasti družbenega življenja izginja tudi pluralizacija različnih kulturnih praks. Utopična ideja o enoviti svetovni kulturi ni več tako utopična (v glasbi se ta proces kaže v pojavu "world music" - svetovne glasbe; v rock glasbi kot transkulturalnem pojavu itd.). Razlike bodo sicer še obstajale, toda znotraj enega modela. Govorili bomo lahko o blagovni kulturi (estetika uporabnostne vrednosti in fascinacije nad podobo - klasičen primer: Michael Jackson v pop glasbi ter Guns n'Roses v rock glasbi) potrošnikov z večjo, potrošnikov s srednjo ter potrošnikov z najmanjšo kupno močjo. To bo/je edina diferenciacija, kateri se tudi vse do sedaj bolj ali manj obrobne kulturne prakse ne bodo mogle izogniti.

Gozard Beranič & Tina Senegačnik

Če v glasbenem svetu obstaja vam neznana skupina, ki lahko osveži vašo ušesa, prenapolnjena z zapakiranimi, izumetničenimi in hladnimi zvoki sedanosti, skupina, ki jo lahko spoznate in z njo ustvarite kaj več od odtujenega odnosa "obraz iz video spota - gledalec/poslušalec", potem se ta skupina imenuje **Dead Moon**. Dead Moon so, kot James Stewart v svoji podobi antiheroja Divjega Zahoda, razumni in pošteni uporniki, ki pod zastavo individualizma in svobode jurišajo na vsiljeni kolektivizem. Dead Moon so dokončni izraz glasbenega življenja **Freda Colea**, ki je svojo pot začel pred skorajda tridesetimi leti v skupini **The Weeds**, ki je kasneje postala **Lollipop Shoppe** in katere klasika 'You Must Be A Witch' se nahaja na kompilaciji **Pebbles Vol 8**.

KATEDRA: Ti torej še vedno delas ostro garažno glasbo.

Fred Cole: Ja, v principu že. Še vedno igram nekaj starih komadov. Podobno je, ampak ne namenoma, temveč je to le moj stil.

KATEDRA: Hotel sem reči, da zveni tako, kot če bi bile posnete v garaži na starem kasetarju.

Fred: Točno tako so tudi narejene. Ne maram studijev za snemanje. Vse je narejeno doma s staro opremo. Tako, da lahko delam na pesmih, ne da bi gledal na uro.

KATEDRA: Še vedno igraš pesem *You Must Be A Witch*.

Fred: Ja, ljudje jo vedno znova zahtevajo. V bistvu komad ni več v našem programu, toda odkar je izšel na dvojnem live albumu, ne moremo več drugače.

KATEDRA: To ti gre verjetno že na živce?

Fred: Imamo tako širok repertoar, da mi moje pesmi nikoli ne grejo na kozlanje. Povsod, kjer igramo, hočejo ljudje slišati kaj drugega in se temu tudi nekako prilagajamo.

KATEDRA: Kaj misliš o priredbah *'You Must Be A Witch'*, ki jih igrajo *The Droogs* in *The Fuzztones*; ali si ponosen, da skupine 25 let kasneje preigravajo tvoje stare komade?

Fred: Ja, ampak mogoče bi lahko igrali še več naših komadov. Mogoče leta 2010. Ampak fantje počnejo svoje stvari zelo dobro in imajo tudi boljše možnosti, kot smo jih imeli mi takrat.

KATEDRA: Ali je bila publika v šestdesetih drugačna kot dandanes?

Fred: To že, danes so ljudje bolj divji in večji entuziasti. V šestdesetih so vsi zdolgočasno viseli naokoli, lahko bi crknili na odru in bi oni še vedno zdolgočasno hodili naokrog.

KATEDRA: Ti si v bistvu ves čas delal glasbo?

Fred: Ja, sicer ne preveč uspešno. Igrali smo samo v Seattlu in okolici, dokler nas ni poklicala koncertna agencija iz Nizozemske, ki je praznovala deseto obletnico in je želela, da bi nastopili. Seveda smo pristali in igrali. En mesec po tem smo imeli prvo turnejo.

KATEDRA: Ta kitara je prava redkost. Ali raje igrate na originalnih instrumentih?

Fred Cole: Še vedno igram prvo kitaro, Thunderbird '59/Gibsonov model, op.av./ Včasih jo sovražim. Vedno je razglašena. Kljub temu nočem nobene druge, ker se z njo čisto dobro počutim.

KATEDRA: Kaj misliš o današnjih garažnih psihedeličnih skupinah?

Fred: Vedno sem bil mnenja, da je boljše, če ljudje igrajo svoje stvari, kot da imitirajo šestdeseta. Če to počnejo

DRUŽINSKA ROCK'N'ROLL ZGODBA:

DEAD MOON

LOVE COMES ONCE

samo zato, da bi zveneli tako kot takratne skupine, je to slabo. Če pa se na trenutke tako počutijo in te občutke sproščajo skozi glasbo, je to OK. In večina skupin, kot npr. *Miracle Workers* ali *The Cynics*, se tega zavedajo. Vzemi recimo *The Cynics*. Če preigravajo kakšen star komad, ta zveni čisto drugače kot original, ker je drugače producirán, odigrán in bolj divje interpretiran.

KATEDRA: Kaj so počeli ostali člani skupine pred *Dead Moon*?

Fred: Z ženo sva se poročila pri osemnajstih, torej pred šestindvajsetimi leti. Ona igra kitaro in bas približno trinajst let. *Andrew Wood* - bobnar, op.av./ je bil pred tem v drugih skupinah. Kot *Dead Moon* smo na sceni 6 let.

KATEDRA: Nekoč so nastajali bendi, da bi imponirali dekletom.

Fred: Jasno..., potem sem eno srečal in težave so se začele.

KATEDRA: Todie, ali je bila med tabo in *Fredom* ljubezen na prvi pogled?

Todie Cole: To je bilo precej čudno. Do takrat še nisem imela razmerja z moškim in nisem bila zaljubljena. Bil je lep, visok pevec z dolgimi lasmi. Hudičevo aroganten. Veljal je za tipa, ki bi lahko imel vsako dekle v mestu. Jaz pa sem bila bolj sramežljive narave. Končno me je prijateljica vprašala, če vem, kdo se zanima zame. Odgovorila sem ji, da že nihče ne bi polzvedoval o meni. Nakar je ona rekla: 'Fred Cole'. Rekla sem ji, naj izgine. Mislila sem, da nisem lepa..., saj veš, kaj mislim. Pričakovala sem, da bo neverjeten prasec. Toda kasneje sem spoznala, da ni takšen, kot deluje na odru, in da je drugačen od tistega, kot so ga drugi opisovali. Zelo romantičen...

KATEDRA: Rekla si, da je bil hudičevo aroganten. Kaj misliš, zakaj imajo ženske rade arogantne moške?

Todie: Zakaj? Zato, ker to kaže, da imajo duha. Kot taki so izziv in če ženski uspe, da ga obdrži, je to zanjo nekaj. Čeprav ženske vedo, da se za takšnim obnašanjem skriva obrambni mehanizem... Na nek čuden način se mi zdi, da so ženske bolj samozavestne v mladih letih. Ko pridejo v dvajseta, postanejo bolj nesigurne.

KATEDRA: Kje si odrasla?

Todie: V Portlandu. Večkrat smo se selili iz ene hiše v drugo. Rodila sem se v času baby-booma. Otroci so bili povsod. Delovalo je, kot če bi vladali svetu. Nekaj odraslih in armada otrok. To je bila velika zabava. Sicer je to eden od razlogov, da so bila šestdeseta tako plodna. Takrat smo bili vsi najstniki.

KATEDRA: Kateri je bil prvi bend, ki si ga videla?

Todie: To so bili *Kingsmeni* v originalni zasedbi. Imela sem enajst ali dvajset let. Šla sem na ples, ki ga je orga-

nizirala katoliška cerkev in sem plačala četrt dolarja vstopnine. Že v tistih časih četrt dolarja ni predstavljalo nič. To je bilo preden so postali slavni. Lokalna skupina iz Portlanda. Bilo je izvrstno.

KATEDRA: Ali ste kdaj igrali pred izrazito mladim občinstvom?

Todie: Najmlajša publika na našem koncertu je bila na nekem malem festivalu v Italiji. To je bilo med našo prvo turnejo. Največ je bilo fantov v starosti deset do dvanajst let. Mulci so noreli, medtem ko so njihovi očeti sedeli in pili pivo. Njih dejansko ne skrbi, kaj si bodo drugi mislili. In še več, imajo najbolj naravno reakcijo. V teh letih ti glasba pusti najmočnejši vtis. Ko sem bila v teh letih, sem poslušala plošče *Jerryja Leeja* *Lewisa* in *Little Richarda* in si pela in plesala pred ogledalom, čisto iz sebe.

KATEDRA: Ta prvinska reakcija je zelo pomembna.

Todie: Ja, če ne ohraniš malo otroka v sebi, potem si mrtev.

KATEDRA: Mislim, da vi Američani nosite v sebi ta pragmatični pozitivizem, medtem ko se Evropejci nekako preveč poglabljajo v stvari in jih tako po nepotrebnem zakomplicirajo.

Todie: Odkar prihajam v Evropo, sem opazila, da se, čeprav dojemamo stvari v vseh njihovih razsežnostih, če postanejo preveč resne, začnemo šaliti. Nekako neugodno se počutimo, če smo preveč resni. Zato se verjetno zdimo prijateljski... To je naravno, ker želimo, da bi bili všeč drugim. Želim si, da bi me imeli radi. Mislim, da je večina Američanov takšnih: Odraščaš obkrožen z različnimi kulturami in sprejemaš veliko različnih idej in potem rečeš: 'Hej, Američan sem, lahko povem tisto, kaj si mislim, lahko grem kamor si želim, ne mi govoriti, kaj naj počnem, zato ker meni nihče ne govori, kaj naj mislim ali delam!'. Resno mislim, da je pomembno, da ljudje čim več potujejo, ker bo tako boljše za vse nas. Ključ je v komunikaciji.

KATEDRA: Že, ampak ti poješ *Communication Breakdown*.

Todie: Ja, in uživam v tem. Sicer pa je previsoko za njega.

Fred: To pa ne. Lahko pojem višje od tebe.

Todie: A ja... verjetno.

Fred: Tega komada ne želim peti zato, ker bi vsi rekli, da oponašam *Roberta Planta*.

KATEDRA: Zdi se mi, da so se odnosi med ljudmi bolj malo spremenili in problemi, ki iz njih izhajajo, se niso izginiili.

Todie Cole: Ja, seveda, in nikoli ne bodo izginiili.

KATEDRA: To je kot nerazumevanje v odnosu med žensko in moškim, kdo je prvi in kdo drugi, kdo je močnejši in kdo je šibkejši.

Todie: Ampak to se spreminja, včasih so močnejši moški, včasih ženske, včasih so enaki.

KATEDRA: Pa tudi odnosi med belci in črnci se niso spremenili.

Todie: Kar zadeva moškega in ženske, je to na žalost v glavnem zato, ker..., jaz recimo nisem moški in kot taka ne morem popolnoma razumeti moških stališč in razmišljanj. Enako velja na drugi strani za moške. Belci in črnci imajo različne kulture in ne morejo popolnoma razumeti eni drugih. Pa še ta prvinski strah je prisoten, zato ker nikoli nisi siguren, vedno nekaj predpostavljáš. In zaradi tega obstaja to pomanjkanje razumevanja, na kar vpliva tudi neka vrsta strahu in celo omejenosti, neseznanjenosti in nepoznavanja. Deloma so za to krive tudi slabe izkušnje in predsodki, ki izvirajo iz njih. Na tem slonijo odnosi med belci in črnci, Arabci in Židi. In potem pride do izjav, kot so: 'Vse ženske so takšne, vsi Židje so takšni, vsi Srbi...', kar seveda ni res. Ampak ljudje so na žalost nagnjeni k takšnemu razmišljanju. Treba je razumeti, da vedno komuniciraš z eno osebo, ki je to, kar je in ti lahko postane vseč ali ne, toda ona je vedno posameznik in predstavlja samo sebe.

KATEDRA: Ljudje v splošnem slabo izkoriščamo svoje sposobnosti.

Todie: Večina jih zares ne izkoristi. Obstaja teza, da so celo najbolj briljantni umi, kot recimo *Einstein*, izkoriščali le 10% kapacitete svojih možganov. Kar pomeni, da to velja za vse nas in je enako ničli. Če nič drugega, to vsaj pušča upanje.

KATEDRA: *Douglas Adams* je v svoji razpiti knjigi *Štoparski vodnik po galaksiji na prvi strani opisal planet, na katerem so vsi bili nesrečni. Na temu planetu je digitalna ura veljala za velik znanstveni dosežek. Potem opisuje, da so vsi bili nezadovoljni - tisti z denarjem in tisti brez denarja - in da je le denar zase bil srečen.*

Todie: Cel svet je na žalost zreduciran na imeti ali ne imeti. In teh 'ne imeti' je preveč. Ko bi kako postali modrejši in začeli gledati na svet kot celoto ter opustili drže: 'Meni je dobro, a zate se mi jebe...!' To bi želela videti v življenju. Še vedno sem navdušena nad padcem berlinskega zidu. Nisem pričakovala, da bom to doživela. To je bil zame šok. Mogoče obstaja možnost, da se spremenijo tudi druge stvari, za katere ne pričakujem.

KATEDRA: Toda zdaj imamo nacistične, ki si želijo uresničiti svoje interese.

Todie: Ja, zdaj imamo vse stranske učinke. To je ta pokvarjenost politike. Če se spomni prvoletnega občutka ljudi, tega krasnega ljudskega duha, ko je zid padel... Vsi so bili v nebesih. Njihova reakcija je prihajala neposredno iz srca. Šele potem so začeli razmišljati o ekonomskih težavah. Toda začetek mora biti, prvi korak mora biti narejen.

KATEDRA: Torej daješ prednost primarni reakciji.

Todie: Ja, mislim, da je kljub vsem oviram, ki pridejo kasneje, primarna reakcija najbolj pomembna. To je kot ljubezen na prvi pogled. Vsa bolečina in problemi, skozi katere je treba kasneje, so vredni tega primarnega občutka.

S **Todie Cole** se je pogovarjal **Terens Štader**, intervju s **Fredom Colom** pa je prispevek našega dunajskega sodelavca **Manfreda Breinerja**.

Diskografija:
In The Graveyard (tombstone records '88)
Unknown Passage (tombstone records '89)
Defiance (tombstone records '90)
Dead Moon Night (music maniac '90)
13 Off My Hook (music maniac '90)
Live Evil - v živo, Longhorne, ZRN 23.8.'90 (mm 91)
Stranded In The Mystery Zone (tombstone/mm 91)
Strange Prey Tell (music maniac '92)

HRVAŠKA NEODVISNA ROCK PRODUKCIJA V NAVEZI S CROATIA RECORDS:

T.R.I.P. RECORDS

KATEDRA: Ali lahko na kratko predstaviš T.R.I.P. Records?

Tomislav Šunjić: Založba T.R.I.P. Records je nastala kot ideja entuziastov, ideja, ki zori že vrsto let in bi lahko v praksi zaživela nekje leta 1990. Takrat je *Sale Dragaš* ustanovil svojo *Search and Enjoy*, po mojem najboljšo neodvisno založbo, ki se je pojavila na področju bivše Jugoslavije, z najboljšim programom, najkvalitetnejšim delom, vendar pa je prenehala delovati zaradi te nesrečne vojne. Zdal pa se nam je ponudila priložnost, da našo dolgoletno idejo kolikor toliko uresničimo, vendar je ne bi mogli uresničiti, če ne bi bilo možnosti sodelovanja s *Croatia Records*.

KATEDRA: Po čem se T.R.I.P. razlikuje od ostalih neodvisnih založb?

T. Šunjić: Jaz osebno bi si želel, da bi se duh vseh neodvisnih izdaj ohranil. Verjamem namreč, da bomo mi v T.R.I.P. -u tisti, ki bomo ohranili tega duha v postu s *Croatia Records*. Prepričan sem, da lahko spremenimo neke stvari v tej založbi, ki je, globalno gledano, množica birokratov, med njimi pa se vendarle najde tudi nekaj kvalitetnih posameznikov, s katerimi je mogoče delati. Po tem se razlikujemo od ostalih neodvisnih založb, ker lahko poleg entuziazma zagotovimo tudi normalno distribucijo. Brez pomoči *Croatia Records*, ki je hkrati proizvajalec plošč, distributer in trgovec, to ne bi bilo izvedljivo, poleg tega pa se ponuja tudi možnost promocije bendov v tujini.

KATEDRA: Ali je potemtakem v tem razlog, da ste podružnica *Croatia Records*?

T. Šunjić: Tudi njih je to zanimalo, ker so videli, da so bendi, kot so *Los Lobos*, *Faith No More* ali *L7* naredili pravi komercialni bum pod okriljem podružnic, po drugi strani pa je izgubljeno jugoslovansko tržišče, kjer so prezrli mnogo dobrih bendov, ki niso nikjer imeli možnosti izdaje svojega materiala. Tako je prišlo do sodelovanja.

KATEDRA: Kako gledajo druge hrvaške neodvisne založbe na to potezo T.R.I.P. Records?

T. Šunjić: Sijajna stvar na hrvaški sceni, stvar, ki me veseli, je to, da ni nikakršne zavisti. Skratka, tega nismo delali zaradi nobenih drugih interesov, razen tega, da vse tisto, kar si res zasluži, dobi noto profesionalnosti. Veliko mi na primer pomeni, da je centralni prodajalni *Croatie* plošča *Overflow Dorothy* - da lahko trgovci spoznajo, da je mogoče tudi takšne plošče prodati.

KATEDRA: Kateri bende ste do sedaj izdali?

T. Šunjić: Prva je bila kompilacija (*Majke, Overflow, Veliki bijeli slon, Messerschmitt, Don't in Hladno pivo*), za katero pa me veseli, da ni šla v prodajo, preprosto zaradi tega, ker razen *Majk* ni imel nihče posnetkov, s katerimi bi bil zadovoljen. Potem je prišla že omenjena plošča *Overflow*, pa tudi druga plošča *Majk, Razdor*, v kratkem pa pričakujemo še *Hladno pivo, Džinovski*. Nekje aprila naj bi izšla plošča skupine *Res Nullius*, ki je trenutno edina slovenska skupina, o kateri imam jasno vtis. V načrtu imamo tudi *Road Runnerje*, če pa bi se z njimi kaj izjavilo, je tu še *Anestezija*, ki ima tudi dober material.

KATEDRA: Kako promovirate bende?

T. Šunjić: Osebno mislim, da *Croatia Records* ne vlaga veliko v to in je bolj ali manj vse odvisno od naših žepov. Poleg tega tu ne gre samo za ploščo, ampak tudi za kaseto in CD. Naše osnovno pravilo je, da želimo zaradi te ekonomske situacije na Hrvaškem ljudem ponuditi še nekaj več. CD-ju *Overflow* je recimo dodanih šest komadov iz prve plošče, *Majke* poleg petih starih stvari dodajajo še koncertni komad, *Hladno pivo* dodaja še tri bonus komade. Delamo tudi plakate, majice in nalepke teh bendov, in če naredimo video spot, mi ni težko omogočiti predvajanja na specializiranih glasbenih oddajah (*Metalmania, Hit Depo*). Predvsem zaradi tega, ker so tam ljudje iz moje generacije, z njimi pa se poznamo že dolga leta in jim tega ni težko narediti. Kar lahko stori *Croatia Records*, je, da omogoči predvajanje v terminih, ki jih je potrebno plačati. Konec koncev tudi *Croatia Records* prihaja do spoznanja, da j T.R.I.P. Records prinaša novega duha v njeno dose-danje delo.

Zlatko Benčić, Žiga Jenko

Pod skalpelom

NIMAL:
DIS TANZ
AYAA, 1993

Takoj po izidu "zapršenih" petnajst let starih posnetkov izvrstnih Begnagrada je izšla še plošča, na kateri se predstavlja edini (glasbeno) še delujoči član zasedbe Begnagrada, harmonikar Bratko Bibič, vendar v mednarodni zasedbi, ki domuje v Švici in se imenuje Nimal. To je že druga plošča, na kateri se pojavlja Bratko Bibič s svojimi harmonikarskimi in vokalnimi intervencijami, sicer pa gre za tretji album te zasedbe, ki vleče korenine iz znanega švicarskega art rock benda, Debbie Menthol. Plošča Voix de surface, ki je izšla pred dobrima dvema letoma, nas s svojim zvočnim eklectičizmom kljub nekaterim vložkom odličnega čelista Toma Core ni posebej navdušila, sedaj pa, ko so Nimal izgubili še tega iskričevega glasbenika, je bilo pričakovati še bolj vase zaprti "formalistično" godbo. Deloma to drži, saj je na plošči Dis tanz večina komadov podpisal (predvsem) kitarist Momo Rossel, in prav v teh komadih so Nimal še najbolj "eklectični" in zavezani zgolj pletenju zvočne mreže po strogo formalnih, predvsem prepletajočih se neparah metričnih principih. Toda za sterilno zvočno fasado se skriva igrivo muziciranje Bratka Bibiča in bobnarja Pippina Barnetta ter gostujočih glasbenikov, ki vsi po vrsti prispevajo nekaj zvočnih domislic v dokaj skladno zastavljeno celoto.

Ob Momu Rosselu pa se na tej plošči kot avtor starih in koavtor dveh (od štirinajstih) komadov, ki krepko presegajo siceršnji nivo glasbenih zamisli švicarskega eklectika, pojavlja tudi Bratko Bibič, ki mu v izvedbi nekaterih komadov izdatno pomaga tudi basist Nino DeGleria, glasbenik, ki je dal ton drugi zasedbi Begnagrada. To sicer ni nikakršni "prodor slovenske kulture v svet", ampak le en od redkih primerov ohranjanja stika z aktualno evropsko glasbeno produkcijo - glede na prispevek Bratka Bibiča več kot odmeven. Rajko Muršič

KAZNA ZA UŠI: ISPOD ZEMLJE Sorabia, 1992

Ko kitarist, pevec in vodja neke skupine za svoje najbolj priljubljene izvajalce in skupine našteje naslednja imena: Bo Diddley, Jimi Hendrix, The Rolling Stones, MC5, The Stooges, The Doors, Janis Joplin, Sly and the Family Stone, Neil Young in The Hypnotics, in ko je taisti kitarist, pevec, vodja podkovan z visoko kvalificiranim znanjem igranja, razsvetljenjsko osvobodilnostjo, mladostniško upornostjo, ter ima ob sebi basista, ki je na svojem instrumentu enako usposobljen in ima črno kri ter belo dušo, in če se jima pridruži še sposoben in spodoben bobnar, ki zna začutiti in odigrati njihove sexy, funky, rocky komade, potem imamo opravka z odlično skupino. Kazna za uši predstavlja dolgo pričakovani beograjski odgovor na hrvaško rock'n'roll revolucijo, le-ta je nekoč imela svoja epicentra v Vinkovcih in Pulju, na drugi strani pa so rezultat izjemno efektne združive rockovskega pristopa Partibrejkersov in duhovne usmerjenosti Discipline Kličme, so torej izraz ali proizvod beograjske kulture. Njihov dolgometažni privenec simboličnega naslova Ispod zemlje, ki mu je pridobil single Deri Kamen iz leta '91, skozi vseh svojih štirinajst komadov potrjuje, da gre za skupino, ki je na temelju, ki so ga pripravili njeni vzorniki, zgradila lasten zvok in identiteto. Izjemno osvetojuče in spodbudno. Skratka: briljantno.

P.S.: Zaenkrat je izšla samo kaseta zelo sumljive kvalitete, zato vam svetujem, da počakate na napovedani vinil in CD.

Terens Štader

Mia Žnidarič ni pomembna zgolj zato, ker zapolnjuje vrzel na domači glasbeni sceni. Dobrih pevk namreč nikoli ni bilo veliko. Ali pa jih mi nismo slišali. Tudi o tem smo se pogovarjali z njo, predvsem pa smo govorili o kar trojni izdaji, ki jo je pred kratkim posredovala založba Corona. Gre za malo CD ploščo z naslovom **Kako lep je ta svet** s petimi posnetki s slovenskimi besedili, za običajen, velik CD z naslovom **It's Just Luck** ter za kaseto, spet imenovano **Kako lep je ta svet**, ki - ob posnetkih, pobranih z omenjenih CD izdaj - prinaša še dve drugje nezabeleženi skladbi.

KATEDRA: Mali CD z naslovom *Kako lep je ta svet* se, razen tega, da so na njem besedila v slovensčini, od velikega, *It's Just Luck*, vsaj po mojem mnenju razlikuje tudi po razpoloženju, ki prevladuje na njem. Zveni nekako bolj veselo, skoraj radostno. Nekateri izvedbe, recimo pesmi *Domotžno potovanje*, spominjajo na *Anjo Rupel* oz. *Videosex* iz obdobja plošče *Svet je zopet mlad*. Ob tem pa mali CD na nek način pripoveduje svojevrstno zgodbo, kopčenje po domu, deluje skorajda samoopisno. Veliki CD deluje bolj nevtralen.

Mia: Nekateri pesmi je bilo težje prevesti. Ob tem so nekateri prevodi dobro zveneli na papirju, odpeti pa jih je bilo težje ali nemogoče. Zato takšen izbor na malem CDju.

KATEDRA: Kdo so glasbeniki, ki te spremljajo na posnetkih?

Mia: Na plošči so udeleženi bolj ali manj sami moji prijatelji z glasbene akademije v Grazu. To je pianist Peter Mihelič, ki je medtem končal šolo. Sedaj je v New Yorku, kjer se preživlja z igranjem po glasbenih klubih. Nato basist Predrag Revišin-Reša, ki še obiskuje graško šolo, bobnar Vito Lesczak, trobentač David Jarh... To je klasična zasedba. Ti ljudje igrajo vsak večer tudi na ulici. Obvladajo jazz standarde. Sodelovali so še bobnar Aleš Rendla, basist Nino DeGleria ter klavirist Aci Lukač, ki ga na žalost ni več. Pred kratkim je umrl v prometni nesreči. S temi tremi sem sodelovala dobri dve leti. Ti glasbeniki so delali v skupinah Begnagrada ali Quatebriga. To je že novejša glasba. Ta pristop se najbolje sliši prav v skladbi *My Favourite Things*, ki smo jo posneli Aci Lukač, Nino DeGleria, bobnar Nino Mureškič in jaz. Inačica na plošči *It's Just Luck* je popolnoma druga, ni klasična. Ker pa sem jaz imela tako rada jazz standarde, so se morali ti trije tudi sami nekoliko bolj posvetiti tradicionalnemu jazzu, če so me hoteli spremljati. Skratka: drug od drugega smo se ogromno naučili.

KATEDRA: Očitno ste se tudi dobro ujeli.

Mia: Da. Če poslušas *My Favourite Things*, boš videl, da ima tudi popolnoma drugo razsežnost. V njej se namreč čuti oz. odseva dejstvo, da smo pred tem tesno sodelovali dobri dve leti. Ta skladba je nastala popolnoma spontano. Posneta je bila spomladi 1990. leta, ko smo dobili prvo možnost za snemanje. Ta izvedba se je razvila v studiju. Posnetek je nastal ob treh zjutraj, potem ko smo snemali oz. igrali že par ur. Tu mi je prvič v življenju uspelo, da sem bila čisto samošvoja, tako glasovno kot v emocionalnem smislu. Ne vem, če bom sploh lahko še kdaj ponovila tisto barvo glasu, ki sem jo imela takrat.

Vse je nastalo spontano. Med igranjem se nismo niti spogledali, nič dogovarjali. Ker je tako izvrstno uspel, smo ta

MIA ŽNIDARIČ

LADY SINGS THE JAZZ

posnetek hoteli dati na ploščo. Ker pa ni bil čisto v kontekstu z ostalimi, smo ga dodali na CD inačico kot dokument. Tu je pomemben delež odigrala prav izkušnja teh glasbenikov z glasbo skupine Quatebriga, v kateri so igrali....

KATEDRA: Zanimivo. Prav ta skladba ter zadnja, prav tako dodatna, *The Dry Cleaner From Des Moines*, najbolj izstopata tudi v zvočnem smislu, ne zgolj po času nastanka ali po zasedbi, ki ju je posnela.

Mia: *The Dry Cleaner From Des Moines* je posnela spet druga zasedba. To je pravzaprav moj prvi studijski posnetek, iz aprila 1990. leta. Janez Križaj, ki nam je omogočil snemanje, me je postavil na granitno kocko in dejal, da se mikrofona ne more spustiti bolj dol. Tako sem stala na tisti granitni kocki in se stegovala k mikrofona. Spremljala sta me Saša Olenjuk s kitaro in Jani Kace z basom. Saša je drugače prvi violinist v ljubljanski Operi, Jani pa izvrstno obvlada funky. Veliko je poslušal Pastoriusa, basista skupine Weather Report. Joni Mitchell je omenjeno skladbo na svoji plošči Mingus, posvečeni takrat umrlemu Charlesu Mingusu, posnela prav z Jacom Pastoriusom.

Imam to srečo, da imam glas, ki ga lahko obarvam na zelo različne načine. Tudi emocionalno sem enkrat tukaj, enkrat tam. Seveda izhajam iz jazz standardov, vendar me to ne omejuje, da ne bi kake stvari naredila tudi drugače. Recimo s sintetizatorjem. Rada imam recimo Joeja Zawinula in Weather Report. Tisoč stvari imam rada, čeprav izhajam iz jazz standardov....

Zelo rada bi recimo posnela pesem *Gloomy Sunday*, ki jo tudi poje Billie Holiday. Vlado Kreslin jo je tudi že posnel. Pod imenom Bela nedelja.

KATEDRA: In *Diamanda Galas* na plošči *The Singer*. Še eno vprašanje v zvezi s tem. Tvoj dosedanji repertoar je sestavljen, kot sama praviš, iz jazz standardov. *Gloomy Sunday* je v tem smislu izjema. To je blues oz. gospel. Drži, da je jazz neločljivo povezan z bluesom, preprosto rečeno se je celo - vsaj na nek način oz. deloma - razvil iz njega. Pa vendar: zakaj ne poješ tudi več blue-*sa*? Bessie Smith, mogoče Janis Joplin, če smo že pri tem...?

Mia: Prva plošča, ki sem jo dobila,

ko sem imela kakih petnajst let, je bila plošča Billie Holiday. Njo sem nato neprenehoma poslušala. Vsak, ki se začneja z nečim ukvarjati, ima kakšnega vzornika, ki ga hote ali nehoti posnema. Jaz pa Billie Holiday preprosto nisem mogla zgolj posnemati. Ona je recimo zame blues pevka. Zato sem potem našla še eno drugo pevko, to je bila Ella Fitzgerald. Ona je swing pevka, čeprav seveda odpoje tudi blues. Ker pa se tukaj, pri nas, nisem imela od nikogar kaj naučiti, sem pač le ogromno poslušala svoje plošče. V tem sem se našla, začela sem delati tovrstne stvari. Razen tega je skladba *The Dry Cleaner From Des Moines* Joni Mitchell in Charlesa Mingusa, ki zaključuje ploščo *It's Just Luck*, blues. Ni sicer popolnoma tipičen blues, pa kljub temu.

Vsekakor bom blues še pela, saj me blazno privlači. Tudi gospel me privlači. Vse to moram obvladati, če hočem biti dobra pevka. Vendar se z glasbo profesionalno ukvarjam šele štiri leta in se moram še ogromno naučiti. Mogoče bom čez kakih deset ali dvajset let obvladala vse te vrste, če bom seveda pridna. Mislim, da mi čustev za to ne bo zmanjkalo. Čustva so seveda pri tem izredno pomembna.

KATEDRA: S tem si nekako potrdila svoj vtis, o katerem sem te hotel vprašati. Ne glede na to, da je znana tvoja velika ljubezen do Billie Holiday, so mi pesmi na plošči zvenele bližje Elli Fitzgerald.

Mia: Absolutno. Razlog pa je v tem, da so bile vse te pevke tako izvrstne, tako neponovljive. Tako odlično so izvedle svoje pesmi, da jih ne morem niti približno ponoviti. Jaz sem neznatna v primerjavi z njimi. Ker pa si ne morem kaj, da ne bi tudi jaz tega počela, sem si morala pomagati z nekim vzorom. Billie Holiday je preveč svojska, preveč izvirna, zato sem si pomagala z Ello Fitzgerald. Tudi Ella je neponovljiva, a je kljub temu nekoliko bolj enostavna v primerjavi z Billie Holiday. Billie je popolnoma črna, kar mene še posebej privlači. Ella pa ne. Ona lahko sicer žalostno odpoje neko pesem, vendar ne toliko črno kot Billie Holiday. Ob njeni izvedbi me vedno spreleti srh. Tudi če se le spomnim nanjo.

foto: Tihomir Pinter

naročam Katedro 212-004

KATEDRA: Kaj pa Bessie Smith?

Mia: Jasno, tudi ona. Vendar od nje še nimam dovolj plošč, da bi jo dobobra spoznala. Pravkar sem dobila še eno njenih starih plošč. Ob tem sem začela spoznavati tudi Diane Washington. Vsa ta leta sem namreč poslušala le Billie Holiday in Ello Fitzgerald, pa Louisa Armstronga... Torej predvsem pevce, vokalni jazz. Šele zdaj sem prišla do Milesa Davisa, Mingusa, Joni Mitchell....

KATEDRA: In Janis Joplin, če se poskušam preseliti v rock okvirje? Nena-
zadnje tudi zaradi njene povezave z Bessie Smith.

Mia: Odlična je. Ona je Bessie Smith s svojim petjem postavila spomenik.

KATEDRA: Tu je ta zveza, nekakšna naveza bolečine: Billie Holiday, Bessie Smith in Janis Joplin. Po smrti Janis Joplin pa pravzaprav ni več nobene tovrstne pevke...

Mia: Sedaj sem torej na začetku svojega početja. Imam vzornika, ki ga neka-
ko poskušam oponašati. To počnejo tudi drugi. Prijatelji glasbeniki, ki hodijo na akademijo v Graz, recimo pravijo, da ni nič narobe s tem. Potem pa najdeš oz. razviješ svoj lasten izraz.

KATEDRA: Na Zahodu, kjer je diskografska industrija razvita in kjer lažje izdajaš plošče, si to lahko privoščis. Pri nas so, vsaj včasih, recimo v sedemdesetih, nasploh tudi najboljši težko pristi do plošče, le-ta pa je morala biti že takoj samostojno avtorsko delo. Sedaj se stvari na srečo izboljšujejo. Ob tem bi se dotaknil še ene stvari. Prej si rekla, da se v našem prostoru nisi imela od nikogar učiti. Vendar mi je v zvezi s tvojim petjem prišla na misel vsaj Majda Sepe.

Mia: Njo sem ogromno poslušala. Vendar bi prej rekla, da sem bližje Marjani Deržaj.

Vendarle so pevke pri nas. Recimo Alenka Godec. Ona je izredno dobra pevka, čeprav v pop okvirju. Nekaj takega kot Whitney Houston. Njo ima tudi najraje. Tu je še Damjana Golovšek, ki ima krasen alt.

Omeniti moram še Ireno Kohont, ki je tudi Štajerka. Midve se imava zelo radi. Ona pride na vsak moj koncert. Zelo jo spoštujem.

KATEDRA: Kaj pa Anja Rupel, ki smo jo omenjali prej?

Mia: Anja mi je dobra prijateljica. Ko sem bila stara sedemnajst let, sem želela početi podobne stvari, kot jih je ona kasneje z *Videosexom* na plošči *Svet je zopet mlad*. Že takrat sem razmišljala, kako bi te stare pesmi naredila na nov način. Takrat se midve seveda še nisva poznali. Spoznali sva se šele pred kakimi tremi leti. Ona je zame vsekakor zelo dobra pevka.

KATEDRA: Nastopi?

Mia: V zadnjih letih sem veliko nastopala tudi v tujini, na Dunaju, v Grazu, v Trstu, v Parizu, v Nemčiji. Povsod sem imela uspeh, kar je zanimivo, glede na to, da sem pravzaprav šele zares začela. Na nastope v tujino pa sem prišla s pomočjo Davida Jarha. On me je seznanil s kitaristom Igorjem Leonardijem, ki je pred tem delal tudi v skupini Begnagrada. Igor je sedaj v Ameriki, kjer sodeluje z Donom Cherryjem. Z njima in še z nekaterimi smo imeli prvo veliko zasedbo. Z njo smo nastopili tudi na Drugi godbi 87.

Onadva sta me tudi nagovorila, da sem opravila sprejemne izpite za graško glasbeno akademijo, vendar sem nato spoznala Nina DeGleria in šla v Ljubljano. Dobila sem status samostojne ustvarjalke in z Ninom ter ostalimi delala v raznih glasbenih zasedbah. V goste so me povabili tudi Jože Privšek, New Swing Quartet itd. Delala sem tudi v duetih. Z Alešom Rendlo, glas in bobni, ter z Ninom DeGlerio, bas in glas.

Nato sem leto in pol hodila na učne ure k Nadi Žgur, sedaj pa imam učiteljico petja Jasno Spiller, s katero pilim tehniko petja. Tudi na glasbeno akademijo v Gradcu bom hodila k newyorškemu jazzovskemu profesorju Andyju B.-ju.

Milko Moštrak

TOMAŽ PENGOV:
RIMSKA CESTA
Sraka, 1992

Nekateri avtorji celo življenje sestavljajo mozaik svojega dela, nekateri pesniki pojejo eno samo pesem. To, kar nas pri kloniranju trivialnega konzumnega kiča ponavadi moti, je pri zares talentiranih ustvarjalcih pravzaprav njihova prednost. Ni treba posebej poudarjati, da sodi Tomaž Pengov med slednje. In seveda, da je popoln unikum, ne samo v našem podalpskem svetu; žal pa poje v jeziku, ki ga lahko razumeta le slaba dva milijona potencialnih poslušalcev, tako da ne bo nikoli deležen pozornosti, ki bi si jo sicer zaslužil. Kljub dolgoletni (ne samo) ustvarjalni krizi se je po prav legendarnem sprejemu (in več kot spodobni prodaji) njegovega prvenca *Odpotovanja v sedemdesetih* pojavil v dvema ploščama v zadnjih petih letih. Pripravili so pred kakšnimi petimi leti šle mimo nas preveč neopazno, pač v skladu z zdravorazumskim razmišljanjem, da bo že čas pokazal, če gre samo za stare preostanke, ki so pač po nekakšnem spletu naključij ugledali luč sveta. *Rimska cesta* dokazuje, da se je Tomaž Pengov zares (in upamo, da dokončno) "vrnil" - v zadnjih letih je tudi ta nostalgična in "popotna" pesniška duša našla obilo materiala za pesniški angažma ("Generali", "Ladje konkvistadorjev", "Obrazi padajo", "Stari klovni"), ob stalnih popotnih ali bledih ("Na daljnem kolodvoru", "Kamor greš", "Vrta vrata") in ljubezenskih ("Bila sva vse", "Ostani lepa") temah. Ob uvrstitvi "večne" v nasmehu nekega dneva (v novi zvočni preobliki) ter dveh Ježkovih in eni Prešernovi pesmi oziroma dveh pesmi iz pozabljene singlice *Napisi padajo iz leta 1978* je CD plošča *Rimska cesta* zaokroženo avtorsko delo, ki v bistvu niti po izvedbeni niti avtorski plati ne zaostaja za legendarnim prvencom - tudi Činčevi aranžmaji pravi nič ne motijo, pa tudi občutek, da smo vse te pesmi že nekoč "slišali", po določenem času izpuhti. To pa je seveda zadosten razlog, da se plošča pojavi tudi v vaši zbirki, in da se pojavite na katerem od (pre)redkih Pengovovih nastopov.

R.M.

SWANS:
OMNISCIENCE
Young God Records

Koliko časa bo Michaelu Gira uspevalo izgrajevati vedno nov svet, ko se vendarle zdli, da je bilo že vse povedano in narejeno s *Children of God*? Ali vsaj z *The Burning World*. Ostalo so presežki, ki ostajajo na formalni ravni - Gira si namreč izmišlja le nove nazive za dokončen splet istih občutij oz. simbolov. In uspeva le z neomajno držo vseveda. *Omniscience* je plošča, posneta v živo na lanskoletni svetovni turneji Swans. A občajen koncertni album to vsekakor ni. Posnetki so bili pozneje močno popravljeni v studiu, in kar je še pomembneje, glas publike je izrezan do zgornje meje tehničnih možnosti. Tako plošča v celoti ne ponuja občutka zaključene koncerta in kljub nekaj novim pesmim je ne moremo šteti za redni album skupine. Vse skupaj lahko razumemo kot nenavadno domislivo naših posebnosti, ki bežijo od vsega, kar diši po običajnem teku stvari. Delno gre tudi za poravnavo listega, kar so Swans zagrešili na nekaj pesmih z *Love of Life*, ko so v veliki želji po novostih z igro travok povozili epohalni "Her" in "God Loves America". Sedaj so ključne skladbe zabeležene v potrebnih dolžinah in se končajo šele po poštem izčrpanju vseh. Pomemben del plošče *Omniscience* zavzemajo instrumentalni vložki, večinoma sicer iztrgani drobci znanih tem, a stojijo sami zase. To poudarjeno ustvarjanje same atmosfere je lahko odredilna smer za naprej, kajti konstruktivne simbole končnih (?) razsežnosti so že izčrpali polje dobrega okusa. Janez Golič

Rajko Muršič

PESNIK IN PEVEC:

TOMAŽ PENGOV

POPOTNIK NA DALJNEM KOLODVORU

V tako majhnem prostoru, kot je naš, je privatno in javno sfero skorajda nemogoče ločevati, saj v "urbani" vasi vsi lahko zvezo praktično vse o vsakomer. In če se znajdeš v nemogoči pesniški poziciji, kjer je ločnica med javnim in zasebnim venomer zabrisana, se lahko zgodi, da te - kot ustvarjalca - ta nemogoč pritisk okolice enostavno blokira. Že na Odpotovanjih je **Tomaž Pengov** dosegel vse, kar je v tem okolju mogoče doseči, potem pa je ostal samo še kulturna figura generacijam, ki so prihajale za njim. Z odlično **Rimsko cesto** se po **Odpotovanjih** znova vrača med nas.

KATEDRA: Med prvo in drugo ploščo je petnajstletna razlika, med drugo in tretjo pa le pet let. Ali sedaj končno res lahko računamo nate kot na avtorja, ki se bo pojavil redno? Kakšni so bili razlogi za tako dolg molk?

T. Pengov: Na tako kompleksno vprašanje moram tudi odgovorjati resno, časovno se moram potopiti v lastni spomin. Začelo se je tako, da sem igral samemu sebi - to je seveda začetna faza za vsakega ustvarjalca. Potem je prišlo do povratnega odboja in sprejema med prijatelji. Na nek način te veseli, da si sploh sprejet in da pišeš nekemu drugemu, toda pesmi sem vedno pisal zase in ne za druge, čeprav je sporočilo šlo navzven. Odziv ob prvi plošči me je na nek način presenetil. Kajti če poješ sam doma, si nekako zadovoljen s tem, da se sploh izraziš, potem pa naenkrat doživiš odmev pri ljudeh, ki te slučajno slišijo. Neverjetno... Krožiš v vseh tistih metaforah in glasbenih ter besednih povratnih zvezah, ki jih vsak različno razume in najde tvojo stisko in tvoje veselje, potem si potrjen, predvsem pa rahlo razgaljen. Do golega. To je sicer morbidna primerjava, ampak...

Hkrati pa sem bil zelo vesel, ker nisem pričakoval odziva in to je precej spremenilo smernice mojega delovanja.

KATEDRA: S tem je tudi povezan tvoj še zmeraj nekoliko plašen nastop.

T. Pengov: Jaz nisem estradni človek, na odru se zmeraj počutim kot otrok. Dobro vem, da je vse, kar lahko dam, neka energija, ki gre iz mene, ampak iti mora neposredno iz mene. Marsikdo me pogosto vpraša, zakaj svoja besedila berem. Zato, ker jih ne znam; in jih namenoma ne znam, ker si jih nočem na tak način vsidrati v glavo, da bi potem postala kamnita in brezizrazna. Mislim, da tistih pesmi, ki sem jih res dobro naredil, tudi sam ne razumem, sam pri sebi jih vedno interpretiram drugače. Moja velika sreča je, da znam vsako svojo besedo spremljati s kitaro - to ni sreča, to je plod dela, neprestanega igranja in neprestanega koltusa med glasbo in besedo. Če sem s tem zadovoljen, v sebi, potem sem pomirjen, in s tem pridem na oder kot otrok, nedolžen - zato berem, zato igram samemu sebi, na novo, zato lahko mimo tega povem kakšno šalo, anekdoto.

KATEDRA: Ob tem, ko si povedal, da spremljaš vsako besedo z glasbo, sem se spomnil na krasno primerjavo Zmage Kumer, ki pravi, da je melodija ljudske pesmi nekakšna posoda, vaza, v katero naliješ neko besedno "vsebino", sporcilo.

T. Pengov: To je zelo lepa primerjava. Morda jo lahko opišem na drug način: glasba je nekakšen akvarij, v katero spustiš ribice, ribice so besede, besede so žive. Če me sprašujejo, kaj je prej, glasba ali beseda, tega sam ne

vem. To niha, enkrat je to, potem drugo. Začnem pisati pesem, potem pa že slišim, ne bom rekel božji glas, ampak zaslišim pač mol ali dur, ne vem kaj, kako se bo to razvijalo. Po drugi strani pa se zgodi, da zaigram in slišim, ne besedo samo, ampak njeno melodijo. Če pišem pesem, jo vedno pojmem, če igram glasbo, improviziram, nisem klasičen glasbenik, sprehajam se po kitaro in iščem glasbo, iščem pač po vseh možnih poteh, in takrat se vseli beseda in glasba začne spremljati besedo, jo ovije kot nek kokon, potem pa se razvija naprej, brsti. Tako se mi dogaja, tega se ne morem rešiti. Če sedem za pisalni stroj ali primem v roke svinčnik in začnem pisati pesem, na nek način že slišim melodijo in obratno: če primem v roke kitaro, že slišim, ne ravno besede, ampak neko vsebino besed, ki se bodo zgodile. To je pri meni tako povezano, da sam težko ločim, in mislim, da sem tega vesel. Ta strjenost besede in glasbe, to me je obsedlo takoj, ko sem začel.

KATEDRA: Vseeno pa imaš dve instrumentalni skladbi. Kakšne izkušnje imaš glede vprašanja vsebina-forma, glede na to, da ne moreš ločevati besednega od melodičnega dela?

T. Pengov: To se zgodi v meni samem - ali pa se ne. Če začnem igrati, kadar sem doma, igram neko svoje razpoloženje. Ko sem na odru, moram ta razpoloženja menjavati in to je zelo naporno.

KATEDRA: Tradicija spremljave pesnika ob glasbilo vsaj v slovenski ljudski glasbi ni izpričana, vseeno pa uporabljaš nekaj ljudske motivike, recimo *Pegama in Lambergarja* ali *Rodovnik vina*.

T. Pengov: Rodovnik vina sem našel v knjigi Zmage Kumer Pesem slovenske dežele. Jaz uporabljam haloško varianto. To se res ni nikoli spremljalo. Sam sem jo aranžiral s kitaro in sem jo seveda moral tudi skrajšati, ker se na ploščo ne da spraviti te jare kače. Tudi Pegam in Lambergar je bila deloma zapisana z napevom v prvi knjigi Slovenskih ljudskih pesmi. Tudi to sem svobodno razvil

- mislim, da imam pravico do svojega posega.

KATEDRA: Petje ob spremljavi glasbila je vendarle bistven del evropske glasbene tradicije, recimo bardov in trubadurjev. Kako se počutiš - v vlogi ljudskega godca gotovo ne, ker nisi zabavljač?

T. Pengov: V taki vlogi se res ne počutim. Počutim se kot nekakšen radeveden samotnež, ki vse, kar zapoje in zaigra, lahko naredi sam. Mogoče je ravno zaradi tega prišlo do tako dolgih časovnih zamikov, ampak čisto vsako pesem, ki jo boš slišal na katerikoli plošči, zaigram sam. Narejena je samo za kitaro. Lahko imam nekaj aranžmajev z nekaterimi drugimi instrumenti, kar je marsikomu odveč, toda jaz vsako pesem zapišem samo za kitaro ali lutnjo in glas. Tu ni dileme o zunanjih aranžmajskih posegih. Narediti vse to iz enega instrumenta in enega glasu, z ritmom, melodijo, metriko, rimo, ki včasih ni potrebna, metrika pa je - to je moje vprašanje. Čisto vsaka pesem, ki jo naredim, mora biti postavljena tako, da je lahko spremljana samo s šestimi strunami. Potem se lahko še kaj doda. Toda samo šest strun, glas in beseda - to je to. To je bistvo mojega principa dela.

KATEDRA: Tvoj jezik je slovenščina, tvoj, recimo melanholičen modus, je vezan na to področje. To se mi zdi gotovo razlog težav pri morebitni percepciji v širšem svetu, po drugi strani pa ima vsaka glasba vseeno neke globalne sporočilne razsežnosti.

T. Pengov: Organizirano sem šel nastopat v tujino le malokrat, toda vsakokrat, kadar sem šel kar na potovanje, sem vzel plunko s seboj. To je pa prava človeška viza, svetovna, planetarna viza. Če prideš nekam v tuje okolje in želiš spoznati ljudi, to izpelješ s plunko povsem brez problemov. Hitro prideš skupaj. Recimo s kakšnimi anatolskimi pastirji. Tam sem recimo igral saz na svoj način, tako kot oni niso vajeni, in narobe, a vseeno - deluje kot kamen modrosti. Ne modrosti. Tako pomirjevalno.

KATEDRA: In kako se počutiš sedaj,

foto: Lado Jakša

COOL-TURA V TEMNEM GOZDU

HALO, POMOČ, TUKAJ POŽAR

V času, ko že vrabci na granatah čivkajo o za kulturo krivičnem deležu v proračunu, se malce treznejšim prižiga Sokratova lučka. Ne bi sicer hotel z naslednjo mislijo minimizirati naporov kulturnikov ali bognekdaj zagovarjati takega razreza proračunske torte, ki nas bolj kot v Evropo vleče kam nazaj, toda... Če je kultura res identifikacija slovenskega duha, kot kulturniki zelo radi z vihtečo desnico patetično poudarjajo, se moramo zamisliti, kje ta duh sploh je. Njihovo nezadovoljstvo, ki se vleče še iz časov prvega državnega ministra dr. Andreja Capudra in se je ob Borutu Šuklju popolnoma stišalo, ponovno udarja na plano pri vladavini Sergija Pelhana.

Kaj kulturniki dejansko hočejo, tega nihče ne ve. Lahko jim popolnoma brez sramu vržemo rokavico v obraz in zabrusimo, da so prav oni ustvarili to državo, ko so bili izvoljeni na oblast. Dr. Matjaž Kmecl, Ciril Zlobec, Jaša L. Zlobec, dr. Dimitrij Rupel, Tone Partljič itd. Sedaj so se nenadoma presenečeni soočili z rezultati svojega dela in ugotovili, da je stanje nezno. Vendar pa ne uvidijo ali si nočejo priznati, da jim je bumerang slovenstva odrobil glave. Ko so končno postavljeni pred svojo kreacijo in so se po prejšnji zlihanosti z oblastjo postavili proti oblasti, v zameno za prepuščeno oblast zahtevajo več denarja. Trgovanje ali izsiljevanje?

Dr. Janez Drnovšek, predsednik stranke, ki je zmagala na volitvah, je v svojih predvolilnih programih popolnoma eksplicitno povedal, da bo stranka vse sile usmerila v stimulacijo gospodarstva in v reševanje krize, ki si s svojo več kot stotisočglavo brezposelnostjo ne more privoščiti nadaljnega eskiviranja socialne politike in še dodatno povečati stroškov že tako drage države. Na drugi strani pa tudi ponudil, da, če si tako

želimo reševati kulturo, naj razpišemo referendum, na katerem se bomo odločili, ali bomo dali vse v kulturo ali ne. Ko kulturniki nonšalantno zahtevajo več, se ne ukvarjajo s tem, koliko stane njihova produkcija, da je mogoče tisk predrag, da je produkcija predraga, skratka, da so zahteve pretirane in jih je mogoče zmanjšati na drugem koncu.

Zato je neupravičeno ustvarjanje t. i. kulturniške elite, ki bi v marmorno-kristalnih hramih rada živela diferencirano, se kitila s tujim nakitom in razglabljala o izrednosti slovenske nacije, s čimer pa bi opravičevala le svojo nedotakljivost in povzpetost na Olimp. A kaj, ko se žal morajo sprijazniti s tem, da niso bogovi, čeprav bi radi bili. Antagonizem kulture in politike se je zlit v enačenje kulture in politike, če parafraziramo Laibache s kulturo kot najvišjo obliko politike. Ter lopnil. Igranje z ognjem je opeklo njegove podpihovalce. Infiltracija v politiko jih je drago stala, danes pa njihove jokajoče in v nebo vpajoče zahteve delujejo zgolj kot razkazovanje njihove duhovne in intelektualne revščine ter na nek način nesposobnosti življenja v realnem družbeno-političnem sistemu.

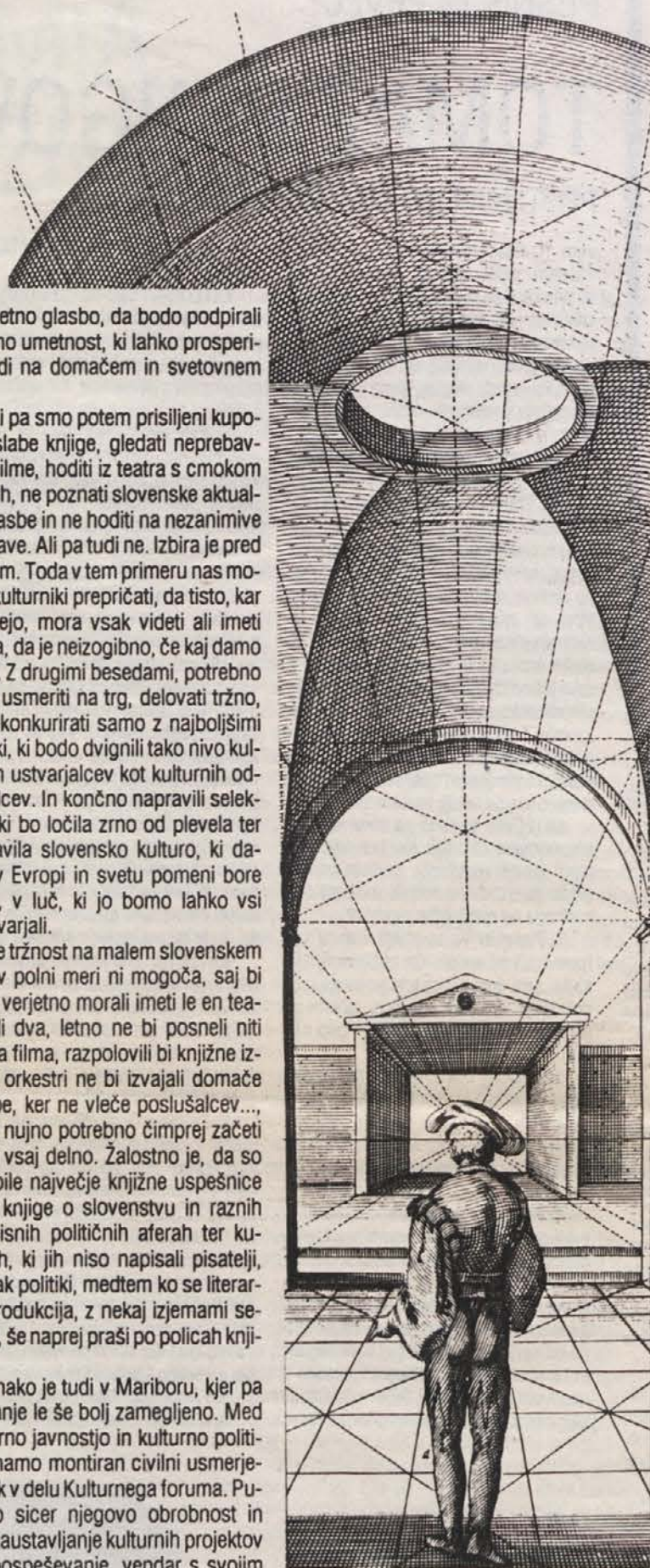
Tudi sedaj nihče ne govori o kvaliteti kulture. Ko zelo grajani ministri Janez Janša argumentira sredstva, ki jih potrebuje, z natančnimi definicijami, ko počne enako gospodarski del vlade, ko enako naredi ministrica za delo Jožica Puhar, kulturniki na kaj takega pomislijo le kot na spodkopavanje njihove ustvarjalne integritete in omejevanje svobode. Odbijajo vse racionalne razloge utemeljevanja proračunske vreče in vihtijo kije, da rabijo denar, da slovenska država ne bo izumrla, ne stopijo pa na podlagi argumentov, da bodo tiskali dobre knjige, da bodo snemali zanimive filme, da bodo postavljali gledljive predstave, da bodo skladali

kvalitetno glasbo, da bodo podpirali likovno umetnost, ki lahko prosperira tudi na domačem in svetovnem trgu.

Mi pa smo potem prisiljeni kupovati slabe knjige, gledati neprebavljive filme, hoditi iz teatra s cmokom v ustih, ne poznati slovenske aktualne glasbe in ne hoditi na nezanimive razstave. Ali pa tudi ne. Izbira je pred vsakim. Toda v tem primeru nas morajo kulturniki prepričati, da tisto, kar počnejo, mora vsak videti ali imeti doma, da je neizogibno, če kaj damo nase. Z drugimi besedami, potrebno se je usmeriti na trg, delovati tržno, torej konkurirati samo z najboljšimi izdelki, ki bodo dvignili tako nivo kulturnih ustvarjalcev kot kulturnih odjemalcev. In končno napravili selekcijo, ki bo ločila zrno od pleva ter postavila slovensko kulturo, ki danes v Evropi in svetu pomeni bore malo, v luč, ki jo bomo lahko vsi zagovarjali.

Če tržnost na malem slovenskem trgu v polni meri ni mogoča, saj bi sicer verjetno morali imeti le en teater ali dva, letno ne bi posneli niti enega filma, razpolovili bi knjižne izdaje, orkestri ne bi izvajali domače glasbe, ker ne vleče poslušalcev..., pa je nujno potrebno čimprej začeti z njo vsaj delno. Žalostno je, da so lani bile največje knjižne uspešnice prav knjige o slovenstvu in raznih zakulisnih političnih aferah ter kuhinjah, ki jih niso napisali pisatelji, ampak politiki, medtem ko se literarna produkcija, z nekaj izjemami seveda, še naprej praši po policah knjigarn.

Enako je tudi v Mariboru, kjer pa je stanje le še bolj zamegljeno. Med kulturno javnostjo in kulturno politiko imamo montiran civilni usmerjevalnik v delu Kulturnega foruma. Pustimo sicer njegovo obrobnost in bolj zaustavljamo kulturnih projektov kot pospeševanje, vendar s svojim

delom ne vliva pretiranega optimizma. Po sodelovanju vseh mariborskih kulturnikov, ki so na oblasti že vsaj deset ali več let in govorjenju o kulturni sivini indolentno obračajo glave stran, ko pozabljajo, da so to kulturno sivino pravzaprav sami (so) ustvarili. Komu tudi koristijo njihova redka sporočila javnosti ali poskusi političnega lobiranja, ki spet speljuje vse tire v proračunsko vrečo in jim omogoča obstoj na dosedanjih stolčkih. Ter jim daje pravico, da se kot kakšna Marijina družba lotevajo po njihovem ključnih problemov, prijetno klepetajo ter želijo imeti v rokah škarje in platno in deliti ljudi na "mi" in "oni". Drugega pa nimajo pokazati. Pred razsulom je Založba Obzorja, teater požre milijone mark, galerije obiskuje v povprečju samo en obiskovalec dnevno, Helidon skoraj ne deluje. Ne opazijo pa, da na vrata trka mlada generacija s svežimi glavami in idejami, ki že deluje tržno, ko izdaja CD-je ali knjižne samizdate. Pokroviteljsko jih potrepljajo, pobožajo po glavi in jim zaželijo srečno in uspešno čakalno dobo. Na svojih pozicijah vztrajajo celo bolj trmasto kot politiki, ki imajo vsaj to "srečo", da se vsaka štiri leta razpišejo volitve.

Za kulturnike volitev ni. Kdor se kulturnik rodi, ostane kulturnik do smrti. In samo, da kdo ne zahteva od njega, naj postavi svojo podobo na ogled. S tem pa se neha smiselnost njihovega početja, saj je odrešeno vseh kvalitativnih norm in zahtev. Eden od nujnih receptov v takem stanju bi zato bil kulturniški pretres, ki bi iz naroda kulturnikov, ki jim je vse dovoljeno, tudi vsakovrstna izsiljevanja in v pomanjkanju civilnodružbenih podstati ter predvsem do-brega okusa izmišljanja novih forumov, končno napravil normalno družbo s kvalitetno kulturno produkcijo, ki bi primarno zadovoljila ljudi, ki vlagajo vanjo. Ali proračunsko ali tržno sponzorsko. In nehati s socialistično mitingaško stadionsko logiko večine.

Zato je nujno odpraviti zaslužne kulturne starce, se jim zahvaliti in prepustiti vajeti pomladku. Rock'n'roll vse omenjeno že dolga leta okuša.

Peter Tomaž Dobrila

SALON BIROOPREME

62000 MARIBOR, Gregorčičeva 7
Telefon, fax: 062 26-992

PO UGODNIH CENAH VAM

NUDIMO:

Kvalitetne poslovne računalnike
AT - 386, 486

JEROVŠEK
computers d.o.o.

birotehnično opremo:

tiskalnike EPSON

fotokopirne stroje CANON

pisalne stroje, računske stroje OLIMPIA
telefaxe CANON 70, 170, 2705, T-40, T-50,
T-301

zaščitna stekla za PC računalnike,

registrirne blagajne

potrošni material - fax papir, A4, A3, trakove za
blagajne, tiskalnike in rač. stroje,
diskete, miške, podlage, tonerje, kartuše

programsko opremo - saldakonti - finančno
knjigovodstvo - materialno knjigovodstvo -
fakturiranje - itd

servis fotokopirnih strojev

62000 Maribor, C. XIV divizije 5
Tel: 062 34-071

BIROSTROJ Computers

PRECIZNA MEHANIKA d.o.o.

Trgovsko, proizvodno in storitveno podjetje

IZOBRAŽEVALNI CENTER

MARIBOR, Glavni trg 17/b

Telefon: 062 27-130, fax: 062 28-290

Organizira začetne in nadaljevalne
računalniške tečaje

- LOTUS 1-2-3	- WORDSTAR 7.00
- DBASE IV	- QUATRO PRO 4.00
- OPERACIJSKI SISTEM	- WINDOWS
- DOS 5.00 S PROGRAMSKIM	- PARADOX
ORODJEM PCTOOLS	- WORD FOR WINDOWS

servis pisalne tehnike - računalnikov
registrirnih blagajn

62000 Maribor, Gregorčičeva 24
Tel: 062 23-686, fax: 062 222-646